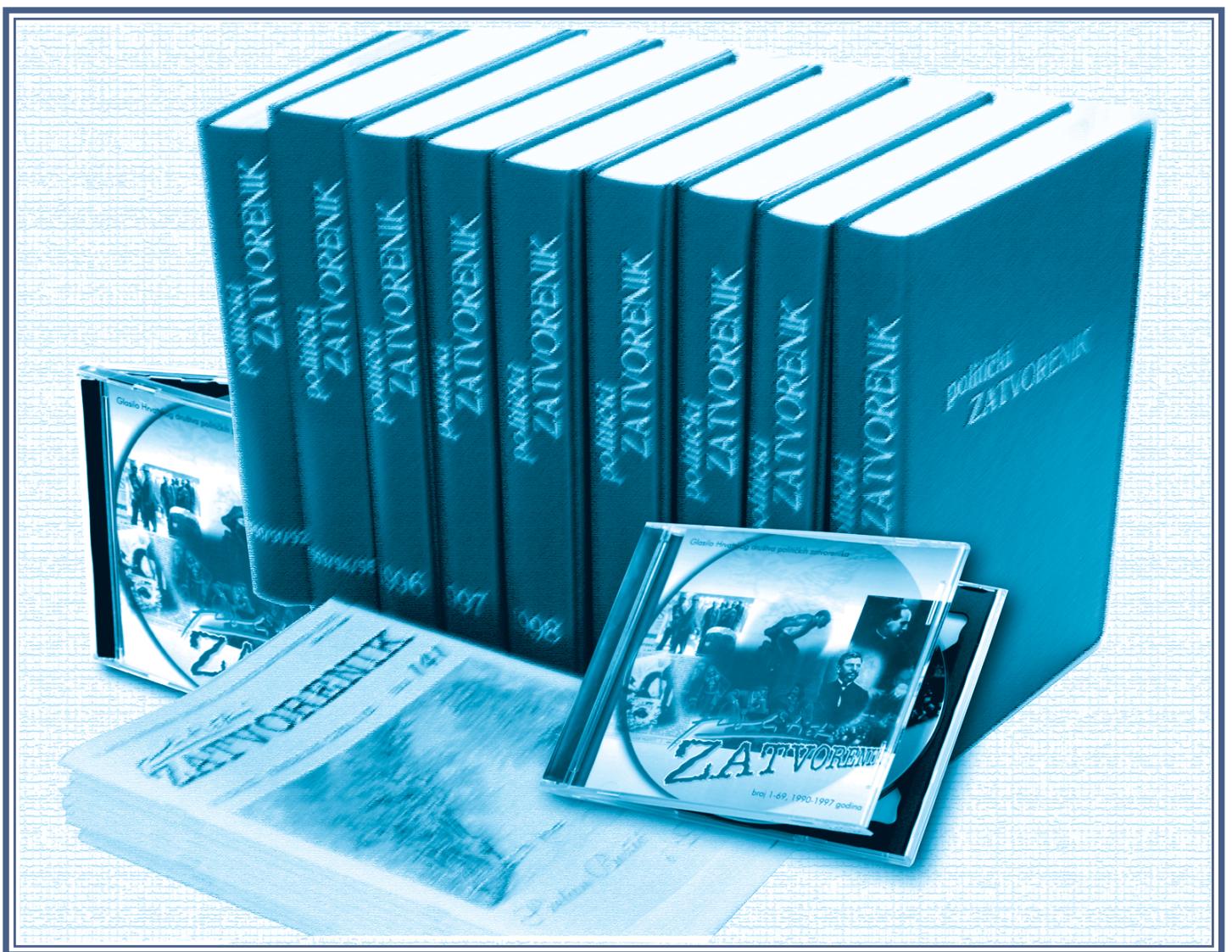

politic **ZATVORENIK**

GODINA XIV. - VELJAČA 2004. CIJENA 15 KN

BROJ

143

**Bl. Alojzije Stepinac i hrvatska država • Suđenje zagrebačkim bogoslovima
i njihovim poglavarima 1950./1951. • Luburić o hrvatskome vojničkom
pozdravu • Popis velebitskih žrtava • Povjesničari pred Tribunalom u Haagu**

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDsjEDNIK DRUŠTVA
Jure Knežović

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežović

OVAJ BROJ UREDIO
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-zagreb@hdpz.tel.hr

PRIJELOM I TISAK
TIVA Tiskara Varaždin, Trg bana Jelačića 21

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/>

ŽRTVE I ODNOŠ PREMA NJIMA

Davno su prošli dani kad nas je oblijevao hladan znoj neizvjesnosti i očekivale patnje i kušnje, a mi smo mislili da možemo rastrgati lance i srušiti tiransku državu. Danas je san java u kojoj munje sijevaju, a mnogih se drhtavi glas upinje izgovoriti još pokoju oštru, nek' dušman zna. Mnogi više ne mogu ni to. Stali su i ostali nijemo u pamćenju naroda slaba pamćenja. Tko o njima govori, tko im spomenik podiže? Nisu, dakle, ni postojali, nisu patili i nisu žrtva onih koji imaju spomenika napretek. Komunisti su i četnicima podizali spomenike, samo neka ih je više, a danas oni i njihovi izdanci govore da se ne treba za svaku žrtvu praviti spomenik, jer bi bilo toga previše. Jasno, kad su oni svojima davno postavili, a o našima ne treba biti ni spomena. A što činimo mi? Imamo li moralno pravo prigovarati zločincima, ako sami ignoriramo žrtve, a žrtve nisu samo ove iz Domovinskog rata. Hrvata su kosti posvud razasute. U Italiji leže imenovane i neimenovane kosti hrvatskih vojnika i čekaju da ih hrvatske ruke prime, kao što su talijanske njihove sumrte donijele iz ledene Rusije u toplu domovinu. Ali hrvatsko srce je tupo, a ni um nije bolji. Za tih desetak Hrvata Vlada nije bila u stanju obaviti posao koji se svakodnevno obavlja za obične građane, kad ih smrt zatekne izvan granica. Neki se brane da ih treba ostaviti tamo gdje su pali, a tko će ih vratiti u hladnu Rusiju, ne govore. Malo ih se pita, ne potvrđujemo li ovim sramotnim ponašanjem da smo divlji Schiavi. Ovo se zbivalo u doba proše Vlade, koja nije bila u stanju ozakoniti potrebe uređenja grobišta niti sklopiti ugovor sa Slovenijom o održavanju grobišta, sličan onomu kakvog ima s Njemačkom i drugim državama. Moramo se zapitati hoće li i ova Vlada slijediti dosadašnju praksu, da je jugoslavenski zakon dovoljan i primjenljiv, ili će pristupiti rješenju grobišnog pitanju u zemlji i inozemstvu, na način kako su to druge civilizirane države učinile. To bi bio zadnji čas i plemenit čin, čime bi se konačno moglo riješiti golemo grobište u Macelju, ali i drugdje, da se živi ne moraju sramiti, a mrtvi da dobiju spomen dostojan čovjeka, kad se već ne prave spomenici za žrtve jugokomunističkoga terora.

Jure KNEZOVIĆ
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

ZAR NEMA ALTERNATIVE?

Poznatu misao Henryja Kissingera, da «državnik treba prosuđivati ne samo po njihovim djelima, nego i po njihovim predodžbama o alternativi», valja imati na umu uvijek kad se sudi i o političkim potezima hrvatske vlade. Njezino je ustrojavanje velika većina čitatelja ovog mjesečnika, zbog razumljivih razloga, dočekala s olakšanjem i odobravanjem. Objektivno, nova vlada nije vlast preuzeila u lagodnoj situaciji (takvu povlasticu, uostalom, ima malo koja vlada!). Suočena je s teškim gospodarskim stanjem, stotinama tisuća nezaposlenih, nezadovoljnih i frustriranih, velikim proračunskim deficitom i ogromnim inozemnim dugom. Istodobno, tzv. međunarodna zajednica je prema Hrvatskoj demokratskoj zajednici pokazivala – poslužimo se eufemizmom – strahovit oprez, pa njezini hrvatski *adlatusi* jedva čekaju kad će biti pušteni s lanca. U tim je okolnostima mandatar za sastav vlade ocijenio kako će izbjegavanjem koalicije s Hrvatskom strankom prava, koja je bila logična i koju su izborni rezultati zapravo diktirali, izbjegći mnoge bure upusti li se u neke nelogične i «neprincipijelne» koalicije.

Kako je logika političke borbe satkana od niza nelogičnosti, to se nekomu može sviđati ili ne, ali se legitimnosti takvog postupanja ne može prigovoriti. Vodstvo Hrvatske demokratske zajednice pokazalo je u tom trenutku da može ponuditi alternativu stvaranju vlade s pravašima. Ne može mu se, dakle, predbaciti manjak inventivnosti.

Druga će, čini se nakon nepuna tri mjeseca od preuzimanja vlasti, biti stvar s temeljnim nacionalnim pitanjima, kao što su hrvatski odnos prema procesu europskih integracija, ulasku u Sjevernoatlantski savez i osiguranju jednakopravnosti Hrvata u dejtonskoj Bosni i Hercegovini. Ne bi se reklo da nova vlada u tim pitanjima pokazuje osobitu inventivnost. Iz njezinih se redova, dakako, ne mogu čuti mračnjačke filipike protiv Hercegovaca i «Hercegovaca», kakvi su – uz samodostatnu šutnju državnog odvjetništva na taj egzemplarni govor mržnje – spadali u stalni repertoar mesičevsko-račanovskoga kvazirevolucionarnoga kazališta lutaka, ali osim kurtoazne nazočnosti na ponekom skupu bosanskohercegovačkih Hrvata, nema naznaka stvarne promjene politike koju su i ranijoj vladi zacrtali inozemni mentori. O politici kontinuiteta svjedoči nastavak apatičnog raspoloženja bosanskohercegovačkih Hrvata. Hrvatska im država, naime, ni danas ne stavlja u izgled stvarnu pomoć, koja bi se – prije svega – ogledala u potpori izgradnji i očuvanju visokoškolskih ustanova na hrvatskom jeziku u BiH, kojima bi se usporilo iseljavanje i omogućio znanstveno-tehnološki i kulturni napredak, a onda i gospodarsko jačanje. A ako se iz apatije Hrvata u BiH ne mogu postaviti valjane dijagnoze, onda je najava gradnje pelješkog mosta dovoljno jasan pokazatelj kakvu poruku i sadašnja vlada želi uputiti *urbi et orbi*, Hrvatima i svijetu. Pelješki će most dijelom, makar karikaturalno, ispraviti jednu od skandaloznih posljedica nacionalne izdaje tzv. antifašista, ali će u biti predstavljati novi zid između Hrvata u Hrvatskoj i BiH.

Politika kontinuiteta ogleda se i u hrvatskom odnosu prema NATO-u i Europskoj uniji. Sve upućuje na to da je što brži ulazak u te saveze, bez ikakvih uvjeta i bez osiguranja specifičnih hrvatskih interesa, poput zaštite jadranske obale, potpore poljodjelstvu ili spašavanja ekoloških rezervata, za aktualnu hrvatsku vladu cilj, a ne sredstvo. A cilj nacionalne politike trebali bi biti sloboda, demokracija i blagostanje svih građana, osiguranje nacionalne države i obrana dostojanstvenog mira i suradnje s drugim državama. Svi savezi i obveze trebaju biti tek sredstva za postignuće tog cilja, pa tako i suvremene integracije. Previđajući da je u posljednja dva stoljeća bilo mnoštvo projekata i planova europskoga i svjetskog ujedinjenja, i da su ti planovi uvijek bili motivirani uskim, nacionalnim interesima, i da su se svi ti planovi prije ili kasnije, manje ili više bolno, srušili kao kule od karata, Hrvatska kao da ne razmišlja o alternativi...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

INTERNACIONALNA ASOCIJACIJA PODUPIRE PRIJEDLOG ZA OSUDU KOMUNISTIČKE IDEOLOGIJE . . . 3

Jure KNEZOVIĆ

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (I.) 5

Ivan GABELICA

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNICA (XXII.) 13

Jure KNEZOVIĆ

NAŠ VOJNIČKI POZDRAV 16

Vjekoslav Maks LUBURIĆ

PROCES PROTIV ZAGREBAČKIH BOGOSLOVA I NJIHOVIH POGLAVARA 1951. . . 18

Stjepan PLANTAK

MASOVNA GROBIŠTA NA PODRUČJU HRVATSKE 23

Dragutin PELIKAN

MOJE RATNE I PORATNE USPOMENE 25

Frano ALILOVIĆ

VELEBITSKA TRAGEDIJA 29

Ivan VUKIĆ

RATNI ZLOČINI NAD HRVATIMA U ODEŠI 1916. (IV.) . . . 36

Dr. Stjepan MATKOVIĆ

POKRET «ŽUTIH SVEĆENIKA» I NASTANAK HRVATSKE STAROKATOLIČKE CRKVE (VI.) . . . 41

Dr. Zlatko MATIJEVIĆ

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA

Podružnica ZAGREB - Masarykova 22/IV, 10000 Zagreb - Tel.:4872-433

Zagreb, dne 20. veljače 2004.

P o z i v

Na temelju čl. 18. Pravila i odluke Upravnog odbora donesene 3. veljače 2004., čast mi je i zadovoljstvo pozvati članove HDPZ-a – PODRUŽNICE ZAGREB na Petu izbornu skupštinu Hrvatskog društva političkih zatvorenika - Podružnice Zagreb, koja će se održati u prostorijama

INA-Naftaplin, Šubićeva 29, 10000 Zagreb

20. ožujka 2004 s početkom u 10 sati

Poslovnik o radu 5. Izborne skupštne HDPZ - Podružnice Zagreb, dobit ćete pri akreditaciji na ulasku u dvoranu. Želimo napomenuti da se ne razlikuje bitno od Poslovnika 4. izborne skupštine. Prijedlog Dnevnog reda bit će također uručen pri akreditaciji.

Prema Statutu svi članovi imaju pravo glasa. To znači da i pridruženi članovi imaju ista prava kao i izvorni članovi. Članstvo se iskazuje predočenjem svoje nove članske iskaznice.

Uz srdačne pozdrave i izraze dobrodošlice rado vas očekujemo na našoj 5. Izbornoj skupštini.

Predsjednica HDPZ-a - Podružnica Zagreb

mr. Zorka Zane

Napomena:

Zbog teškog financijskog stanja Podružnica nije u mogućnosti svakom svom članu poslati osobni poziv, nego ovim oglasom o skupštini obavještava sve članove, pa se nikakva druga obavijest ne može očekivati. Molimo članove da se međusobno raspitaju jesu li upoznati o datumu i mjestu održavanja Izborne skupštine, kako bi i oni koje ne primaju "Politički zatvorenik" bili obaviješteni.

INTERNACIONALNA ASOCIJACIJA PODUPIRE PRIJEDLOG ZA OSUDU KOMUNISTIČKE IDEOLOGIJE

Internacionalna asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma (INTER-ASSO) pridružila se poticaju baltičkih i srednjoeuropskih država u potpori za donošenje rezolucije o potrebi međunarodne osude komunističkog totalitarizma. Predsjednik parlamentarne frakcije Europskih narodnih stranaka **René van der Linden** podnio je 25. rujna 2003. Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe prijedlog da se usvoji službena deklaracija o međunarodnoj osudi totalitarnoga komunizma.

U toj se rezoluciji traži da Glavni tajnik Vijeća Europe osnuje neovisno povjerenstvo, a od država članica Vijeća Europe da osnuju nacionalne odbore za istraživanje komunističkih zločina, te da ukinu svaku tajnost na dokumentima koji bi mogli rasvijetliti kršenje ljudskih prava za vrijeme komunističkih režima. Osuda komunizma je nužna radi razumijevanja demokracije, odbacivanja svih oblika diktatorskih nazora i antidemokratskih streljenja, koji su se događali na europskom tlu, ali i radi sprječavanje njihove ponovne pojave.

Predsjedništvo Internacionalne asocijacije donijelo je odluku o potpori Vijeću Europskih narodnih stranaka i inicijativi parlamentaraca iz Estonije, Latvije, Litve, Poljske i Madžarske, koji svojom Rezolucijom od 4. i 5. veljače 2004., naslovljenoj na Vijeće Europskih narodnih stranaka, traže da se spriječi infiltracija bivših komunističkih funkcionera u institucije Europske unije. Očekuje se da se Rezoluciji pridruže i parlamentarci iz drugih država koje uskoro postaju članice Europske unije, ali i parlamentarci iz država koje su bile pod komunizmom a europska vrata im još nisu otvorena.

Internacionalna je asocijacija pozdravila Rezoluciju i Vijeću Europskih narodnih stranaka izrazila pot-

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

poru i sudjelovanje u postizanju ciljeva iznesenih u rezoluciji, te je u tu svrhu uputila pisma potpore Vijeću Europskih narodnih stranaka i gospodinu Van der Lindenu, ukazavši na

svoje dosadašnje aktivnosti u postizanju istovjetnog cilja – da konačno slobodni političari komunizam proglaše zločinačkom ideologijom, usmjerrenom protiv elementarnih ljudskih prava, te ga osude kao političku ideju, a oblike njegove realizacije kao politički i moralno nehumane i u suprotnosti s humanističkim poimanjem ljudskog dostojanstva.

EMERGENCY RESOLUTION 9

Draft Emergency Resolution presented by the EPP-ED Group
EPP Congress, Brussels, 04-05 February 2004

Condemning totalitarian Communism

- a) having regard to the declarations by national parliaments of Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary, Poland and Slovakia;
 - b) having regard to the motion for resolution presented to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, on the 25th of September, 2003;
 - c) whereas Nazi and fascist-totalitarianism has been rightly condemned internationally, but that totalitarian Communism has not yet been condemned from a moral perspective;
 - d) whereas the totalitarian Soviet Communist regime had reached an agreement with the Nazi regime, namely through the Molotov-Ribbentrop pact, which contributed considerably to starting the Second World War;
 - e) whereas in different parts of the world a few totalitarian Communist regimes are still clinging to power at high cost to the well-being of their people;
 - f) whereas the danger of totalitarian Communist regimes regaining power has not disappeared, and this ideology continues to endanger world peace and the free development of nations;
 - g) whereas the fight against fascism has demonstrated that the demolition of a regime does not defeat an ideology, and that the memory of the crimes committed must be maintained in order to prevent revival of totalitarian ideologies and practices.
1. Underlines the fact that totalitarian Communist regimes in Central and Eastern Europe damaged millions of innocent people of all nationalities by causing serious violations of human rights, particularly:
- killing people without legal procedure or sentence being pronounced before execution;
 - deportation of hundreds of thousands of people to Siberia and other locations, including the old, the sick, pregnant women, children and babies;
 - removal of entire populations from their countries of origin;
 - persecution and unfair trials of political opponents of the dictatorship;
 - fixed elections leading to illegitimate Parliaments and the usurping of power and de facto imposition of such regimes;

Rezolucija kojom se osuđuje totalitarni komunizam

Kongres Europske narodne stranke,

a) Uzimajući u obzir deklaracije nacionalnih parlamenata u Estoniji, Latviji, Litvi, Mađarskoj;

b) Uzimajući u obzir prijedlog rezolucije predstavljen Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe, dana 25. rujna 2003;

c) Budući da su nacistički i fašistički totalitarizam s pravom međunarodno osuđeni, ali da totalitarni komunizam još uvijek nije osuđen s moralnog stajališta;

d) Budući da je totalitaristički komunistički režim postigao sporazum s nacističkim režimom potpisivanjem pakta Molotov-Ribbentrop, koji je znatno doprinio izbijanju Drugoga svjetskog rata;

e) Budući da se u različitim dijelovima svijeta nekoliko totalitarnih komunističkih režima još uvijek drže na vlasti, uz visoku cijenu i na račun dobroti njihovih naroda;

f) Budući da opasnost ponovnog dolaska na vlast totalitarnih komunističkih režima još nije nestala i ta će ideologija i dalje predstavljati prijetnju miru u svijetu i slobodnom razvoju naroda;

g) Budući da je borba protiv fašizma pokazala kako uništanje režima ne znači i pobjedu nad ideologijom te da je potrebno sačuvati u pamćenju zločine kako bi se sprječilo ponovno oživljavanje totalitarnih ideologija i prakse;

1. Naglašava da su totalitarni komunistički režimi u Srednjoj i Istočnoj Europi pogodili milijune nedužnih ljudi svih nacionalnosti, na način da su teško kršena ljudska prava, osobito:

- Ubijanjem ljudi bez zakonskog postupka ili kazne izrečene prije smaknuća;

- Deportacijom stotina tisuća u Sibir i druga mjesta, uključujući starce, trudnice i novorođenčad;

- Uklanjanjem čitavih populacija iz zemalja podrijetla;

- Progonom i nepravednim suđenjima političkim protivnicima diktature;

- Namještenim izborima, rezultat kojih su bili nelegitimni parlamenti te usurpiranje vlasti i de facto nametanje takvih režima;

- Neljudskim postupanjem i mučenjem u koncentracijskim logorima, zatvorima i centrima za pritvor, osobito političkih zatvorenika i pritvorenika;

- Progonom temeljenim na etničkoj pripadnosti, često jednakim genocidu;

- Progonom temeljenim na vjerskoj pripadnosti;

- Progonom temeljenim na pripadnosti nekoj formalnoj društvenoj skupini;

- Potpunom kontrolom od strane službi sigurnosti nad životima građana i ugrožavanjem njihove privatnosti;

- Uvođenjem i promoviranjem ideologije mržnje;

- Zabranom slobode udruživanja i slobode okupljanja;

- Ograničavanjem slobodnog kretanja unutar države i u inozemstvu;

- Teškim kršenjem političkog pluralizma, slobode savjesti i nemogućnosti izražavanja političkih stavova koji nisu totalitarna komunistička ideologija;

- Uskraćivanjem pristupa slobodnom informiranju i potpunim nedostatkom slobode tiska;

- Oduzimanjem zemlje i drugih oblika privatnog vlasništva;

2. Smatra da su sve žrtve totalitarnih režima jednake u dostojanstvu i zasluzuju pravdu;

3. Zabrinut je zbog nedostatka odgovarajuće međunarodne procjene dosadašnjega ogromnog gubitka ljudskih života i stradanja milijuna ljudi u Srednjoj i Istočnoj Europi;

4. Napominje da je nakon sloma tih režima provedeno važno povjesno istraživanje;

5. Potiče Europsku uniju na razmišljanje da do moralnog preporoda društva u post-totalitarnoj Europi može doći samo uz otkrivanje pune istine o kršenjima ljudskih prava tijekom razdoblja totalitarnih režima;

6. Potiče Europski parlament da osnuje politički neovisan tribunal za sakupljanje i ocjenjivanje informacija o kršenjima ljudskih prava tijekom totalitarnoga komunizma;

7. Poziva države članice da osnuju nacionalne odbore koji će istražiti kršenja ljudskih prava počinjena tijekom totalitarnih komunističkih režima, i koji bi o svojim nalazima trebali izvijestiti neovisni tribunal:

8. Poziva države članice da ukinu svaku tajnost, ako ona još uvijek postoji, vezano za dokumente koji bi mogli rasvijetliti slučajevе vezane za kršenja ljudskih prava počinjena za vrijeme komunističkih režima, osobito ona koja su počinile tajne službe i politička policija, te da potiču državljane da se jave i svjedoče o takvim događajima pred spomenutim tribunalom i nacionalnim odborom;

9. Temeljeno na informacijama koje tribunal sakupi i ocijeni:

a) Poziva Europsku uniju da usvoji službenu izjavu o međunarodnoj osudi totalitarnog komunizma;

b) Poziva na uspostavljanje europskog istraživačkog i dokumentacijskog centra, koji bi nastavio sakupljati, ocjenjivati i objavljivati informacije o totalitarnom komunizmu, i koji bi bio središte za daljnje studije i povjesna istraživanja;

c) Poziva na proglašavanje "Dana žrtava" totalitarnih komunističkih režima;

d) Predlaže podizanje memorijalnog spomenika na nekom odgovarajućem mjestu,

10. Poziva sve koji namjeravaju preuzeti neku političku funkciju u institucijama EU da otkriju svoje profesionalne i političke aktivnosti u bivšim komunističkim državama te da se suzdrže od zauzimanja europskih položaja ako su bili dijelom ugnjetavačkih struktura tih režima.

11. Poziva sve političke skupine koje će se oformiti u novoizabranoj Europskom parlamentu da ne prihvate vodeće figure bivših komunističkih režima kao članove svojih skupina.

Europska narodna stranka promovira ovu ideju u svim relevantnim europskim institucijama kako bi sprječila ponovno oživljavanje totalitarnih komunističkih režima u budućnosti.

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (I.)

POLITIČKA KRETANJA U HRVATSKOJ I MLADI STEPINAC

Blaženi Alojzije Stepinac je u svijetu priznati moralni auktoritet. Zbog svoga kreplosna života, pravednosti i spremnosti na žrtvu uzdignut je na čast oltara u Katoličkoj crkvi. Pro-

Alojzije Stepinac kao učenik

glašen je blaženikom, pa mu se mnogi ljudi mole za zagovor pred Bogom. Iako se za vrijeme ovozemaljskog života nije djelatno bavio politikom, politika ga nije mogla mimoći. Ona se je bavila njime, a on je pozorno pratilo politička zbivanja i o njima je zauzimao stajališta. U tome, kao ni bilo koji drugi čovjek, nije bio bezgrješan. Podlijegao je zabludama sredine, u kojoj je živio. No, on je i odbacivao te zablude, kada ih je kao takve spoznao i kada je uvidio, da one škode moralno opravdanim probitcima hrvatskoga naroda, kojemu je pripadao. Nije, dakle, tvrdokorno ostajao kod određenoga političkog stajališta, kada se je uvjerio, da je ono neispravno. Pri tome je uvijek osluškivao volju hrvatskoga naroda. Njegov životni put je sličan putu mnogih velikana, pa i svetaca u ljudskoj po-

Piše:

Ivan GABELICA

vijesti. Stoga nije ni najmanje neobična činjenica, što njegovi pogledi u sudobnosnim pitanjima hrvatskoga narodnog života nisu bili uвijek isti.

U političkom životu država je najvažnija činjenica. Ostvarenju toga cilja teže svi svjesni narodi. Samo u vlastitoj, nacionalnoj državi narod može nesmetano čuvati nacionalnu samobitnost, razvijati svoje duhovne i tjelesne sposobnosti i raspolažati svojim stvarnim dobrima. Stoga je borba za slobodu svih potlačenih naroda uвijek bila i borba za državnu nezavisnost. Jedino tako narod može postići ravnopravnost s ostalim narodima u svijetu. Hrvatski narod nije u tome никакva iznimka. Njegova je povijest, unatoč povremenim zabludama, ispunjena neprekidnom borbom za očuvanjem vlastite državnosti, a u najsvjetlijim trenutcima i za uspostavom podpune državne nezavisnosti.

Pitanje (ne)pouzdanosti izvora

Zbog svih ovih razloga nameće se potreba utvrditi, kakvo je stajalište imao bl. Alojzije Stepinac ne samo prema težnjama hrvatskoga naroda za državnom nezavisnošću nego i prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj kao konkretnom ostvarenju te težnje u određenome povijesnom trenutku. Ovo je tim potrebnije, što njegov odnos prema samoj ideji hrvatske državne nezavisnosti prije 10. travnja 1941., koliko mi je poznato, uopće nije znanstveno određen. A ni ono što je pisano o njegovu držanju prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ne može izdržati znanstvenu prosudbu. To se naročito odnosi na radove objavljene u bivšoj Jugoslaviji. Svrha tih radova bila je po-

litička i moralna diskriminacija bl. Alojzija Stepinca i opravdanje sudske osude, koja mu je izrečena u montiranoj sudskom postupku. Samo u tom okviru su se ti radovi i mogli kretati, pa u pravilu ne prelaze razinu pamfleta. Daleko je ozbiljnije ono što je objavljeno u Hrvatskoj nakon propasti Jugoslavije ili od izricanja same osude pa do danas u inozemstvu. No, i to je pisanje puno slabosti. Optužba protiv Stepinca imala je izrazito politički, a ne kriminalno-pravni značaj, pa se pisci i takvih knjiga, rasprava i članaka naprežu, da Stepinca obrane od tih optužbi jugoslavenskih komunističkih vlasti, prihvaćajući pri tome njihov sud o određenim političkim ličnostima i događajima. Kao dokaz uzimaju izjave kojekakovih svjedoka, iznose ponekad i nedokazane tvrdnje, a u nekim slučajevima i takve dokaze prekraju. To je u temelju pogrješan i nedopustiv postupak utvrđivanja povijesne istine.

Ljudska svjedočanstva kao dokaz za utvrđivanje povijesnih zbivanja vrlo su problematične vrijednosti. Mogućnosti da netko ispravno shvati i u cijelosti zapamtiti što je drugi rekao ili što se zabilo, vrlo su ograničene. Ograničene su i ljudske izražajne mogućnosti, da trećima točno prenese ono što je čuo ili video. S vremenom se ove slabosti još više povećavaju, jer čovjek zaboravlja ono što je čuo ili video. Osim toga, čovjek često voli ili mrzi ono ili onoga, o čemu ili o kome govori. Zbog toga je njegovo svjedočenje pristrano. A iznad svega, pogotovo kad se radi o politici, mnogi ljudi žele istaknuti svoju ulogu u pojedinim zbivanjima. Nepouzdamost u svemu tome povećava činjenica, ako osoba, koja izvješćuje o nekom događaju ili o nečijem mišljenju, nije neposredno vidjela ili čula ono o čemu izvješćuje, nego je o tome saznala preko drugih osoba. To su sve razlozi,

da su kojekakvi memoari, naknadna prisjećanja ljudi, krajnje nepouzdano sredstvo za utvrđivanje činjenica. To mogu biti sekundarni, sporedni dokazi, koji mogu poslužiti u pomanjkanju drugih, vjerodostojnjih. Ali i tada mogu biti prihvatljivi samo u slučaju, da ne proturječe nespornim dokazima.

Povijest treba pisati na temelju neposrednih dokaza. To su primarni povijesni izvori. Pod tim se misli na isprave koje potječu od osoba, o čijoj djelatnosti ili mišljenju one govore ili koje su ovlaštene za izdavanje takvih isprava. Kada je riječ o bl. Alojziju Stepincu, to je u prvoj redu njegov dnevnik, a zatim njegove javne izjave, govor, propovijedi i pisma. Tu se mogu uvrstiti i njegove izjave, što ih je kao zatvorenik davao u zatvoru ili na suđenju. S obzirom na to da je više puta i sam izjavlji-

njoj i njihovim političkim postupcima. To se pogotovo odnosi na njegov dnevnik, koji je vođen za njegove vlastite potrebe, pa su u njemu sadržane njegove najintimnije političke misli i komentari političkih događanja. Istina, on nije osobno vodio cijeli svoj dnevnik, nego su to djelomice činili njegovi tajnici. No, on je nadgledao njihov rad, a povremeno im je i diktirao što će u nj unijeti, pa se zbog toga može uzeti, da su u dnevniku kao cjelini sadržane njegove autentične misli i komentari. Po vjerodostojnosti, kao povijesni izvor, s dnevnikom se mogu izjednačiti njegova pisma. Pri vrednovanju pak njegovih govora, propovijedi i izjava, pogotovo onih danih u zatvoru ili na suđenju, moraju se uzeti u obzir sve okolnosti, u kojima je to izrečeno, a posebno činjenica, da potječe od visokoga crkvenog dosta-janstvenika, koji je možda imao razloga, da u njima bude suzdržan ili pomirljiv radi zaštite određenih crkvenih probitaka.

Osim ovoga pisanog gradiva, koje potječe od samoga Stepinca, kao jednako vrijedan povijesni izvor za proučavanje njegova odnosa prema hrvatskoj državi dolaze u obzir službeni akti državne vlasti, javne izjave državnih dužnosnika, njihovi dopisi Stepinцу itd.

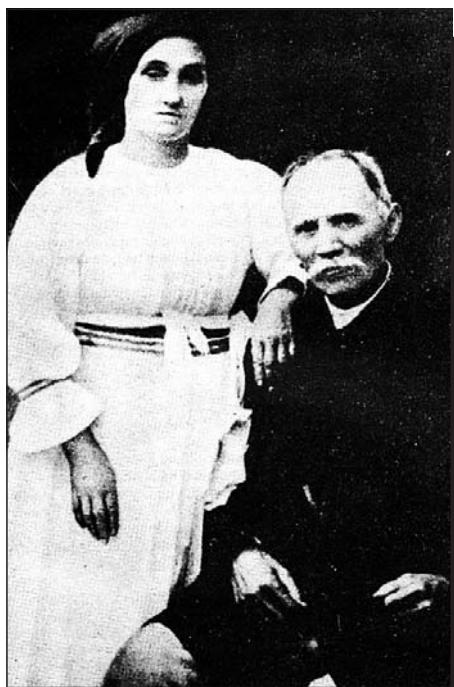
Aiza svega ovoga po vjerodostojnosti odmah slijede razni dnevnički i ostalo pisano gradivo, sastavljeno odmah nakon nastanka događaja ili razgovora sa Stepincom, što su ga pisale razne osobe, koje su svojom djelatnošću bile s njim u najneposrednjem dodiru.

Dakle, samo upotrebo svih neposrednih dokaza može se doći do istine o Stepinčevu odnosu prema hrvatskoj državi. Posredni dokazi su od sporedne važnosti i mogu poslužiti samo kao dopuna prvima, ako su s njima u skladu. Na žalost, meni nije uspjelo poslužiti se izvornikom Stepinčeva dnevnika. Tražio sam ga u Hrvatskom državnom arhivu, gdje mi je rečeno, da mi ga ne mogu dati bez odobrenja Nadbiskupskoga duhovnog stola Zagrebačke nadbiskupije. Obratio sam se

Nadbiskupskom duhovnom stolu, a tu su me uputili na dr. Jurja Batelju. Preko zajedničkoga prijatelja zamolio sam dr. Batelju, da mi omogući proučavati taj dnevnik. Dobio sam odgovor da je to nepotrebno, jer je tekst, što ga je dr. Ljubo Boban 1989. i 1990. objavljivao u tjedniku "Danas" vjerodostojan. Bio sam prisiljen u svome radu služiti se tekstrom dnevnika u Bobanovu izdanju. Ako u tome tekstu ima pogrešaka, koje su me navele na krive zaključke, nije moja krivnja nego onih, koji mi nisu stavili na raspola-ganje izvornik Stepinčeva dnevnika.

Mladi Alojzije

Bl. Alojzije Stepinac rođio se je u selu Brezarići, kraj Krašića, 8. svibnja 1898. u pobožnoj seljačkoj obitelji s mnogo djece. Taj kraj je dao puno katoličkih svećenika, a iz njegove kuće zadruge potječu četiri. Pučku školu pohađao je u Krašiću. Po njezinu završetku, roditelji su ga 1909. poslali na dalje školovanje u Zagreb. Bio je smješten u zagrebački orfanotrofij, što bi značilo sirotište, u kojem su se školovala u prvom redu siromašna djeca, kako ona koja su kanila postati svećenicima, tako i ona koja su se opredijelila za neko svjetovno zvanje. Ali su u taj zavod primana i djeca imućnijih roditelja, no uz obvezu plaćanja. Stepinac je spadao u ovu drugu skupinu. U orfanotrofiju je ostao do šestoga razreda gimnazije, dakle do 1915. godine. U drugome razredu gimnazije ravnateljem orfanotrofija postao je dr. Josip Lončarić, nekadašnji urednik katoličkoga dnevnika "Hrvatstvo" i suradnik "Katoličkoga lista", koji će kasnije puno utjecati na Stepinčev životni put. Kako je namjeravao postati svećenikom, nakon šestoga razreda gimnazije prešao je u zagrebačko nadbiskupsko sjemenište na Kaptolu, da završi sedmi i osmi razred gimnazije i položi ispit zrelosti. Sedmi razred završio je u lipnju 1916., ali nešto prije predviđenog roka. Tada je bio već navršio osamnaest godina, pa je neko-liko mjeseci prije toga pozvan na novačenje, te je utvrđeno, da je sposo-

Stepinčevi roditelji

vao, da u zatvoru nije bio zlostavljan i da se je pokazao kao snažna, čvrsta i neslomljiva ličnost, uz to visokih moralnih kvaliteta, te se izjave mogu prihvati kao vjerodostojne. On je najbolje znao, što misli i osjeća, a u tome pisanom gradivu sadržane su njegove misli i posjećaji prema hrvatskoj političkoj stvarnosti, pa i prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, nositeljima vlasti u

ban za vojsku. Stoga je odmah u lipnju iste godine organiziran kratki tečaj za polaganje osmoga razreda i ispita zrelosti, što je on sve i položio krajem istiga mjeseca. Zatim je odmah 29. lipnja 1916. pozvan u Karlovac u vojsku. Iz Karlovca je poslan u Rijeku na šestomjesečni časnički tečaj. Dana 20. veljače 1917. svršio je taj tečaj, nakon čega je poslan na talijansko bojište, najprije kao kadet, a zatim kao poručnik (1). No, 7. srpnja 1918. kod Piave pao je u talijansko zarobljeništvo (2).

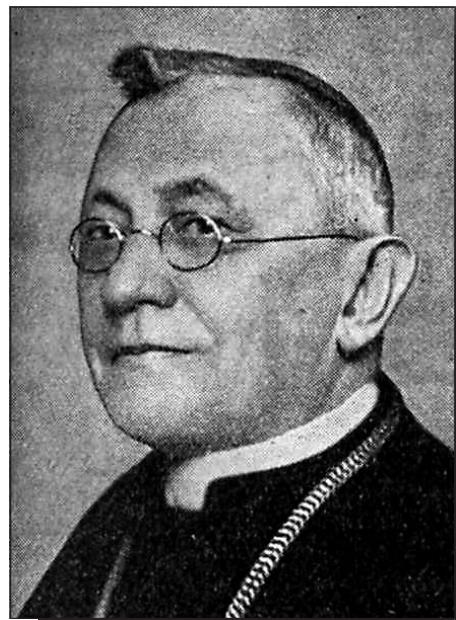
Ovih dvadeset godina Stepinčeva života puni su političkih zbivanja i previranja, koja su i njega zahvatila. Rođen je za vrijeme banovanja grofa **Dragutina Khuena – Hedervarya**, koji je u Hrvatskoj nesmiljeno provodio mađarizaciju, progonio svaku oporbu svojoj vlasti, podupirao Srbe protiv Hrvata i ~inio razna druga politička nasilja. Tri godine prije Stepinčeva rođenja, hrvatski su sveučilići tarci, zadojeni još u vijek prava{kim duhom, prosvjetuju}i protiv mađarizacije i isticanja samo srpskih zastava na pravoslavnoj crkvi, srpskoj banci i srpskoj bogotvornoj op{ini}, 16. listopada 1895., prigodom dolaska cara i kralja **Franje Josipa I.** u Zagreb, na Jelačićevu trgu spalili mađarsku zastavu. Zbog toga su bili protjerani sa zagrebačkog sveučili{ta, pa su mnogi od njih otišli studirati u Prag (3). Tu su došli pod utjecaj profesora **Tomača Garrigue Masaryka**, rođenoga Slovaka i katalika, koji je prešao na protestantizam i osjećao se ^ehom (4). On im je ucjepljivao liberalizam, te misao o sveslavenjskoj uzajamnosti i narodnom jedinstvu Hrvata i Srba. Vrativši se sa studija, ta mladež, koja se je nazivala hrvatskom naprednom omladinom, odbacivala je hrvatsko dravno pravo i hrvatske nacionalne i katoličke duhovne vrijednosti, a {irila jugoslavenstvo, misao da su Hrvati i Srbi jedan te isti narod vjerski indiferentizam, pa tako i ateizam. Kako bi to uspjelo{nije djelovala, hrvatska napredna omladina u proljeće 1904. po~inje izdavati svoje novine "Pokret", a onda podkraj te iste godine osnsiva

"Hrvatsku pučku naprednu stranku". A samo tjedan dana nakon toga, dakle isto u prosincu 1904., braća **dr. Antun i Stjepan Radić**, koji je također prihvatio mnoge Masarykove ideje, pa tako i liberalizam i misao o narodnom jedinstvu Hrvata i Srba, osnovali su "Hrvatsku pučku seljačku stranku".

Širenje jugoslavenske ideologije

Valja istaknuti, da liberalizam i jugoslavenstvo ipak nisu novosti u hrvatskome političkom životu na početku 20. stoljeća. S liberalizmom se susrećemo u cijeloj Europi, pa tako i u Hrvatskoj, u čitavome 19. stoljeću sad s jačim, sad sa slabijim intenzitetom. A predvodnici i zagovornici jugoslavenske političke misli u drugoj polovici tog stoljeća bili su đakovački biskup **Josip Juraj Strossmayer** i zagrebački kanonik **dr. Franjo Rački**, istaknuti hrvatski povjesničar. Njihovu jugoslavenstvu oštrosu se suprotstavljaljali svojim hrvatstvom **dr. Ante Starčević** i **dr. Eugen Kvaternik**, koji su stajali na čelu Stranke prava. U to vrijeme mladež je listom pristajala uz pravaštvo, koje je bilo vodeća hrvatska politička snaga. Strossmayerovi i Račkijevi sljedbenici izdavali su novine "Obzor", pa su se zbog toga i nazivali obzorašima. Obzoraštvo je bilo sinonim za jugoslavenstvo i oportunitizam. Ali pod utjecajem **dr. Frana Folnegovića** te su se slabosti počele uvlačiti i u Stranku prava. Prekretnicu u tome predstavlja spaljivanje mađarske zastave, o čemu je već bilo govora. Folnegović je u skupštini zagrebačkoga gradskog zastupstva u ime Stranke prava osudio taj rodoljubni čin hrvatske mladeži. To je dovelo do raskola među pravašima, pa su Stranku prava napustili sam njezin osnivač dr. Ante Starčević te **dr. Josip Frank, dr. Mile Starčević i Eugen Kumičić** i osnovali 22. listopada 1895. Čistu stranku prava (5). Od tada su te dvije pravaške stranke krenule svaka svojim putem, zastupajući različiti politički svjetonazor i težeći za različitim političkim ciljevima. Folnegovićevi pravaši su izdavali novine "Hrvatska domovina",

po čemu su se prozvali domovinašima. Među domovinašima je sve više prevladavao jugoslavenski politički smjer, pa je logično da su se počeli približavati obzorašima, koji su bili na putu, da postanu beznačajna politička skupina. Najprije su zajednički nastupali na izborima, a onda su se 29. siječnja 1903. konačno ujedinili u jednu političku stranku pod imenom "Hrvatska stranka prava" (6). Osim samoga imena, ta stranka nije imala никакve druge sveze s pravaštvom. Zastupajući jugoslavenski politički smjer, okupljala je raznovrsne političke elemente, među ostalima i članove hrvatske napredne omladine, dok se oni nisu ustrojili kao posebna politička stranka. A godine 1910. stopila se je s "Hrvatskom pučkom naprednom strankom" u "Hrvatsku samostalnu stranku", pa je napustila i samo

Nadbiskup zagrebački dr. Antun Bauer

pravaško ime (7).

Dakle, mladež, koja je studirala u Pragu, nije izvorno unijela jugoslavenstvo u hrvatski politički život. Ona ga je samo ojačala i dala mu novu snagu i obilježje. Tomu su doprinijela još dva politička čimbenika, od kojih je jedan domaćega, a drugi je stranoga podrijetla, ali su oba međusobno povezana.

Austro-Ugarska monarhija vodila je štetnu i neprijateljsku politiku prema hrvatskom narodu. Hrvatske zemlje bile su rascjepkane i podijeljene na više državnopravnih područja s različitim pravnim položajem. U njima je potiskivan hrvatski a podupiran srpski, mađarski i talijanski život. One su bile gospodarski uništavane i izrabljivanje, a hrvatski narod prisiljavan na iseljavanje. To je izazvalo nezadovoljstvo cijelog hrvatskog naroda. Sigurno nije bilo poštenoga Hrvata, koji bi takvo stanje odobravao. To je pogodovalo širenju jugoslavenske promidžbe. Pojedinci, sigurno ograničeni u svojim razmišljanjima, bili su spremni prihvati svako rješenje, pa i jugoslavenstvo i velikosrpstvo, što starno znači uništenje hrvatske nacionalne samobitnosti, dakle nešto najgore što se može dogoditi jednomu narodu, samo da se suprotstave takvoj politici i konačno da napakoste Austro-Ugarskoj monarhiji. Najistaknutiji tadašnji predstavnici takve politike bili su **dr. Ante Trumbić** i **Fran Supilo**. Oni su 4. i 5. listopada 1905. organizirali u Rijeci sastanak hrvatskih oprbenih političara jugoslavenske orientacije, koji su donijeli tzv. Riječku rezoluciju. U toj rezoluciji nude Mađarima pomoć u njihovoj borbi za državnu nezavisnost, a zauzvrat od njih traže, ali bez posebnih jamstava, osiguranje određenih političkih sloboda, pripojenje Dalmacije Hrvatskoj, strogo poštivanje odredaba hrvatsko-ugarske nagodbe – i ništa više! Po tome Hrvatska i dalje ostaje privjesak Ugarske, izvrgnuta njezinu gospodarskom izrabljivanju. Samo dva tjedna kasnije, točnije 17. listopada 1905., Srbi su u Zadru donijeli tzv. Zadarsku rezoluciju, u kojoj izjavljuju, da podupiru Riječku rezoluciju i da će se založiti za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, ako "se sa strane Hrvata obavezno prizna ravnopravnost srbskoga naroda s hrvatskim" (8). Na temeljima Riječke i Zadarske rezolucije 12. prosinca iste godine stvorena je Hrvatsko-srpska koalicija, u koju su ušle Hrvatska stranka prava, Hrvatska pučka napredna stranka, Srpska

narodna samostalna stranka, Srpska narodna radikalna stranaka i Socijaldemokratska stranka (9). U svome proglašu Koalicija izjavljuje, "da narodu našemu hrvatskoga i srbskoga imena nema ljepše budućnosti ni samoga narodnoga obstanka bez zajedničkoga i solidarnoga rada obaju dijelova narodnih", pa se ima odstraniti "svaka i najmanja zapreka tome radu zajamčenjem ravnopravnosti i slobode srbskog naroda" (10). Dakle, polazeći sa stajališta, da su Hrvati i Srbi jedan te isti narod, ali samo s dva imena, Koalicija je priznala da su Srbi ravnopravan konstitutivni (ustavnopravni) čimbenik s hrvatskim narodom. Taj čin predstavlja ograničenje suverenosti hrvatskoga naroda i sa službene strane omogućava Kraljevini Srbiji, da se miješa u hrvatske unutarnje poslove. U početku je na čelu Koalicije bio Fran Supilo, a kasnije ga je s toga položaja vještim makinacijama istisnuto i preuzeo vodstvo Srbin **Svetozar Pribićević**. Pod Pribićevićem vodstvom ona je vodila oportunističku politiku, štitila probitke Srba i omogućavala širenje velikosrpstva po Hrvatskoj. Njezin dolazak na vlast godine 1906., koju je držala neprekidno do 1918., bio je koban za hrvatski narod. Pomoći skupine naivnih, nesavjesnih i neodgovornih Hrvata, koji su bili samo glasačka mašinerija u rukama preprednih Srba, ona je hrvatski narod 1. prosinca 1918. izručila na milost i nemilosrost Srbiji.

Na ova zbivanja u Hrvatskoj značajno je utjecala promjena na prijestolju u Srbiji. U lipnju 1903. umoren su u Beogradu kralj **Aleksandar Obrenović** i žena mu **Draga Mašin**, a novim kraljem je postao **Petar I. Karađorđević**. To je dovelo do promjene vanjske politike Kraljevine Srbije. Posljednji Obrenović se je oslanjao na Austro-Ugarsku monarhiju, a kralj Petar se okreće prema Rusiji. Srbija ujedno razvija snažnu promidžbu u hrvatskim zemljama, i to ne samo među Srbima, nego i među Hrvatima, kako bi svoju vlast proširila na cijelo to područje. Koristi se činjenicom, da je hrvatski politički

život još od polovice devetnaestoga stoljeća sustavno bio trovan ilirstvom, jugoslavenstvom i drugim protuhrvatskim političkim ideologijama, što je općenito slabilo hrvatsku nacionalnu svijest. Srbijanska podrivačka djelat-

A. Stepinac kao mladić

nost usmjerena je na uništenje hrvatskoga naroda i osvajanje Hrvatske. U tom organiziranoj uroti protiv Hrvatske Srbija se služi svim sredstvima, pa i podkupljivanjem pojedinaca. Istaknute osobe iz hrvatskoga javnog života postaju slijepo oruđe u srpskim rukama. Učestalo su izleti đaka i sveučilištaraca u Beograd, kojom prilikom neki od njih stupaju u svezu sa srbjanskim obavještajnom službom (11) ili postaju članovi velikosrpskih terorističkih organizacija (12). Tako je stvorena mreža ljudi koji svjesno ili nesvesno rade na ostvarenju velikosrpskih ciljeva. Pojedinci u toj mjeri glorificiraju srpstvo i nacionalni unitarizam, da posve zabacuju hrvatstvo, svodeći ga na razinu plemena. Ovakvo raspoloženje zavladalo je u tim krugovima pogotovo za vrijeme i nakon Balkanskih ratova, kada su se listom svrstali na stranu

Kraljevine Srbije. Uostalom i pri osnivanju Hrvatsko-srpske koalicije "stajno sudjelovali i mjerodavni politički krugovi Kraljevine Srbije" (13).

Protiv velikosrpskoj promidžbi u Hrvatskoj i jugoslavenskoj politici hrvatskih političkih stranaka dosljedno se je, sustavno i energično borila Čista stranka prava, koja se je od 1904. provala Starčevićevom hrvatskom strankom prava. Po svome prvaku i bliskom Starčevićevu suradniku dr. Josipu Franku njezine pristaše su se nazivali frankovcima. Oni su jedini nepokolebljivo branili hrvatsku nacionalnu samobitnost i državnu teritorijalnu cjelevitost, protiveći se učenju hrvatsko-srpskome narodnom jedinstvu i državnoj zajednici Hrvatske sa Srbijom. Neko vrijeme bili su pojedinačno najjača politička stranka u Hrvatskomu državnom saboru. Na žalost, u njoj je došlo do raskola godine 1908., sigurno i pod utjecajem velikosrpske promidžbe, kojoj je stajala na putu tako snažna a u idejnem smislu čista hrvatska politička stranka. Od Čiste stranke prava odnosno Starčevićeve hrvatske stranke prava odvojio se je dr. Mile Starčević sa svojim istomišljenicima i osnovao Starčevićevu stranku prava. Ta stranka je sve otvoreniye zauzimala jugoslavensko stajalište, godine 1918. odigrala je kobnu ulogu i utopila se u jugoslavenstvu. Ovim raskolom pravaštvo je znatno oslabilo, a s njime i hrvatski narod.

Pogrješno bi bilo i pomisliti, da je u prva dva desetljeća 20. stoljeća većina hrvatskoga naroda bila zahvaćena jugoslavenstvom. To je bio jedan manji, ali zato vrlo bučan i agresivan, dio inteligencije i građanstva. Zbog ograničenoga izbornog prava istinsko raspoloženje hrvatskoga naroda nije moglo doći do izražaja. Tomu je pri-donijela i tzv. izborna geometrija, koja potječe još iz Khuenovih vremena, a prema kojoj je više izbornih kotara s hrvatskom većinom ili s hrvatski raspoloženim izbornicima spajano u jedan, dok su na područjima naklonjenima koalicionaškim strankama postojali mali izborni kotari. Zbog

toga se je i moglo dogoditi, da su na izborima 1913. obje pravaške stranke, dakle frankovci i milinovci (sljedbenici dr. Mile Starčevića – op. I. G.), i Radićeva Hrvatska pučka seljačka stranka doble apsolutnu većinu glasova, ali im je pripao nerazmjerno mali broj zastupničkih mjesta (14). Sličan zaključak o političkom raspoloženju hrvatskoga naroda daju i rezultati izbora za Hrvatsko akademsko podporno društvo na zagrebačkomu sveučilištu godine 1911. i 1912., na kojima su pobijedili pravaši (15). To je tim značajnije, što su sveučilištarci potjecali iz svih društvenih slojeva, pa su bili u to vrijeme najreprezentativnija socijalna skupina.

Nastanak katoličkog pokreta u Hrvatskoj

Kroz cijelo 19. stoljeće, a i prije toga, Katolička crkva bila je izvrgnuta napadima raznih sekularističkih ideologija, a naročito liberalizma, koje su ugrožavale njezine duhovne vrijednosti. Zbog toga su se u pojedinim zemljama Europe održavali katolički skupovi (kongresi), na kojima se je razmatralo, kako se suprotstaviti tim napadajima. Stvarani su i katolički pokreti, pa i političke stranke za obranu katoličkih duhovnih vrijednosti. Potrebu za takvim pokretom osjetili su hrvatski katolici osobito početkom 20. stoljeća, kada se je sa studija u Pragu počela vraćati mladež zadojena liberalizmom, vjerskim indiferentizmom, pa i ateizmom, koja je vrlo agresivno širila te ideje po Hrvatskoj.

Prvi hrvatski katolički skup (kongres) održan je u Zagrebu od 3. do 5. rujna 1900. Na njemu je bila nazočna većina hrvatskih biskupa i nadbiskupa. Osobito je bila značajna nazočnost krčkoga biskupa, inače Slovenca, dr. Antuna Mahnića. Na skupu je done-seno osam rezolucija, među kojima su bile i rezolucije o laikatu u životu Katoličke crkve i o katoličkome novinstvu. Te rezolucije je Mahnić, koji je od svih nazočnih osoba najbolje shvatio što je potrebno za organiziranje katoličkoga pokreta, nastojao provesti u

djelo. Godine 1903. pokrenuo je časopis "Hrvatska straža", koji je izlazio najprije na Krku, pa u Senju i konačno u Rijeci. Dana 12. svibnja 1903. njegovim poticajem osnovano je u Beču Hrvatsko akademsko katoličko društvo (HKAD) "Hrvatska". Ovo su ujedno i početci rada na organiziranju Hrvatskoga katoličkog pokreta (HKP). U listopadu 1905. HKAD "Hrvatska" je počela u Beču izdavati đački list pod nazivom "Luč". U Zagrebu je pak 9. studenoga 1906. osnovan HKAD "Domagoj". Uslijedilo je zatim osnivanje i drugih katoličkih društava, koja su činila dio Hrvatskoga katoličkog pokreta. Tako je, dakle, nastajao i širio se taj pokret. U školskoj godini 1907./1908. uprava "Luči" je prenesena u Zagreb (16). Time je porasla uloga HKAD "Domagoj", on je postao središnje katoličko društvo, pa će se kasnije, u međusobnim sukobljavanjima organiziranih katolika, cjelokupni ovaj pokret nazivati domagojci odnosno domagojizam (17). Ovim nije završeno ustrojbeno oblikovanje Hrvatskoga katoličkog pokreta. Po uzoru na organiziranje katolika u Francuskoj, Italiji, Njemačkoj, Austriji i Sloveniji u Zagrebu je 1910., opet na Mahićev poticaj, osnovan Hrvatski katolički narodni savez (HKNS) u koji su trebale biti udružene ostale katoličke udruge. No, čini se, da on u tome nije igrao neku osobitu ulogu. Posve je druga stvar s Hrvatskim katoličkim senioratom (HKS). On je osnovan 1913., a njegovo članstvo "biralo se, u načelu, iz redova završenih studenata, bivših članova HKAD-a i bogoslovskih zborova" (18). Prema zamisli biskupa Mahnića, koji je bio neosporni autoritet u njemu, na koji su se pozivali svi organizirani katolici, pa i onda kad je među njima došlo do podjele na domagojce i križare, Hrvatski katolički seniorat je "postao vrhovni organ katoličkoga omladinskog pokreta" (19). Time je Seniorat, naravno, uz biskupa Mahnića, bio stvarno najviša vlast u Hrvatskome katoličkom pokretu. Stajališta Seniorata bila su ujedno i stajališta toga pokreta.

HRVATSKA STRAŽA

ZA KRŠĆANSKU PROSVJETU

ČASOPIS

NAMIJENJEN

FILOSOFIJI I DRUGIM ZNANOSTIMA

(GLASILO „LEONOVA DRUŠTVA“ U SENJU)

Godina VII.

UREDNIK:

Dr. Fran Binički.

KRK — SENJ
1909.

"Hrvatska straža", časopis – jedna od glavnih publikacija Hrvatskoga katoličkog pokreta

Kasniji događaji će pokazati kolika je golema moć Seniorata, uz to povećana misterioznošću u njegovu radu. Ta značajka je vidljiva na stranicama samoga "Seniorskog vjesnika", što su ga seniori izdavali. U broju 118 za 1917. toga "Vjesnika" piše: "Dogovaranja seniora su tajna". Ni samo to glasilo nije dopušteno davati drugim osobama. U njegovu broju 3., na str. 76., godine 1918. stoji: "Ponovno ističemo, da naš S. V. treba da ostane posve povjerljiv organ". Seniorat od svih svojih članova

traži bezuvjetnu poslušnost, kako u javnome, tako i u privatnom životu. Takvi zahtjevi postavljeni su u "Seniorskom vjesniku" godine 1918., br. 4, str. 78.: "Ne treba u našim redovima svakoga, tko ne može da prizna maksime, da je svaki senior ne samo za svoj javni život i za privatni jednakodgovoran senioratu" (20).

Kao vrlo inteligentan čovjek, Mahnič je davno shvatio, od kolike su važnosti novine za primicanje njegovih ideja. Uz "Hrvatsku stražu", kao filozofsko-

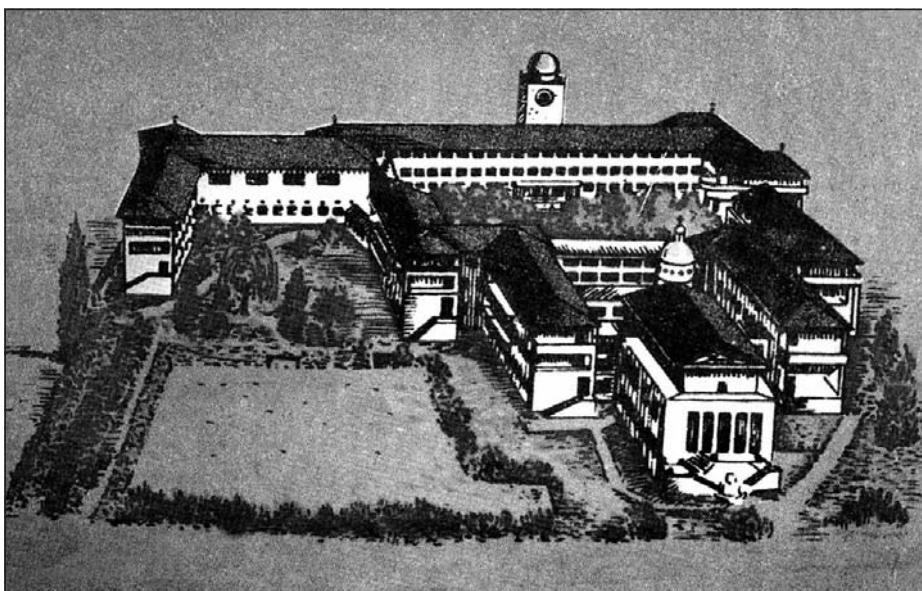
teološki časopis, i "Luč", kao omladinsko glasilo, trebao mu je i jedan dnevnik za sve građanstvo. U tome su mu pomogli oci kapucini u Rijeci, koji su i sami pripadali njegovu pokretu. Oni su počeli izdavati takav dnevnik pod imenom "Riječke novine". Prvi broj je izšao 8. prosinca 1912. Glavni urednik bio je dr. Rudolf Eckert, njegov zamjenik Petar Rogulja, a podlistak i kulturnu rubriku uređivao je Milan Pavelić, sve budući istaknuti seniori. U Eckertovo odsutnosti glavni urednik bio je Petar Rogulja. A kada ih Rogulja zbog bolesti nije mogao uređivati, na njegovo mjesto stupio je opet Eckert (21). I ostali suradnici lista bili su uglavnom seniori, pa se može tvrditi, da je on bio podpuno u rukama nešto kasnije osnovanoga Seniorata. Iako je slovio kao izvanstranački list, on je imao jasno određen politički program. Zbog svoga protuaustrijskoga i proslavenskog smjera, "Riječke novine" su 31. kolovoza 1914., dakle na početku Prvoga svjetskog rata, bile zabranjene. Na to su se Mahnič, Eckert, Rogulja i riječki kapucin o. Jeronim Tomac obratili za pomoć zagrebačkomu nadbiskupu dr. Antunu Baueru. Bauer je bio član Hrvatsko-srpske koalicije, koju on nije bio postavio "ni onda, kada su ga god. 1906. pokretaški sveučilištarci napali kao sveučilišnog rektora, tvrdeći da svećenik ne može biti učenjak i da blagoslovje nije znanost, pa zato ne može biti govora o nekom teološkom fakultetu na sveučilištu. On je u ono vrijeme ostao i dalje koalicionaš, vjerujući da će se koalicija popraviti i onemogućiti protukatoličku propagandu..." (22). Dakle, "bio je poznat kao srbofil", pa je prilikom njegova posvećenja za zagrebačkoga nadbiskupa u katedrali 15. kolovoza 1914., kada ga je posvetitelj nadbiskup Stadler zaogrtao palijem poslanim iz Rima, nazočni kanonik Ivančan vrlo glasno dobio: "A zakaj mu ne dene na vrat svetoga Savu?" (23). Razumljivo je onda, da im je Bauer dao zatraženu pomoć, ali pod uvjetom, da to bude "nestranačko katoličko glasilo" i da izlazi pod drugim

imenom. Tako je, umjesto "Riječkih novina", u Zagrebu 8. rujna 1914. počeo izlaziti dnevnik "Novine", ali s istim smjerom pisanja i pod uredništvom istih ljudi. Naime, prve dvije godine "Novine" je uređivao Petar Rogulja, a zatim **dr. Janko Šimrak** (24). No, i naziv "Novine" kasnije je promijenjen. Od početka studenoga 1918. one se nazivaju "Narodna Politika" (25). Prema tomu, "Luč" i "Riječke novine" odnosno "Novine", uz "Hrvatsku strazu", glasila su u kojima je Hrvatski katolički pokret za vrijeme Austro-Ugarske monarhije javno iznosio svoja stajališta.

(nastaviti će se)

Bilješke:

1. Podaci iz knjige o. Alekse Benigara: Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal, Rim, 1974., str. 36.-39.
2. Ljubo Boban: Kontroverze iz povijesti Jugoslavije, sv. 2., Zagreb, 1989. prilog: Razgovor A. Trumbića s A. Stepićem 1934. godine, str. 339.
3. Josip Horvat: Politička povijest Hrvatske, I. dio, Zagreb, 1990., str. 233.-235.
4. Filip Lukas: Hrvatski narod i hrvatska državna misao, Zagreb, 1944., str. 230.-233.
5. Ante Starčević: Izabrani spisi, priredio dr. Blaž Jurisić, Zagreb, 1943. str. 410. Opš. Stjepan Matković, Čista stranka prava 1895.-1903., Zagreb, 1999.
6. J. Horvat, nav. dj., str. 248.
7. Šidak - Gross - Karaman - Šepić: Povijest hrvatskog naroda g. 1860.-1914., Zagreb, 1968., str. 269.
8. Ferdo Šišić: Pregled povijesti hrvatskoga naroda, Zagreb, 1962., str. 463.-465.
9. Šidak - Gross - Karaman - Šepić, nav. dj., str. 223.
10. F. Šišić, nav. dj., str. 466.
11. Ivan Mužić: Hrvatska politika i jugoslavenska ideja, Split, 1969., str. 60.
12. Isto, str. 59.
13. F. Šišić, nav. dj., str. 465.
14. Mile Budak: Hrvatski narod u borbi za slobodu i nezavisnut hrvatsku državu, Youngstown, Ohio, SAD, 1934., str. 67.
15. Ante Pavelić: Doživljaji I., Zagreb, 1996., str. 339. i 351.
16. Podaci prema knjizi dr. Zlatka Matijevića: Slom politike katoličkog jugoslovenstva, Zagreb, 1998., str. 21.-27.
17. Isto, str. 242., bilješka 83.
18. Isto, str. 30. i 31.; Petar Grgec: Dr. Rudolf Eckert, Rijeka, 1995., str. 214.-215.
19. P. Grgec, nav. dj., str. 214.-215.
20. Spis "Preuzvrašeni gospodine", HDA, Fond 310 – Komisija za vjerska pitanja I. V. Sabor, Predmetni spis 1945.-1960., kut. 326, svečanj 3, str. 42
21. P. Grgec, nav. dj., str. 187.-189.; Jure Krišto: Prešućena povijest, Zagreb, 1994., str. 311.; Z. Matijević, nav. dj., str. 32.-33.
22. P. Grgec, nav. dj., str. 114.
23. Isto, str. 261.
24. Z. Matijević, nav. dj., str. 39. i 46.; J. Krišto, nav. dj., str. 333.; P. Grgec, nav. dj., str. 262.-263.
25. Z. Matijević, nav. dj., str. 83., bilješka 40.

Sjemenište na zagrebačkoj Šalati

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

U siječnju i dijelu veljače 2004. pomoć za *Politički zatvorenik* uplatili su:

Filip	Madžar	Zagreb	200,00
Zdenko	Bakula	Podcrkavlje	120,00
Stipan	Mušterić	Zagreb	500,00
Krešimir	Lisak	Zagreb	220,00
Longin	Prebeg	Zagreb	382,00
Marijan	Božić	Požega	500,00
Tomislav	Cvetnić	Zagreb	250,00
Ema	Ašperger	Zagreb	500,00
Tomo	Rukavina	Požega	500,00
Regina	Knežević	Našice	500,00
Edvard	Bižal	Zagreb	1.020,00
Marija	Durčević-Biondić	Virovitica	300,00
Josipa	Račić	Hrv. Kostajnica	20,00
Zdravko	Cindrić	Ogulin	20,00
Grgo	Jukić	Split	200,00
Dragica	Pelikan	Zagreb	3.000,00
Josip	Rukljač	Poznanovec	500,00
Jure	Belančić	Daruvar	20,00
Frane Mate	Ramljak	Vodice	300,00
Ivan Zvonimir	Plišo	Osijsk	100,00
Antun	Loknar	Koška	200,00
Bruno	Zorić	Zadar	200,00
Mara	Topić	Vinkovci	200,00
Ivan	Salamon	Ogulin	500,00
Danica Hubertina	Džimberg	Zagreb	200,00
Adam	Kovačević	Osijsk	1.000,00
Veljko	Antonina	Žman	20,00
Juraj	Marčinković	Zagreb	80,00
Ljubica	Bujanović	Zagreb	200,00
Tunjo	Parić	Zadar	150,00
Antun	Pintarić	Nedelišće	100,00
Josip	Nejašmić	Zagreb	250,00

ukupno

12.252,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj darežljivosti.

(Ur.)

POTPORA ZADARSKOJ PODRUŽNICI

(Javna zahvala dr. Josipu Kraljiću)

Čini se da će dolaskom nove vlade biti na bolje promijenjen i odnos prema Hrvatskome društvu političkih zatvorenika. Zadarska je županija, istini za volju, svih ovih godina pomagala Društvo, a osobito njegovu zadarsku podružnicu. Obaviješteni smo da će to činiti i u budućnosti.

U dosadašnjem našemu radu puno nam je pomogao, pokazujući veliko razumijevanje za politička stradanja hrvatskih rodoljuba, **dr. med. Josip Kraljić**. Nedavno nas je dr. Kraljić obradovao dopisom od 2. veljače 2004., u kojem nas izvješćuje da je zadarska podružnica HDPZ-a, skupa s još devet udruga, mahom iz Domovinskog rata, ušla u županijski proračun. Također nas izvješćuje da je u pogledu pomoći udrugama došlo do značajnih promjena, koje bi se mogle pozitivno odraziti na naš rad.

Prigoda je to da se zahvalimo dr. Kraljiću na uspješnoj suradnji, i da mu poželimo svako dobro u njegovim budućim nastojanjima.

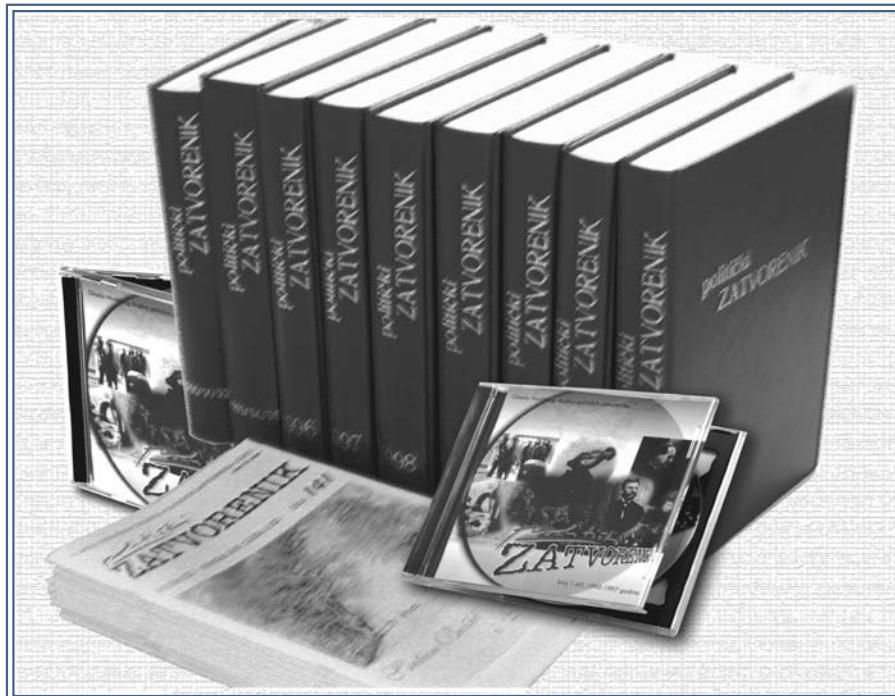
Uzgred je korisno istaknuti da druge dvije udruge političkih uznika, koje formalno postoje na zadarskom području (HDPZ-ŽK i Udruga Ivo Mašina), ni ove godine, kao ni ranije, nisu ušle u županijski proračun. Posljedica je to ugleda i rada zadarske podružnice HDPZ-a i njezina predsjednika, kao i činjenice da je velika većina hrvatskih političkih uznika okupljena upravo oko matične udruge. Preostale dvije se u svakom pogledu nalaze na društvenoj margini.

HDPZ - PODRUŽNICA ZADAR

Prof. Bruno Zorić, predsjednik

Politički zatvorenik na CD-ROM-u!

Prvih 12 godišta našeg mjeseca objavljeno je i na CD-ROM-u. CD izdanje sadrži sve brojeve od 1 - 129 u PDF i HTML formatu te brojeve od 130 - 141 u HTML formatu.

Dvostruki CD-ROM možete naručiti u središnjici HDPZ-a, Vojnovićeva 15 u Zagrebu ili na telefon:

01 / 46 15 437, 46 15 438

ili na mail:

hdpz-sred@hdpz.htnet.hr

po cijeni od **140,00 kn.**

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXII.)

1621. **KLEČAK, Pava** (Božo) - rođ. 07.09.1900., Dubrovnik. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Dubrovnik po ZPND čl.3.t.3. na 12 god. zatvora.

1622. **KLEMAR, Eva** (Josip) - rođ. 13.04.1913., Tomaš, Bjelovar. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Vojne oblasti Zagreb po UVS čl.14. na 5 god. zatvora.

1623. **KLENKAR, Andelka** (Vid) - rođ. 06.01.1930., Zagreb. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. Toč. 7. na 2 god. zatvora.

1624. **KLEPAC, Štefica** (Josip) - rođ. 18.12.1913., Jastrebarsko. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 9. t. 1. na 3 god. 6 mjes. zatvora.

1625. **KLEPAČ, Slavica** (Petar) - rođ. 10.06.1912., Mali Bukovac. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 8 god. zatvora.

1626. **KLEPIĆ, Ika** (Luka) - rođ. 01.01.1926., Nisko. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Splitskoga vojnog područja po ZPND čl.11. na 2 god. zatvora.

1627. **KLJUČ, Ivka** (Stjepan) - rođ. 01.01.1923., Kelefil Novac. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.4. na 6 mjes. zatvora.

1628. **KLIKIĆ, Čila** (Josip) - rođ. 29.08.1912., Kloštar. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.

1629. **KLINCENBERGER, Marta** (Vinko) - rođ. 08.05.1925., Cerna. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Osijek po ZPND čl. 4. t. 4. na 2 god. zatvora.

1630. **KLOBUČAR, Pava** (Tomo) - rođ. 01.01.1890., V. Rastovica. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3.t.14. na 1 god. zatvora.

1631. **KLUNŠA, Mira** (Dragutin) - rođ. 01.11.1925., Bjelovar. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 9. Toč. 2. na 2 god. zatvora.

1632. **KLJUKOVIĆ, Ana** (Vinko) - rođ. 17.03.1924., Ćeline, Vrbovec. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 1. i 5, na 1 god. zatvora.

1633. **KNAPIĆ, Marija** (Antun) - rođ. 02.11.1926., Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 13, na 3 god. zatvora.

1634. **KNAPIĆ, Monika** (Ignac) - rođ. 01.01.1900., Koprivnička Rijeka. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 16 mjes. zatvora.

1635. **KNEZIĆ, Sonja** (Rudolf) - rođ. 25.06.1905., Zagreb. Osuđ. 1949. presudom V.S. Beograd po KZ čl. 105. na 20 god. zatvora.

1636. **KNEZOVIĆ, Nevenka** (Mate) - rođ. 01.01.1923., Postranje, Imotski. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Sl. Brod po ZPND čl. 3. t.14. na 3 god. zatvora.

1637. **KNEZOVIĆ-VEČEK, Ankica** (Ivan) - rođ. 08.08.1946., Babina Greda. Osuđ. 1970. presudom Okružnog suda Zagreb po KZ čl.118 na 1 god. i 6 mjes. zatvora.

1638. **KNEŽEVIĆ, Anka** (Franjo) - rođ. 29.09.1922., Zagreb. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.

1639. **KNEŽEVIĆ, Ankica** (Jozo) - rođ. 01.01.1900., Seline. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zadar po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

1640. **KNEŽEVIĆ, Burba** (Nikola) - rođ. 06.05.1903., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Okr. Narodnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 2. na 20 god. zatvora.

1641. **KNEŽEVIĆ, Dušan** (Ante) - rođ. 09.02.1921., Seline, Zadar. Osuđ. 1960. presudom Okružnog suda Osijek po KZ čl. 303. st. 2, na 8 mjes. zatvora.

1642. **KNEŽEVIĆ, Franjika** (Grga) - rođ. 01.01.1911., Ričice. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Sisak po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.

1643. **KNEŽEVIĆ, Julka** (Antun) - rođ. 20.12.1922., D. Motičina. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 18 mjes.. zatvora.

1644. **KNEŽEVIĆ, Marija** (Josip) - rođ. 01.01.1926., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 13. i 14. na 5 god. zatvora.

1645. **KNEŽEVIĆ, Marija** (Paško) - rođ. 01.02.1905., Mravinec. Osuđ. 1960. presudom Okružnog suda Osijek po KZ čl. 303, st. 2. na 2 god. 6 mjes. zatvora.

1646. **KNEŽEVIĆ, Marija** (Paško) - rođ. 01.11.1905., Vukovar. Osuđ. 1957. presudom Okružnog suda Osijek po KZ čl. 303. na 21 mjes. zatvora.

1647. **KNEŽEVIĆ, Mato** (Mato) - rođ. 01.01.1946., Noskovci. Osuđ. 1973. presudom Opć. suda Podr. Slatina po čl. 119/3 na 2 mjes. zatvora.

1648. **KNEŽEVIĆ, Olga** (Franjo) - rođ. 14.09.1897., Gospic. Osuđ. 1945. presudom suda Za zaštitu nar. časti Hrvata i Srba po čl. 1 i 2 t. 1, 2, 3, 7 i 9. na 7 god. zatvora.

1649. **KNIRAT, Barbara** (Ivan) - rođ. 01.01.1902., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl.14. na 8 god. zatvora.

1650. **KNIVALD, Marija** (Maks) - rođ. 08.02.1895., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.11. na 1 god. zatvora.

1651. **KOBAR, Blaž** (Vincet) - rođ. 12.02.1920., Dubovica. Osuđ. 1945. presudom Okr. suda za okrug Zagreba kao "pripadnik ustaške formacije" na 4 god. zatvora.

1652. **KOBAŠEVIĆ, Marica** (Marko) - rođ. 01.01.1925., Županja. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Sl. Brod po UVS čl. 14. na 1 god. zatvora.

1653. **KOCIJAN, Ljuba** (Luka) - rođ. 01.01.1901., Strmac Odranski. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

1654. **KODŽIĆ, Borislava** (Juraj) - rođ. 14.07.1914., Hrv. Kostajnica. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Sisak po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.

1655. **KOHARIĆ, Kristina** (Aleksandar) - rođ. 28.05.1907., Zagreb. Osuđ. 1957. presudom Vojnog suda Zagreb po KZ čl.303. na 3 god. zatvora.

1656. **KOJIĆ, Franica** (Đuro) - rođ. 13.04.1905. u Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Komande grada Zagreba kao "simpatizer neprijatelja" na 1 god. zatvora.

1657. **KOKANOVIĆ, Gabrijela** (Velimir) - rođ. 05.06.1905., Valpovo. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 4 god. zatvora.

1658. **KOKOR, Marica** (Franjo) - rođ. 11.01.1917., Hlebine, Koprivnica. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Kom. Bjelovar po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

1659. **KOKOŠ, Ivanka** (Ivan) - rođ. 07.03.1924., Bakovo. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Kom. Gr. Zagreba po čl. 3. t. 1,2. i 7. čl. 9. na 5 god. zatvora.
1660. **KOKOT, Marica** (Jakob) - rođ. 28.01.1928., Stupnik. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 4, 7. i 14. na 2 god. zatvora.
1661. **KOKOTOVIĆ, Aleksandra** (Domagoj) - rođ. 13.01.1905., Zagreb. Osuđ. 1946. presudom Div. Voj. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 20 mjes. zatvora.
1662. **KOLAK, Ljubica** (Nikola) - rođ. 12.08.1934., Kot. Sud Sežana. Osuđ. 1951. presudom po na 10 mjes. zatvora.
1663. **KOLAR, Marija** (Filip) - rođ. 01.01.1907., Trnovica. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3.t.14. na 20 god. zatvora.
1664. **KOLAR, Marija** (Vid) - rođ. 01.01.1912., Krušljuni. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl.3.t.14. na 5 god. zatvora.
1665. **KOLAREK, Marija** (Ivan) - rođ. 01.01.1909., Hlebine. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.
1666. **KOLARIĆ, Anica** (Milan) - rođ. 26.04.1922., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3,5, 7, 10. na 20 god. zatvora.
1667. **KOLARIĆ, Kata** (Ivan) - rođ. 17.11.1924., Popovača. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.3. na 15 god. zatvora.
1668. **KOLARIĆ, (Krešimir)** - rođ. 17.02.1919., Križevci. Osuđ. 1945. presudom OVS Varaždin po ZPND čl. 11. na 4 god. zatvora.
1669. **KOLČIĆ, Zlata** (Franjo) - rođ. 04.03.1925., Osijek. Osuđ. 1946. presudom Okružnog Narodnog suda Osijek po ZPND čl.9.t.1. na 6 god. zatvora.
1670. **KOLEDIĆ, Roza** (Stjepan) - rođ. 10.09.1900., Grtovac, Zlatar. Osuđ. 1947. presudom Okružnog Narodni suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.
1671. **KOLENBUS, Andrija** (Đuro) - rođ. 22.03.1953., Podr. Slatina. Osuđ. 01.08.1973. presudom Općinski suda P. Slatina po KZ čl. 119/3. na 1 mjes. zatvora.
1672. **KOLENO, Roza** (Franjo) - rođ. 01.01.1889., Podr. Slatina. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3.t.14, na 18 mjes. zatvora.
1673. **KOLESAR, Roza** (Ignac) - rođ. 28.07.1881., Drenje. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Bjelovar po UVS čl.5,16. i 17. na 1 god. zatvora.
1674. **KOLETIĆ, Mara** (Adam) - rođ. 23.03.1903., G. Vlahićka, Kutina. Osuđ. 1947. presudom Okr.suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. i čl. 14. čl. 8.st.1. na 2 god. zatvora.
1675. **KOLIĆ, Marica** (Mijo) - rođ. 27.08.1924., Otok, Karlovac. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Karlovac po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.
1676. **KOLUBEC, Marija** (Jakov) - rođ. 01.01.1907., Sl. Požega. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Sl. Brod po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjes. zatvora.
1677. **KOMADINA, Marija** (Marijan) - rođ. 10.12.1910., Požega. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda X. Divizije po ZPND čl. 3. t. 7. čl. 11. na 1 god. zatvora.
1678. **KOMAR, Ana** (Ivan) - rođ. 01.01.1919., Turnašica. Osuđ. 1946. presudom Div.Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 6 mjes. zatvora.
1679. **KOMAR, Jelka** (Mato) - rođ. 01.01.1924., Turnašica. Osuđ. 1946. presudom Div.Vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.
1680. **KOMERIČKI, Julijana** (Franjo) - rođ. 20.03.1919., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3, toč. 14, na 3 god. zatvora.
1681. **KOMESAR, Mara** (Paško) - rođ. 01.01.1922., Vačani, Šibenik. Osuđ. 1944. presudom Vojnog suda Šibenik po UVS čl. 13. na 5 god. zatvora.
1682. **KONBFAH, Marija** (Antun) - rođ. 01.01.1894., Varaždin. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 15 god. zatvora.
1683. **KONOBLEHAR, Slava** (Blaž) - rođ. 11.01.1903., Zagreb. Osuđ. 1946. presudom Kotar. suda Zagreb po PRIKRIV. JATAKOVANJE na 2 god. zatvora.
1684. **KONTIĆ, Marija** (Filip) - rođ. 01.01.1904., Drniš. Osuđ. 1945. presudom Div. Vojnog suda po ZPND čl.3.t.7. na 2 god. zatvora.
1685. **KONJAREVIĆ, Ana** (Antun) - rođ. 01.01.1927., St. Mikanovci. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 8 mjes. zatvora.
1686. **KONJEVIĆ ČORA, Kata** (Pero) - rođ. 01.01.1910., Čorkova Uvala. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po ZPND čl. 3. t. 7. na 3 god. zatvora.
1687. **KOPIĆ, Katića** (Vencel) - rođ. 06.11.1921., Dolci, Orahovica. Osuđ. 1950. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 8. st. 2. na 1 god. 6 mjes. zatvora.
1688. **KOPLJAR, Ivka** (Božo) - rođ. 05.06.1905., Đakovo. Osuđ. 1945. presudom suda Za Zaštitu Časti po ZPND čl. 2.- t. 9, i 3. na 15 god. zatvora.
1689. **KOPRIĆ, Slava** (Josip) - rođ. 23.08.1915., Budinščina, Zlatar. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 7 god. zatvora.
1690. **KOPRIĆ, Antonija** (Ivan) - rođ. 18.01.1905., Ljubljana. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 4 god. zatvora.
1691. **KOPRIVA, Marica** (Ivan) - rođ. 12.01.1912., Pohunjski Lug. Osuđ. 1947. presudom Div. Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1692. **KOPRIVNJAK, Barica** (Stjepan) - rođ. 28.09.1923., Krap. Toplice. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.7. i 8.čl.3.t.14. i čl.9. na 8 god. zatvora.
1693. **KOPRIVNJAK, Marija** (Ivan) - rođ. 29.10.1910., Predovac. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 1 god. zatvora.
1694. **KOPROLČEC, Josip** (Ivan) - rođ. 31.07.1937., Kloštar. Osuđ. 1972. presudom Okružnog suda Bjelovar po KZ čl.242A, 174, 119/3. na 7 mjes. zatvora.
1695. **KORACA, Antica** (Antun) - rođ. 01.01.1920., Visinjano, Poreč. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Rijeka po čl.303 na 2 god. zatvora.
1696. **KORAJLJA, Paula** (Ana) - rođ. 22.08.1927., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.5.,čl.11. na 5 god. zatvora.
1697. **KORAR, Ana** (Ivan) - rođ. 01.01.1919., Turnašica. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14. na 6 mjes. zatvora.
1698. **KORBONI, Božica** (Stjepan) - rođ. 10.03.1925., Ivanić Grad. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojni Sud Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1699. **KORDIĆ, Milka** (Jure) - rođ. 01.01.1922., Niza. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 2 god. zatvora.
1700. **KORDIĆ, Milka** (Jure) - rođ. 01.01.1922., Tihaljina, Ljubaški. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14. na 2 god. zatvora.

(nastaviti će se)

DRUŠTVO ŠTOVATELJA DR. BRANIMIRA JELIĆA

Hrvatska, 21310 Omiš, Vukovarska 4.

Poštovani rodoljubi i dobročinitelji,
spomen i slava Tomislavu, prvom kralju
uyedinjene potpuno slobodne i nezavisne
države hrvatske, a vječna vjernost misli
samostalnosti naše, piše na spomen ploči
prvome hrvatskom kralju Tomislavu za
tisućitu obljetnicu hrvatskog kraljevstva,
koji je podigao dr. Branimir Jelić 1925. go-
dine sa svojim Dočanima na litici povije-
vrla u Docu Donjem.

Dr. Branimir Jelić rođen je 1905. Otac mu
je umro 1926. godine od posljedica mučenja
od strane srpskih žandara, a on sam prisiljen
je napustiti rodni dom i odlazi u Zagreb.
Postaje predsjednikom Studentske pravaške
mladeži i predsjednikom Hrvatskoga
akademskog kluba Kvaternik.

Nakon uvođenja šestosiječanske diktature,
 zajedno s drugim prvacima pokreta
napušta domovinu 11. siječnja 1929. i u
tuđini ostaje do svoje smrti.

Od listopada 1939. do 22. svibnja 1945.
bio je u zatočeništvu u Engleskoj. Iza rata
bio je prisiljen ostati u emigraciji, najprije u
Engleskoj, zatim u Njemačkoj do svoje na-
silne smrti 31. svibnja 1972. u Berlinu. Više
puta poduziman je atentat od strane zlo-

glasne UDB-e na dr. Branimira Jelića, kojeg
su smatrali najvećim neprijateljem Jugoslavije.

Dr. Branimir Jelić bio je i ostaje naš
Dočanin, Poljičanin, hrvatski intelektualac,
lijecnik, neumorni stvaratelj hrvatske ne-
ovisnosti, pravaš, revolucionar, humanist i
narodni tribun.

Iz zahvalnosti Društvo inicira, a ve-
likodušnu sponzora i donatora 31. svib-
nja 2004. podignut će spomenik u Docu
Donjem, kojeg je izradio kipar Margo Gugić
(prema maketi na slici, visine 250 cm).

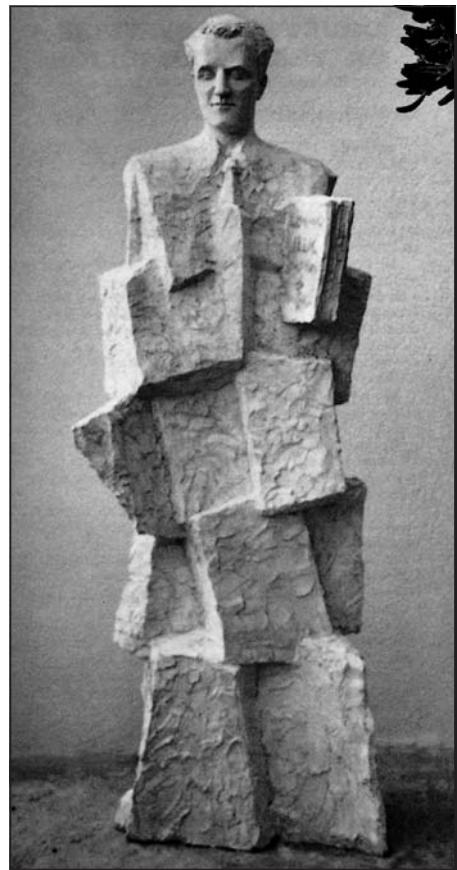
Pozivamo Vas da novčanim prinosima u
ovojo plemenitoj, rodoljubnoj akciji, po-
mognete u podizanju spomenika, jer to dr.
Branimir Jelić nedvojbeno zasluguje. Vaše
vrijedno sudjelovanje bit će zabilježeno u
knjizi sjećanja na dr. Branimira Jelića, bez
obzira na to hoćete li Vašim novčanim prino-
som sudjelovati kao pojedinac, tvrtka, us-
tanova, udruga ili organizacija.

Priloge možete uplatiti najkasnije do 01.
04. 2004. godine i to na:

a) kunski ūiro račun:

Splitska Banka d.d.

2330003-1100147486

b) devizni račun:

Splitska Banka d.d. 2004232001 (7030)
(swift code bacx hr 22)

prosinac 2003.

OPASKE UZ RAZGOVOR S MILOM MARKIĆEM

(Politički zatvorenik, br. 141, prosinac 2003.)

U vašem mjesecniku br. 141 (prosinac 2003., str. 28.-34.) pod
naslovom "Bio sam jedan od Kavranovih vodiča" objavljen je
razgovor Franje Ivića s bivšim vodičem Milom Markićem (Ivi-
ćom Hećimovićem), u kojem se dotiče Božidara Kavrana i nje-
govih supatnika.

Činjenično stanje opisano u vašem glasilu slaže se s mojim član-
kom "Hvala vam za mrvicu" (M. Planinić, *Tko je izdao Kavranu*,
str. 104.): "Ante Vukić, zapovjednik Velebitskih vukova, zaželio
je otići u Domovinu u Šmitovoj skupini, pa je zamolio Kavrana da
ga u nju uvrsti. Kad mu je Kavran rekao da je ta skupina popunj-
jena, Vukić je odlučio krenuti u novoj skupini kojoj će on biti na
čelu. Tu su skupinu tvorili: Stjepan Brkić, Stjepan Evačić, Esad
Hurić, Stjepan Majdak, Franjo Vranjković i Ante Vukić.

Krenuli su nakon Šmitove skupine, 21. lipnja 1948. Kad su bili
blizu Leibnitza uhitali ih je policija i sprovela u zloglasni logor
FSS u tome austrijskom gradu. Odmah su ih preuzezli Englezi, koji
protiv njih nisu podigli optužnicu, nego su ih predali austrijskim
vlastima, zapovjedivši da ih ne izvode pred sud dok ne završi
suđenje u Zagrebu, jer bi ih Englezi u skladu s jaltanskim ugovorima
morali izručiti Jugoslaviji.

Kad su počeli štrajkati glađu, Englezi su ih prebacili u Graz.
Tamo su uzniči tražili Hrvata tumača. Kad im je u engleskoj prat-
nji došao pukovnik Pleša, od njega su radi opreza zatražili is-
kaznicu. Tumač im je savjetovao da prestanu štrajkati glađu, jer ih
ne će suditi dok traje postupak u Zagrebu. Nakon završetka za-
grebačkog suđenja protiv njih je započela sudska rasprava u
Grazu, pa su osuđeni na tri mjeseca zbog 'ilegalnog rada na po-

dručju Austrije'. Budući da su već šest mjeseci proveli u zatvoru,
odmah su pušteni na slobodu. Hvala Englezima za mrvicu, kad već
nismo dobili koricu! Od koga je, dobro je. Nije se moglo i još se ni
dan danas ne može više očekivati. Ipak, hvala vam, Englezi!"

U mom se osvrtu Mile Markić (Ivica Hećimović) ne spominje.
Iz vašeg je doprinosa jasno zašto. Nisam došao do podatka da je on
s njima bio kao vodič, niti sam došao do zloga engleskog pos-
tupka, opisanog u vašem prilogu. Da sam kojom srećom do njega
došao, ne bih stavio naslov "Hvala vam za mrvicu". Pod
drugačijim bih naslovom opisao njihov odlazak nakon Kavranova
pada u neprijateljske ruke. No, u biti se moj osrvt slaže s opisom
događaja koji je iznio vaš sugovornik.

U uvodu vašeg teksta kaže se da je Markić jedan od dvojice
živilih sudionika Kavranove akcije. Bogu hvala, taj podatak nije
točan. Ima ih još živilih, a s njima sam se susreo dok sam istraživao
taj slučaj na terenu (nav. djelo, str. 69.-76.), kao što ćete se susresti
i vi u mojoj spomenutoj knjizi. (Da je imate, svjedoče fotografije
objavljene uz Vaš prilog.) To su: Slavko Vidačković, Ivan Prusac,
Marko Jurišić, Zvonko Brezović i Ivan Ceranić. Od njih su
petorice još trojica sigurno živa: Vidačković živi u Gornjoj Bijeloj
kad Konjica, Marko Jurišić u Bugojnu, a Zvonko Brezović u za-
grebu. Sva trojica su preko HDPZ-a dobili novčani prilog. Živ je
još i Ivan Marić Mijin, rodom od Vareša. Čujem da živi u selu
Lug kod Kiseljaka. Bilo bi korisno kad biste donijeli i njihova
sjećanja!

Fra Martin PLANINIĆ

NAŠ VOJNIČKI POZDRAV

Piše:

Vjekoslav Maks LUBURIĆ

Mnogo je novih, mlađih, vojnika zatražilo, da im se u "DRINI" kaže određeno, kakav je naš vojnički pozdrav i da li se treba pozdravljati "rimskim pozdravom", tj. uzdignutom rukom, da li je naš pozdrav "Za Dom – Spremni" ili "Za Poglavnika i Dom – Spremni", da li je naš pozdrav stari starčevićanski: "Bog i Hrvati – Hrvatska Hrvatom".

Ima i dva neposredna razloga, da se ta pitanja postavljaju. Tri četiri mlađa čovjeka, za koje se, istinu treba reći, ne zna tko su i što su, počeli su nametati pozdrav uzdignutom rukom, tvrdeći, da je to naš vojnički i ustaški pozdrav. U tom nametanju su postali čak i agresivni, tvrdeći, da su izdajnici i srbske sluge oni, koji neće prihvati taj pozdrav. S druge strane stoji, da nas srbokomunisti u zadnja vremena već suslavno napadaju, da smo fašisti i nacisti, kada je toga nestalo i tamo, gdje ga je bilo, a kod nas, Bogu hvala, niti je toga čuda bilo, niti ćemo dozvoliti da bude. Pa su razumni ljudi počeli tražiti razjašnjenja. I mi ih rado damo.

"Rimski pozdrav", tj. pozdrav uzdignutom rukom, nije bio ni vojnički ni ustaški pozdrav. Taj je pozdrav pod sticajem okolnosti za vrijeme rata bio prihvaćen djelomično, i to tako, da nam ga nisu nametnuli ni Njemci ni Talijani, nego nam je taj pozdrav nametnula ulica. Tako, kako velim, nametnula ga ulica, kada smo se vratili u domovinu. Postalo je to moderno. Danas više nije i nadamo se, da neće biti. Ništa nas ne veže uz taj pozdrav, kojega istini za volju nije izmislio ni Mussolini ni Hitler, nego je to pozdrav još od vremena rimskih legija, kako se to može viditi u današnjim filmovima, koje prave Amerikanci i koji sigurno nemaju razloga izvrstati činjenice. Znamo to i iz povjestnih prikaza onoga doba, da se pozdravljalo starije dizanjem ruke i zato se zvao "rimski pozdrav".

Bilo je mnogo pokreta, koji su taj pozdrav upotrebljavali, bilo je naroda, koji su u raznim okolnostima pozdravljali tako, pa i obični ljudi na cesti mnogo puta mahnu ili dignu ruku na pozdrav. Vidi se i na političkim skupština u najdemokratskijim zemljama, gdje govornik dizanjem ruke ili jednom gestom, koja tome mnogo sliči, pozdravlja ostale. U Španjolskoj i danas pozdravlja Falanga rimskim pozdravom, nosi razne rimske embleme tako na pr. "Guardia Civil" (oružništvo), a na javnim zborovima general Franco pozdravlja masu vrlo često rimskim pozdravom svakako kao nacionalni vođa Falange. Imo tradicije. Nu-

mi Hrvati nemamo u tome tradicije i nemamo ju zašta praviti, jer nas malo toga dobra podsjeća i na rimske legije i na kasnije fašiste, jer su jedni i drugi dolazili k nama samo osvajati našu obalu i naše more.

Kako smo imali smisla za te rimske običaje, neka bude u dokaz u našim starim vojničkim ustaškim logorima, koje je Poglavnik bio osnovao u fašističkoj Italiji. Nikada nitko u tim logorima nije digao ruke na rimski pozdrav, a da ne govorimo o logorima u Mađarskoj (Janka Pusta i Baza Pusta), gdje se je živilo i radilo baš ustaški.

Razlog? Jednostavno zato, jer nismo bili fašisti ni nacisti ni Rimljani, pa nismo imali zašta upotrebljavati rimski, fašistički i nacistički pozdrav.

Drugi i glavni: mi smo bili Ustaše, tj. vojnici nove revolucionarne Hrvatske i pozdravljali smo vojnički. U našem vojnopravilniku je stajalo jasno i određeno, da smo vojnici i da je naš pozdrav vojnički i to

Maks Luburić u odori Ustaške obrane

stari domobrani pozdrav, tj. desnu ruku saviti doticavši se malim prstom donjem rubu vojničke kape itd.

U svim logorima je vladao isti pravilnik. Ustaše su bili vojnici članovi USTAŠA – HRVATSKE REVOLUCIONARNE ORGANIZACIJE (U – HRO). Nošene su čisto vojničke uniforme zakopčane pod vratom. Čitava je organizacija stajala na vojničkim temeljima. Vršene su vojničke vježbe. Živilo se vojnički. Najmanji ustaški borbeni sastav bio je roj i poluroj, zatim

vod, kao kod Domobranstva, zatim sat, bojna, sdrug itd. Na čelu su stajali dorojnici, rojnici, vodnici, zastavnici, poručnici, satnici, bojnici, dopukovnici, krilnici. U ustaškoj vojski nije bilo generala, nego samo pukovnika – krilnika (za vrijeme rata jedan krilnik je u rangu generala, a u vrijeme mira bio je obični pukovnik).

Išlo se na "prijavke". Pozdravilo vojnički i odzdravilo. Ništa više. Kao i u svim vojskama svijeta. To dokumentarno dokazuje fotografija. Ustaše na prijavku, čitanje dnevne zapovjedi, raspored straže itd. itd.

Sama je organizacija bila vojnička. GLAVNI USTAŠKI STAN – kao vrhovna uprava, je čisto vojnička institucija. U ona vremena nije bilo drugog cilja, nego oružanom revolucionarnom borbom oslobođiti Hrvatsku od srpske okupacije. Nije bilo demagogije, nije se govorilo o strankama, o politici, o strančarenju, nije bilo kompleksa i ogromna većina nije ni znala da postoje fašisti, nacisti, kao ni to, kako i na koji način pozdravljaju. Dok su to još mogli viditi na ulici oni, koji su prolazili kroz Italiju, u Mađarskoj ni to; da je netko pozdravio uzdignutom rukom, mislili bi da je lud, neodgojen ili što slično. Tek mnogo kasnije počeli su studenti i mađarski "Streljasti Križevi" po uzoru na ostale upotrebljavati rimski pozdrav.

Ni kasniji život emigranta nije ništa izmjenio na stvari, jer čim smo se našli na vojničkoj dužnosti na Markovu Trgu, mi smo pozdravljali hrvatskim vojničkim pozdravom.

Još je živ negdje Pivac, pukovnik Devčić, koji je bio na Markovu Trgu neko vrijeme zapovjednik Poglavnikove Straže, a živ je i Dabiša (pukovnik, nekada zapovjednik jednog logora u Italiji), kao i mnogo drugih starih boraca, koji to mogu potvrditi. Na Markovu Trgu smo organizirali POGLAVNIKOVU TJELESNU BOJNU (P.T.B.). Kasnije smo Babić, Devčić, Baljak, itd. stvorili "USTAŠKU OBRANU" i stvorili više Ustaških Bojni u Zagrebu, Hercegovini, Karlobagu, Lici itd. I na Markovu Trgu, u PTB-i, u jedinicama OBRANE, kao i u USTAŠKOJ PUKOVNII, koju je u Zagrebačkom Zboru postrojavao kasniji general Sertić (tada bojnik) i u Ustaškim Pripremnim Bojnama (Servatzy, Moškov itd.) i kasnije u proširenoj jedinici POGLAVNIKOVA TJELESNOG SDRUGA, najprije se pozdravljalo vojnički. Prvi Ustaški Obranbeni Sdrug u Bihaću, Petrovcu, Lipiku, Pakracu itd. pozdravljao je vojnički, kako to mogu

potvrditi stotine fotografija onoga doba. U prvoj dočastničkoj i častničkoj školi Ustaške Obrane pozdravljalo se vojnički.

"Rimski pozdrav", tj. uzdignutom rukom, prihvaćen je tek kasnije i to, ni manje ni više, pritiskom ulice. Zagreb je dočekao njemačke okopne jedinice razdragano i kao oslobođitelje mahanjem i dizanjem ruku. Kasnije se je na ustaškim političkim sastancima upotrebljavao taj pozdrav, a da ni sami ne znamo kako. Počeli smo i sami pozdravljati tako.

Stvaranjem USTAŠKIH PRIPREMLJIVIH BOJNA na području Stožera i mobiliziranjem istih i stavljanjem u djelatno stanje zapravo se je prihvatio rimski pozdrav, tj. dizanjem ruku. I kako je ustanak Srba na strani komunista pokrenuo i naš hrvatski ustanak na strani antikomunista, a pod vodstvom Njemačke, prihvatio se taj pozdrav kao prkos i kao simbol, a i onda je još bilo oporbe u našim elitnim ustaškim vojničkim jedinicama, da se prihvati rimski pozdrav.

Poglavnik je to sto puta rekao, da nam je ulica nametla taj pozdrav, pa iako ga je Ustaški Pokret, kao politička snaga, prihvatio, nije mu se svidjalo, da to bude vojnički pozdrav i to znam apsolutno sigurno i iz osobnih sjećanja, da je znao reći, da čim se srede prilike, da vojska uvede naš stari vojnički pozdrav, tj. stari domobrani pozdrav, sličan kakvog imaju sve vojske na svijetu.

Rusi su nam dali primjer: oni svoje mase pozdravljaju dizanjem šake i upotrebljavaju taj pozdrav na mitinzima, ali neka se Bog smiluje onom vojniku, koji bi tako pozdravio, pa makar svi maršali bili komunisti. I čim je izbio rat i vidilo se, da treba stvar normalizirati, Staljin je uveo u rusku vojsku normalne vojničke činove, plaće, nazive, pozdrave, oznake.

Kada je proglašena Slovačka, onda je isto bila stvorena neke vrsti revolucionarne vojske, gdje nije bilo činova, govorili su svi sa "Ti", nije bilo oznaka, ali je toga brzo nestalo. Osobno sam bio dobar prijatelj s generalom **Františekom**, zapovjednikom postrojbenog odjela, kao i s generalom **Čatlošem**, glavarom Glavnog Stožera, i oni su mi govorili kako su brzo uvidili pogrešku nekih eksperimenata. Vojska je vojska i u nju treba uvesti vojnički duh, vojničke tradicije, vojničke oblike, vojničku stegu.

Tako smo i mi ustaški zapovjednici prihvatali nešto revolucionarno, vremensko. Već je Francuska revolucija promijenila strukturu francuske vojske, ubrzala joj korak svojim budnicama, dala vanjske oznake. A

na kraju je i ta vojska dobila svoj normalni izgled i kada je **Napoleon** postao Emperadrom (imperator, car, op. prir.) Evrope, nije trebao posebno preustrojstvo voditi, jer je njegova vojska bila pod vodstvom starih revolucionaraca, prije narednika, koji ne samo da su postali generali i maršali, nego su se i kitili kao i oni prije revolucije pa i nosili već zvučne titule grofova, baruna, knezova itd. Kada pomislimo, da je najk-

pozdrav, kako bi se onda moglo reći anglosaskom svijetu: evo vam Hrvata, osta-taka nacista i fašista, protiv kojih ste se borili. Žele tako kompromitirati naš nastojanja, naš novi revolucionarni pohod, koji nema ništa zajedničkoga sa političkim i ideološkim smicalicama. Mi smo kao narod Hrvati, kao moderni ljudi mi smo demokrati, kao borci za slobodu smo revolucionari, i kao služe domovine i odani sinovi

Luburić i pukovnik Ibrahim vitez Pirić-Pjanić na grobu nadbiskupa Ivana Ev. Šarića u Madridu

onzervativnija dinastija Bernadotta u Švedskoj nastala iz nekada Napoleonova revolucionarnog sarđenta, onda nam je jasno, da sve vojske u danim časovima prihvaju nešto revolucionarno, ali onda brzo normaliziraju odnose i, jer žele spasiti tekovine revolucije, postaju konzervativci i brane običaje i tradiciju. Tako smo i mi u danom času prihvatali od ulice rimski pozdrav, ali i zabacili isti kao strani običaj bez tradicija u hrvatskom narodu i u hrvatskoj vojsci.

Danas se više nitko i ne sjeća, da je nekada jedan dio naše revolucionarne vojske tako pozdravljao. Više je nego sumnjivo, da ima Hrvata, koji se toga i ne sjećaju, a žele nametnuti taj pozdrav, koji nama samo može škoditi. Prema tome, oprez sa takovima. Nastojte im protumačiti sve to, a gdje to ne uspije, onda će trebati poduzeti druge korake, jer je stvar dosta jasna. Srbokomunisti nastoje svim sredstvima prikazati nas ostacima nekog fašizma i nacizma, jer znaju, da je to omraženo. Zato je sveta dužnost svakog svjestnog Hrvata i posebno vojnika, da budno pazi na svaki korak dušmana. I posebno u ovakovim vanjskim aspektima, pozdravima itd. Jasno je da srbokomunisti žele, da se uvede taj

smo vojnici SVOJE HRVATSKE VOJSKE.

Nismo imali ništa sa fašističkim pozdravom, iliti rimskim, ni kada smo bili u vojničkim logorima fašističke Italije, zašto bi to bili danas, kada je i onima, koje Bog nije obdario s mozgom genija jasno, da u svijetu stoje dvije snage: komunisti i antikomunisti.

Slično je i sa mnogim drugim pozdravima: BOG i HRVATI, ZA DOM SPREMNI, BOG ŽIVI, VJERA U BOGA I SELJAČKA SLOGA itd. Svako vrijeme donosi nešto nova. I teorije i taktike i odora i oružja i ustrojbeni sistem, sve se to mijenja, upodupnuje, preobraćaju, prihvata i odbacuju. Možda će i opet niknuti stranke, pokreti, koji će uvesti nove popularne pozdrave. Veliki vojnički umovi uvjek su davali svoja obilježja. **Zrinski**, **Jelačić** itd. ostavili su tragove. Tako i ustaška era. Stalna na svijetu jeste samo promjena! Nu, naš vojnički pozdrav, kao i svih vojska na svijetu je jedan i taj se neće izmjeniti. Ima stvari koje se ne mijenjaju, a jedna od tih je već univerzalno prihvacieni vojnički pozdrav.

(Članak je objavljen u časopisu "Drina", br. 1, god. XIII., Madrid, 1963., str. 131.-137. Potpisani je pseudonimom "General Drinjanin", što je bio općepoznati pseudonim V. Luburića.)

PROCES PROTIV ZAGREBAČKIH BOGOSLOVA I NJIHOVIH POGLAVARA 1951.

Prošlo je više od pola stoljeća odkako je 19. rujna 1950. uhićeno petnaestak bogoslova, tj. studenata Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Sva uhićenja su uglavnom izvršena kod njihovih kuća, odnosno tamo gdje su se zatekli. Svi uhićenici su odmah odvedeni u Zagreb i smješteni u stari zatvor na Savskoj cesti. Nakon toga su, ovisno o tome kako je istraga napredovala, vršena daljnja uhićenja i pretresi, a kod toga je posebno važan pretres u bogosloviji. Prema mojim saznanjima, uhićeno je oko 40 bogoslova, 2 svećenika i nekoliko civilnih osoba, koje su na neki način bile povezane s uhićenim bogoslovima. Naravno da su prilikom svih hapšenja vršeni detaljni

Piše:

Stjepan PLANTAK

pretresi domova ili kuća. Tom prigodom su oduzimani svi manje ili više «sumnjivi» materijali, a posebno knjige, razne bilješke pa čak i stari indigo-papir. Naravno da to nikad nikomu nije bilo vraćeno.

Budući da od prvog broja našeg časopisa pratim sve što je u njemu objavljeno, nikad nisam ni u «Političkom zatvoreniku», a ni u bilo kojem drugom časopisu ili u novinama, primjetio da je bilo što napisano o tom procesu i suđenju.

U IME NARODA!

Okružni sud u Zagrebu u vijeću sastavljenom od suca Okružnog suda Nardi dr. Hrvoja kao predsjednika vijeća, sudaca porotnika Debeljak Stjepka i Štimac Dragutina kao članova vijeća uz sudjelovanje prav. referenta Sunara Krste, kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv Novak Stjepana i dr. zbog kriv. djela iz čl. 3 toč. 8, čl. 9 st. 1, čl. 9 st. 1, čl. 13 toč. 14 i zbog kriv., djela pravljenja lažnih javnih znakova, nakon usmene i javne glavne rasprave održane povodom optužnice javnog tužilaštva za grad Zagreb od 17. V. 1951. br. B. 283/51 u prislučz zastupnika javnog tužioca Zaninović Mate, optužnih Novak Stjepana, Šubat Vladimira, Selak Mate, Sakač Gabrijela, Plantak Stjepana, Brezovnjački Silvija, Grivec Antuna, Korpar Augusta, Horvat Augusta, Grgić Marijana, Kuzmić Gustava, Balenović Milana, Muren Franje, Hrastić Ignatija, Salac dr. Josipa i Talan Franje svi u istražnom zatvoru, te njihovih branitelja za I. opt. Marković Ivu, za II. III. i VII. opt. Štokić dr. Antu, za IV. i V. opt. Senko dr. Franu, za VI. X. i XIV. opt. Zaninović dr. Zdravka, za VIII. IX. i XII. opt. Horvat dr. Dragutina, za XI. i XIII. opt. Machiedo dr. Dimitra, za XV. opt. Politeo dr. Ivo, za XVI. opt. Franceschi dr. Vjekoslav advokata iz Zagreba, nakon održane glavne rasprave dana 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 i 12. VI. 1951 izrekao je i javno objavio 16. VI. 1951 slijedeću

PRESUDU

I. OPT. NOVAK STJEPAN, sin Franje i Antonije r. Fiket, rođ. 29.XI.1925 g. u Kravarском, kot. Vel. Gorica, gdje i boravi, student bogoslovije IV.god. U Zagrebu, Kaptol 29, svršio gimnaziju i osmi sem. teologije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950, služio vojsku u JA od 1.VII.1945. do 3.XI.1946,

II. OPT. ŠUBAT VLADIMIR, sin Ivana i Milke r. Blažević, rođen 30.VI.1925 g. u Sv. Ivanu Žabno, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student bogoslovije, neoženjen, svršio 8 razr. gimnazije, i 3 god. teologije, bez imovine, Hrvat, drž. FNRJ, vo-

Stoga mi se pomalo čini i čudnim, da nikada nitko nije o tome ništa objavio, iako je to u ono vrijeme (1951.) bio vrlo važan proces koji je, koliko sam naknadno čuo, bio u cijelosti prenošen preko radija, a i tisak mu je posvetio mnogo prostora, čak i sa slikama, tj. fotografijama. Mnoge od njih su, kako sam kasnije ustanovio, bile fotomontaža koju je UDB-a pripremala kako joj je odgovaralo.

I optužnicu i presudu dobio tek 1990.

Stoga smatram da je potrebno o svemu tome bar nešto napisati, kako bi na taj način ostali pismeni tragovi i kako bi bar neki čitatelji našeg časopisa, koji to ne

jsku služio u JA od 1945 do 1947, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950,

III. OPT. SELAK MATE, sin Šimuna i Mare r. Selak, rođen, 19.II.1926 g. u Raščinama kot. Imotski, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, svršio 4 sem. teologije, neoženjen, bez imovine, neosudjivan, Hrvat, drž. FNRJ, nalazi se u pritvoru od 21.IX.1950,

IV. OPT. SAKAČ GARIJEL, sin Mirka i Gabrijele r. Sakač, rođen 8.IX.1927 g. u Kalničkoj Kapelu, kot. Varaždin, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, neoženjen, bez imovine, neosudjivan, Hrvat, drž. FNRJ, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950,

V. OPT. PLANTAK STJEPAN, sin Ivana i Rozalije r. Šlibar, rođen 9.VIII.1928, u Sračincu, kot. Varaždin, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student bogoslovije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, svršio 4 sem. teologije, bez imovine, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950,

VI. OPT. BREZOVNJAČKI SILVIJE, sin Andjelka i Ljubice, r. rođ. 20.VII.1926 g. u Kameničkom Podgorju, kot. Ivanec, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student bogoslovije, Hrvat, drž. FNRJ, neoženjen, svršio 8 sem. teologije, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u protvoru od 20.IX.1950,

VII. OPT. GRIVEC ANTUN, sin Andrije i Ane rođ. Matulin, rođenog 6.I.1926 g. u Donjem Vidovcu, kot. Prelog, student teologije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, svršio 4 sem. teologije, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 23.IX.1950,

VIII. OPT. KORPAR AUGUST, sin Franje i Katarine, rođ. Jagančić, rođ. 28.VIII.1928 g. i Sv. Iliju kod Varaždina, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, polazi treće god. bogoslovskog fakulteta, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 22.IX.1950,

IX. OPT. HORVAT AUGUST, sin Ivana i Karoline r. Varga, rođenog 20.VIII.1927 g. u Jurčevcu, kot. Prelog, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, svršio 4 sem. teologije, bez imovine neosudjivan, vo-

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

znaju, doznali nešto o tim događajima. Osobno ne mogu i ne ču o čitavoj organizaciji iznositi mnogo detalja, jer mi mnoge stvari nisu bile poznate, pa ni u kom slučaju ne bih htio iznositi netočne podatke. Iznijet ču samo ono što imam napismeno, u obliku "Optužnice" i "Pre-sude", koje u ono doba, inače, nisam ni video niti dobio. Te sam dokumente uspio tek negdje oko 1990. nabaviti od jednoga kolege, koji je bio zajedno sa mnom osuđen.

Nakon uhićenja u rujnu 1950., istraga je trajala sve do 22. svibnja 1951., kad je Okružnom sudu u Zagrebu javni tužilac za grad Zagreb **Mate Zaninović** podnio službenu optužnicu protiv 14 bogoslova i dva svećenika. Koliko mi je poznato, protiv civila koji su saslušavani, pa čak i bili u istražnom zatvoru, nisu podignute optužnice, niti su suđeni. Suđenje je trajalo oko 10 dana, a za to vrijeme smo bili prebačeni iz zatvora u Savskoj ulici u Petrinjsku. Tu su nas prvi puta nakon uhićenja nekako okupali i obrijali, jer toga u zatvoru u Savskoj nije bilo. Samo se suđenje odvijalo u velikoj dvorani suda, a mogle su ga pratiti samo osobe s posebnom propusnicom i naručeni UDB-ini huškači, koji su za vrijeme suđenja vrijeđali optuženike glasnim povicima.

Postupak se i na glavnoj raspravi vodio tako da su saslušavani optuženici onim redom kako su navedeni u optužnici, ali bez nazočnosti ostalih optuženika. Tako, primjerice, kad sam ja došao na red za saslušavanje i ispitivanje, nisam znao što su govorila četvorica saslušavanih prije

jsku služio u JA od 1945 do 1947, u istražnom zatvoru od 20.IX.1950,

X. OPT. GRGIĆ MARIJAN, sin Josipa i Ane rodj. Šović, rođen, 19.IV.1929 g. u Letini kot. Petrinja, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, Hrvat, drž. FNRJ, neoženjen, student teologije, svršio 4 sem. teologije, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 11.X.1950,

XI. OPT. KUZMIĆ GUSTAV, sin Valenta i Dore rodj. Kuzmić, rođenog 19.I.1928 u Visokom, kot. Zelina, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, Hrvat, drž. FNRJ, svršio 3 god. bogosl. fakulteta, neoženjen, u zajednici sa stricom posjeduje kuću i 20 jut. zemlje, neosudjivan, vojsku služio u JA od lipnja do prosinca 1945, nalazi se u pritvoru od 19.X.1950 g.,

XII. OPT. BALENOVIĆ MILAN, sin Petra i Božice r. Balenović, rodj. 23.X.1926 g. u Podrav. Slatini, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, Hrvat, drž. FNRJ, neoženjen, svršio 4 god. bogosl. fakulteta, bez imovine, vojsku služio u JA od lipnja 1948 do studenog 1949, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 13.XII.1950 g.,

<p style="margin: 0;">JAVNO TUŽIŠTVO ZA GRAD ZAGREB</p> <p style="margin: 0;">L-203/1951.</p> <p style="margin: 0;">Zagreb, dan 17.5.1951.</p>	<p style="margin: 0;">NARODNA KUĆA PUBLIKA HRVATSKA OPĆE VELIKI PRAVNI SUD ZAGREB</p>	<p style="margin: 0;">Primljeno dan 22.V.1950. 10. R.C.P. 1000 KILOVI</p> <p style="margin: 0; text-align: right;">K 209/n</p> <p style="margin: 0; text-align: right;">OKRUG ZAGREB 8.6.1951.</p> <p style="margin: 0; text-align: right;">ZAKLJUČEK</p>
<p>Na osnovu čl.422 stav 1 Zakona o krivičnom postupku podnosi se</p> <p style="margin: 0; text-align: center;">1951.5.16.0.</p>		
<p>PREDMET</p>		
<p>I. KOVARIĆ JERKO, sinca Franje i Antežije rodj. Miket, rođenog 29.II.1927. u Kravarskom, kotor Vel. Gorica, žide i boravi, student bogoslovije 17. god. u Zagrebu, Kaptol 29, svršio gimnazije i VIII.sem.teologije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ., nalazi se u pritvoru od 19.II.1950. <i>držao 8j. priznati</i></p>		
<p>II. GRBARI VLADIMIR, nim. Ivana i Silke rodj. Blagović, rođenog 30.II.1925. u Lj. Ivanji Sabić, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student bogoslovije, neoženjen, svršio 6 raz. gimnazije i 3 god. teologije, bez imovine, Hrvat, drž. FNRJ., nalazi se u pritvoru od 19.II.1950. <i>9 god. držao</i></p>		
<p>III. GRBARI VLADIMIR, sinca Ivana i Mire Špoljarić, rođenog 19.II.1926. u Radinima, kotor Metki, boravi u Zagrebu-Kaptol 29, student teologije, svršio 4 sem. teološke, neoženjen, bez imovine, neosudjivan, Hrvat, drž. FNRJ., nalazi se u pritvoru od 19.II.1950. <i>držao 10 god.</i></p>		
<p>IV. GRBARI VLADIMIR, sinca Mirka i Magdalene rodj. Šakac, rođenog 8.IX.1927. u Kalničkoj Kapelji, kotor Varuščin, boravi u Zagrebu-Kaptol 29, student teologije, neoženjen, bez imovine, neosudjivan, Hrvat, drž. FNRJ., nalazi se u pritvoru od 19.II.1950. <i>držao 11 god.</i></p>		
<p>V. GRBARI VLADIMIR, nim. Ivana i Rosalije rodj. Špoljarić, rođenog 9.VIII.1929. u Bradićeu, kotor Varaždin, boravi u Zagrebu-Kaptol 29, student bogoslovije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ., svršio 4 sem. teologije, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 19.II.1950. <i>držao 12 god.</i></p>		
<p>VI. GRBARI VLADIMIR, sinca Andjelka i Ljubice rodj. Jug, rođenog 20.VIII.1926. u Žametičkoj Padgarju, kotor Ivanec, boravi u Zagrebu-Kaptol 29, student bogoslovije, Hrvat, drž. FNRJ., neoženjen, svršio 8 sem. teologije, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 20.IX.1950.</p>		

Optužnica protiv bogoslova

XIII. OPT. MUREN FRANJO, sin Josipa i Elizabete, r. Bjajda, rođen. 20.VIII.1925, u Novskoj, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, neoženjen, drž. FNRJ, Hrvat, svršio 5 god. bogosl. fakulteta, bez imovine, neosudjivan, nalazi se u pritvoru od 11.X.1950 g.,

XIV. OPT. HRASTIĆ IGNATIJE, sin Filipa i Franciske, rodj. Rodi, rođen 29.IX.1924 g. u Prelogu, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student bogoslovije, Hrvat, drž. FNRJ, neoženjen, svršio 6 sem. teološ.fakulteta, posjeduje u zajednici sa roditeljima i braćom 4 jut. zemlje i kuću, neosudjivan, služio JA od 21.X.1950 do hapšenja, nalazi se u pritvoru od 3.XI.1950 g.,

XV. OPT. SALAČ DR. JOSIP, sin Antona i Franciske, r. Douga, rođen, 22.I.1908 u Daruvaru donjem, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, svećenik-duhovnik, bogosl. sjemeništa i predavač na bogoslov. fakultetu, neoženjen, Čeh, drž. FNRJ, bez imovine, svršio bogosl. fakultet, neosudjivan, vojsku služio u biv. Jugosl. vojsci, nalazi se u pritvoru od 31.X.1950,

mene. Predsjednik vijeća bio je **dr. Hrvoje Nardini**, a porotnici su bili **Stjepan Debeljak i Dragutin Štimac**. Optužnicu je, naravno, pročitao i obrazložio već spomenuti Zaninović, koji se mnogo upletao i u raspravu i ispitivanje za vrijeme suđenja. Osuda je izrečena 16. lipnja 1951., a izrađena presuda «u ime naroda» ima ukupno 30 stranica vrlo gusto pisanog teksta.

Svi smo osuđeni na strogi zatvor s prisilnim radom i odgovarajući broj godina gubitka svih građanskih prava. Suđeni su, dakle:

1. **Stjepan Novak**, na 13 godina, izdržao 6 godina, u međuvremenu preminuo;

2. **Vladimir Šubat**, osuđen na 11 godina, izdržao 6 godina, živi u Zagrebu;

3. **Mate Selak**, osuden na 9 godina, izdržao 5 godina, živi u Srinjanima;

4. **Gabriel Sakač**, osuđen na 11 godina, izdržao 8 godina, živi u Chicagu, SAD;

5. **Stjepan Plantak**, osuđen na 8 godina, izdržao 6 godina, živi u Zagrebu;

6. **Silvije Brezovnjački**, osuđen na 7 godina, izdržao 4,2 godine, preminuo;

7. **Antun Grivec**, osuđen na 6 godina, izdržao 4 godine, živi u Australiji;

8. **Augustin Korpar**, osuđen na 3 godine, izdržao 2 godine, preminuo;

9. **Augustin Horvat**, osuđen na 3 godine, izdržao 2 godine, preminuo. To je prva skupina osuđenika, koji su svi izdržavali kaznu u Kazneno-popravnom domu Lepoglava, na teškome fizičkom radu ("utovar i istovar materijala"), a čitavo vrijeme izdržavanja kazne nalazila

se u "strogoj izolaciji", tj. u nemogućnosti da uspostavi bilo kakvu vezu s bilo kojim drugim osuđenicima. Druga skupina osuđenika se sastojala, prema ocjeni UDB-e, od «manje opasnih» osuđenika, koji su svoje kazne izdržavali uglavnom u Staroj Gradiški, a neki od njih su bili na javnim radilištima. U tu su skupinu spadali sljedeći osuđenici:

10. **Marijan Grgić**, osuđen na 2 godine, izdržao 1,5 godinu, preminuo;

11. **Gustav Kuzmić**, osuđen na 3 godine, izdržao 2 godine, živi u Varaždinu;

12. **Milan Balenović**, osuđen na 8 mjeseci, sve izdržao u istražnom zatvoru, živi u Zagrebu;

13. **Franjo Muren**, osuđen na 2 godine, izdržao 1,5 godinu, preminuo;

XVI. OPT TALAN FRANJO, sin Stjepana i Ane r. Petričević, rodjen 18.IX.1914 g, u Goli, kot. Koprivnica, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, svećenik-vicerektor bogoslužjnika, sjemeništa u Zagrebu, Hrvat, drž. FNRJ, neoženjen, svršio teološ.fakultet, bez imovine neosudjivan, vojsku služio u biv. Jugosl. vojsci, nalazi se u pritvoru od 15.XI.1950,

krivi su

Što su i to:

I. opt. Novak Stjepan,

1/ U veljači 1950. godine dao inicijativu da se u bogoslovskom sjemeništu u Zagrebu, u kojem se nalazio kao bogoslov, osnuje ilegalna teroristička organizacija pod imenom "Hrvatski narodni otpor", sa ciljem da propagandnim putem- sastavljanjem, umnožavanjem i raspširavanjem letaka i pisama protudržavnog, zastrašujućeg i prijetećeg sadržaja djeluje na odbornike narodnih odbora i frontovske radnike da ne vrše svoje funkcije i izazove kod narodnih masa mržnju, zabunu, uznenirenost i nepovjerenje prema državnom i društvenom uređenju FNRJ, odvrati ih od vršenja gradjanskih prava i dužnosti i učešća u upravljanju i izgradnjini zemlje, da ih organizira i potstrekne na oružani otpor i ustanak protiv državnog i društvenog poretku. Bio je sve do svoj hapšenja rukovodilac i inicijator i glavni izvršilac svih akcija organizacije. Napose je u ostvarenju navedenih ciljeva organizacije počinio slijedeće:

a/Sastavio je pod imenom "privremeni pravilnik" pravila organizacije, koja su između ostalog, predvidjala ustrojstvo organizacije - centralni odbor kao rukovodstvo i petorke kao osnovne akcione jedinice-, plaćanja članarine, upotrebu hladnog i vatrenog oružja, i kaznu fizičke likvidacije člana koji izda organizaciju.

b/ Sastavio je tekst zakletve, koju je svaki član organizacije morao da položi, nakon što je upoznat s pravilima organizacije.

c/ U prisutnosti optuženih Šubata, Selaka i Šakača, koji su uz njega bili članovi "centralnog odbora", sam je položio ovu zakletvu i zakleo ovu trojicu. Neposredno pred njim položili

su zakletvu optuženi Brezovnjački Silivje, Grivec Anton, Smolić Štefica i Bilić Mira, dok su ostali članovi "Centralnog odbora" po njegovoj uputi zakleli lica, koja su uvukli u organizaciju.

d/ Sam je neposredno uvukao u organizaciju optužene Šubat Vladimira, Šakač Gabrijela, Selak Matu, Brezovnjački Silviju, Grivec Antonu, te Smolić Šteficu i Bilić Maru, a pokušao na to navesti i druge.

e/ Sastavio je šifre koje su označavale pojedine članove organizacije i znakove kojim su se članovi mali služiti u slučaju opasnosti, prekida rada i t.d. Dao je upute opt. Šakaču Gabrijelu da izradi žigove organizacije, što je ovaj i učinio, te su ovi živogi udareni na letke i pisma koje je organizacija rasturala.

Sastavio je za organizaciju sve četke i pisma protudržavnog i prijetećeg sadržaja, te je učestvovao kod umnožavanja i raspširavanja istih. Tako:

a/ početkom veljače 1950. g, sastavlja prve letke, čiji sadržaj u dvije do tri verzije je uglavnom uperen protiv izbora od 26.III.1950.g na Narodnu skupštinu FNRJ, te se u njima poziva narod da ne učestvuje u tim izborima i prikazuje te izbore kao prevaru koja će omogućiti ugnjetavanje naroda. Umnožava te letke zajedno s optuženim Šubat Vladimirom u nekim 100 primjeraka, te većinu njih sam raspširava do konca februara razbacujući ih po ulicama Zagreba, ubacujući ih kovertirane u poštanske sanduke i razbacujući ih po putevima oko sela Kravarško, Gladovac, Buševac i Podvornice u kotaru Velika gorica.

b/u veljači 1950 g, sastavlja letak upravljen na razbijanje seljačkih radnih zadruga, u kojemu medju ostalim kaže: "Patnički narod ne smijemo čekati skrštenih ruku da nam i ovo malo slobode, što je još imamo, okuju "osloboditelj" robskim lancem zadruge Hrvatski seljaci! Trgnite se, otvorite oči! Stupanjem u zadrugu kopate grob ne samo svom gospodarstvu, slobodi i blagostanju nego i obiteljskoj sreći. Komunističko zadružarstvo gore je od kmetstva, ono je najgroznije ropstvo. Ne dajte se u zadruge pa makar morali s njima

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

14. Ignacije Hrastić, osuđen na 4 godine, izdržao 3 godine, preminuo;

15. dr. Josip Salač, svećenik, duhovnik u bogoslovnom sjemeništu, osuđen na 6 godina, izdržao 3 godine, kasnije postao biskup, preminuo;

16. Franjo Talan, svećenik, vice-rektor bogoslovog sjemeništa, osuđen na 3 godine, izdržao 2 godine, preminuo.

Dakle, navedenih je 16 osuđenika osuđeno na ukupno 92 godine strogog zatvora s prisilnim radom. Danas su još živa sedmorica njih i svi, netko više, a netko manje osjećaju posljedice svog boravka u tamnici.

«Hrvatski narodni otpor»

Treba kazati nešto i o organizaciji koju je javni tužitelj nazvao "terorističkom". Bila je doista osnovana organizacija nazvana "Hrvatski narodni otpor". Međutim nekolicina nas je već prije osnivanja te organizacije, počevši već 1945., djelovala bez posebnog ustrojstva pod nazivom "Antikomunistička akcija Hrvatske". Kod toga smo imali svoj veoma lijepi žig, kojega smo udarali na letke i prijeteća pisma. Kod toga rada nikad nas nitko nije otkrio. Osobno ne mogu mnogo i detaljno govoriti o organizaciji "Hrvatski narodni otpor", jer sam bio samo jedan od članova, i imao sam vezu samo s jednim članom organizacije. Nisam znao ni za druge članove, a niti za vodstvo organizacije. Sve se moje znanje svodilo na to da je organizacija tajna, a poznavao sam i

F.209/51-8

U I M E N A

Okrugli sud u Zagrebu u vijeću sastavljenom od suda Okruglog suda Nardini dr. Hryje kao predsjednika vijeća, sudaca porotnika Debeljak Stjepka i Štimac Dragutina kao članova vijeća uz sudjelovanje pravnog referenta Sunara Krste, kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv Novak Stjepana i dr. zbog krive djela iz čl.3 toč. 8, čl.9 st.1, čl.8 st.1, čl.13 toč.14 i zlog krive djela pravijenja lažnih javnih znakova, način usmene i javne glavne rasprave održane povodom optužnice javnog tužištva za grad Zagreb od 17.V.1951 br. B.283/51 u prijedu zastupnika javnog tužioca Zeninović Mate, optužnika Novak Stjepana, Šubat Vladimira, Selak Mate, Šakić Gabrijela, Plantak Stjepana, Brezovnjački Silvije, Grivec Antuna, Korpac Augusta, Horvat Augusta, Grgić Marijana, Kuzmić Gustava, Želenović Milana, Muren Frenje, Hrastić Ignatije, Salač dr. Josipa i Talan Franje svi u istražnom zatvoru, te njihovih branitelja za I. opt. Marković Ivu, za II. III. i VII. opt. Štokić dr. Antu, za IV. i V. opt. Senko dr. Franu, za VI. X. i XIV. opt. Zeninović dr. Ždrevku, za VIII. IX. i XII. opt. Horvat dr. Dragutin, za XI. i XIII. opt. Machiede dr. Dimitra, za XV. opt. Politeo dr. Ivo, za XVI. opt. Franceschi dr. Vjekoslav advokata iz Zagreba, nakon održane glavne ičapravne idene 1955.6.7.8.9.10.11 i 12.VI.1951 izrekao je i javno objavio 16.VI.1951 slijedeću

P R E S U D U

I.OPT. NOVAK JELAŠNIĆ, sin Frenje i Antonije r. Fiket, rođen 29.XI.1925 g. u Krevarčkom, kot. Veli Gorica, gdje je boravi, student bogoslovije IV. god. u Zagrebu, Kaptol 29, svršio gimnaziju i osmi sem teologije, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950, služio vojsku u JA od 1.VII. 1945 do 3.XI.1946,

II.OPT. ŠUBAT VLADIMIR, sin Ivana i Milke r. Blažević, rođen 30.VI.1925 g. u Sv. Ivanu Žabno, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, studije bogoslovje, neoženjen, svršio 8 razr. gimnazije, i 3 god. teologije, bez imovine, Hrvat, drž. FNRJ, vojnik služio u JA od 1945 do 1947, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950,

III.OPT. SELAK MATE, sin Šimuns i Mire r. Selak, rođen 18.II.1926 g. u Raščinama kot. Imotski, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, svršio 4 sem. teologije, neoženjen, bez imovine, neosudjiven, Hrvat, drž. FNRJ, nalazi se u pritvoru od 21.IX.1950,

IV.OPT. ŠAKAČ GABRIJEL, sin Mirka i Gabrijele r. Šakač, rođen 8.IX.1927 g. u Kalničkoj Kapelu, kot. Varaždin, boravi u Zagrebu, Kaptol 29, student teologije, neoženjen, bez imovine, neosudjivan, Hrvat, drž. FNRJ, nalazi se u pritvoru od 19.IX.1950,

V.OPT. PLANTAK STJEPAN, sin Ivana i Rozalije r. Šliber, rođen 9.VIII.1928 g. u Gračincu, kot. Varaždin, boravi u Zagrebu, Kaptol, 29

Presuda od 16. lipnja 1951.

razgovarati puškom, sjekirama i kolcem ... Neka znadu da će konačno skrhati glavu baš pod žilavim rukama hrvatskog seljaka ... Zato trgni se i progledaj, hrvatski seljače i budi spremna na otpor- Hrvatski narodni odbor".

Letak umnožava zajedno s optuženim Šubatom Vladimirom u oko 170 primjeraka i ubacuje u poštanske pretince u kuvertama adresiranim na Mjesne narodne odbore.

c/ u veljači 1950 g. sastavlja pismo, koje sadrži prijetnje ubistvom odbornicima Narodnih odbora i koje je upravljeno protiv seljačkih zadruga. Između ostalog sadržaj pisma glasi: "Predsjednici i odbornici! ... Dosta! Već samim time, što ste u službi izdajica domovine i narodnih krvopija, zasluzujete da vas momentalno likvidiramo ... Ovo vam je posljednja opomena! Od sada će svaki vaš korak pratiti nategnuti šmajser i svaka riječ slušati revolverske cijevi. Ne prestanete li s nasiljem i divljačkim prisiljavanjem jadnog brata - seljaka, da stupa u "zadruge", bit ćemo prisiljeni, da vas skratimo za glavu i na taj način uklonimo s ovog odgovornog

položaja, Znajte da noć radja noževima, a šuma i grmlje puškama i revolverima. Zato, kukavice, pazite što radite! Hrvatska desnica opet se hvata oružja, da krene u borbu. - Hrvatski narodni otpor".

Pismo je umnožio zajedno s optuženim Šubatom u oko 100 primjeraka i ubacivao u poštanske pretince u kuvertama adresiranim na mjesne narodne odbore.

d/ u ožujku 1950 g. sastavlja dva dopisa, u kojima prijeti odbornicima Narodnih odbora, da bi ih odvratio od svake djelatnosti u vezi s izborima od 26.III.1950. za Narodnu skupštinu FNRJ i u vezi sa seljačkim radnim zadrugama.

Jedno pismo u izvadku glasi: "Predsjednici i odbornici! Možda niste primili naš prvi dopis, ili ako ste ga primili lukavo šutite, bojeći se, da vas ne bi naš patnički narod raskrinkao... Zato ćete doskora osjetiti šaku narodne osvete na svojim ledjima. Osvetnici su bilzu! Oni prate svaki vaš korak. Prate vas i oni, koji vam dolaze u kontrolu iz kotara kao i iz oblasti, jer i tamo ima naših ljudi ... znajte, da ste baš

pravila rada, te sam - kao i svaki drugi član - položio odgovarajuću prisegu.

Mi nismo bili nikakva «teroristička organizacija», niti smo posjedovali, a ni upotrebljavali bilo kakvo vatreno ili hladno oružje, premda je ono, kako sam kasnije doznao, bilo prikazano na nekim fotomontažama S tim u svezi, citirat će završne riječi iz optužnice:

"Svi optuženi u stvari sačinjavaju jednu zločinacku grupu i njihova djela jedinstvenu zločinacku djelatnost, iako formalna povezanost postoji samo za članove terorističke organizacije. Ustaštvo, koje je većini optuženih bogoslova ucijepljeno još u đačkom sjemeništu, a podržavano na

bogoslovskom sjemeništu, karakteriše sve optužene. Cilj i metode njihove djelatnosti, i članova terorističke organizacije i onih koji to nisu bili, bili su istovjetni: raspirivati mržnju i izazivati otpor protiv našeg državnog i društvenog uređenja, te konačno putem nasilja obarati postojeće državno uređenje FNRJ i uspostaviti krvavu ustašku vladavinu.

Svoju zločinačku djelatnost, manje-više kontinuirano, vršili su optuženi već od oslobođenja. Već 1945. optuženi Sakač izrađuje žigove, koji trebaju da se koriste na letcima protudržavnog karaktera. Hrastić, Novak, Grgić, Plantak, Kuzmić i Muren godinama na bogoslovskom sjemeništu

vrše neprijateljsku propagandu, a poglavari ih u tome podržavaju. Stvaranje terorističke organizacije samo je logični rezultat ovakove djelatnosti, ono predstavlja samo prelaženje od neorganiziranog na organizirani protudržavni rad, jednako kao što je teroristička propagandna djelatnost članova organizacije imala da bude samo prva etapa dovršenja neposrednog fizičkog terora od strane članova organizacije, kako to proizlazi iz pravila organizacije, koja predviđaju upotrebu "hladnog i vatrenog oružja". Tako optužnica.

(nastavit će se)

vi odgovorni za svaki prisilni pokušaj osnivanja seljačkih radnih zadruga. Pazite, da vas ne proguta noć! Zato zahvalite sreći, ako vas ovaj dopis zateče prije izbora, jer nakon izbora mi ćemo malo drugačije razgovarati s vama ... Znajte, da se dižu hiljade naoružanih desnica hrvatskih osvetnika, koji neće mirovati, dok iz hrvatskog naroda ne istrijebe i posljednjeg nametnika i izdajicu. Vrhovni zapovjednik Glavnog odbora narodnog otpora Hrvatske: Nirtić!"

Drugo pismo, između ostalog ima ovaj sadržaj: "Narodni odbore! ... Možda niste primili naš prvi dopis, ili ste ga primili pa mudro šutite i nastavljate s nasiljem i nedjelima nad jadnim hrvatskim seljakom. Znajte da brojimo i pratimo svaki vaš korak, jer u organima kotarskih i oblasnih odobora imade naših ljudi ... Približava se dan izbora ... Baš vama bila bi dužnost da pokažete narodu kakva mu opasnost prijeti iza ovih takozvanih "slobodnih izbora". To bi vam jedino moglo spasiti glavu, kad dodjete pred naš sud. U protivnom slučaju znajte, da vas prate šmajsteri i revolveri osvetnika, koji neće morivati, dok ne satru i posljednju klicu komunizma u Hrvatskom narodu."

Na obim pismima nalazi se potpis: Vrhovni zapovjednik Glavnog odbora Narodnog otpora Hrvatske Nirtić i otisnuti su žigovi: Glavni odbor Narodnog otpora Hrvatske 77 z i Antikomunistička akcija Hrvatske 1947.

Pisma su umnožena u oko 100 primjeraka, kuvertirana, adresirana na razne Mjesne narodne odbore i razna izmišljena i već mrtva lica, te po njemu i ostalim članovima organizacije bačena u poštanske pretince.

e) iza pisma pod d) sastavljao 10-20 prijetećih pisama adresirana na članove Mjesnih narodnih odbora i istaknutije frontovce raznih kotareva. Sam ubacuje četiri od tih pisama u poštanski pretiace u Stubičkim Toplicama.

Pisma su potpisana i na njima utisnuti žigovi kao na pismima pod d) Sadržaj im je bio različit. Tako, primjerice pismo upućeno Mjesnom narodnom odboru Ljubešćice u izvadku glasi: «Likvidacioni odsjek – Izdajica!... Budite sretni, ako vas živa zatekne ovaj dopis. Znajte, da bi mogao biti posljednji. Grozna nedjela i nasilja, koja nastavljate prisilit će nas, da mi na drugi način stanemo na kraj. Neka

vam služi «na utjehu» kad vam reknemo, da neće biti prvi a ni posljednji! Ne će vas obraniti ni čitavo krdo pasa krvavih gubica, kojima se okružište... Negdje u Velebitu».

Pismo upućeno Sakač Petru, Kalnička Kapela sadrži između ostalog: «Predsjedniće! ... Na vam je da birate: otkazati krvniku ili mu nadalje služiti! Drugim – riječima – život ili smrt. Shvatite najozbiljnije ovu našu opomenu, jer bi Vam doskora moglo biti prekasno. Sud hrvatskih osvetnika počeo je sa suđenjem Ne želimo bez potrebe proljevati krv, a i opet ne možemo poštediti onoga koji se na vrijeme ne popravi. Opomenite i svoje pomoćnike u svojoj sramotnoj raboti, dok imate vremena ... Negdje u Velebitu ... Vrhovni zapovjednik Glav. odbora Narodnog otpora Hrvatske Nirtić.

f) u maju 1950. sastavlja letak naslovljen «Hrvatski narode». Letak je pun pogrda na narodnu vlast, državno uređenje i komunističku partiju i poziva na oružani otpor. U njemu se među ostalim kaže: «O vama ovisi, hoćemo li biti slobodni ili robovi. Trgnimo se i zbacimo komunistički jaram! Kako? Zar opet u šumu? Ako bude potrebno, i to! Za sad ostajemo kod kuće braneći svoja osnovna prava i svoju slobodu, onim sredstvima, koja su nam na raspolaganju. Gdje nedostaju riječi upotrebimo hladno i vatreno oružje....»

Letak je umnožen u oko 100 primjeraka, a rasturali su ga članovi organizacije ubacivanjem u poštanske pretince.

g) oko 25.VI.1950. sastavio je letke raznog sadržaja uperenog protiv zadruge, narodne vlasti i državnog rukovodstva, a sadržaje i poziv narodu na nasilni otpor protiv vršenja građanskih obaveza. Tako primjerice, jedan od tih letaka sadrži ove parole: «Ne očekujemo pomoći besposleno, nego najprije pokažimo da smo je dostojni, pa ćemo je i dobiti. Neizvršavanjem obaveze produžujemo si život i slobodu! Živio Hrvatski Narodni otpor».

dakle je u zemlji organizirao udruženje koje je imalo za cilj da se putem nasilja obori na postojeće državno uređenje Federativne narodne republike Jugoslavije,

(nastavit će se)

MASOVNA GROBIŠTA NA PODRUČJU HRVATSKE

Osim u Sloveniji i Austriji, mnoštvo je masovnih grobišta diljem Hrvatske. Većina je neistražena, a velik broj je čak i danas neobilježen. U ovome tekstu pokušava se dati sažet popis tih grobišta s osnovnim podatcima, koja valja podvrgnuti sustavnim znanstvenim istraživanjima.

Grobišta na području Slatine

1. **ULICA LIPA** – na cesti Slatina – Voćin tri kuće prije bunarića, s druge strane puta, nalazi se kolski put koji vodi u šumu u pravcu Brežića. Na samom rubu šume, s lijeve strane puta oko 150 metara od glavnog puta, na posjedu bivšeg vlasnika **Hrge** nalazi se grob, u kojem zakopano šest ubijenih pripadnika oružanih snaga NDH. Jedan od njih je prepoznat (nije bio dovoljno duboko zakopan), kao **Kokoška** iz sela Četekovca. Svi su bili svučeni do gola. (Prema izjavi svjedoka **Franje Kajzera**, lugara iz Slatine, koji ih je obilazeći šumu pronašao. Svjedok **Klarić** tvrdi da ih je po zapovjedi OZN-e iz Slatine tamo zakopao.)

2. **SLATINIK**, stari naziv za Slatinu. U produžetku gore spomenutog mjesta, na razdaljini oko 250 metara u istom smjeru nalazi se jedna čistina, a od te čistine oko 50 metara udesno je jarak kojim otječe voda. U tome su jarku ubijani zarobljeni hrvatski vojnici. Broj žrtava nepoznat, ali se predpostavlja da ih je bilo nekoliko stotina, jer je tu OZN-a vršila ubijanje do kolovoza 1945. Mještani JOVE RIJEKE (tako se naziva ovaj kraj), vidjeli su kad su zarobljenici vođeni, ali mjesto je istom 1993. pronađeno.

3. **MEHANIZACIJA ŠUMARIJE** – odvojak puta za Voćin; kod mehanizacije s desne strane vodi put do mjesta zvanog Bunarić (izletište), nalazi se predio šume Slatinci II. Na tome mjestu likvidirana je skupina od osam osoba osumnjičenih za vezu s ustašama. U skupini su se nalazile i dvije Srpskinje. Jednoj se ne zna ime, ali se zna da je bila konobarica u gostonici **Janka Mikića**, a bila je žena mesara **Dobrića**. Druga se zvala **Mara Kojić**. Nju su partizani poznavali, pa je nisu htjeli likvidirati, dok se nije dobrovoljno javio neki **Ljubović**. Za osam likvidiranih zna se pouzdano, a pretpostavlja se da su na to mjesto odvođeni i drugi zarobljenici i tamo likvidirani.

4. **GROBIŠTA POKRAJ IVANBRIJEGA** – nalaze se i grobišta u šumama Čojluk i Tominac, kamo su odvođeni građani Slatine. Njih je nestalo

Piše:

Dragutin PELIKAN

preko tri stotine poslije rata. Poznato je da su tamo ubijeni i zakopani.

5. **MOKRO BRDO** – na putu Slatina–Čerljije na odvojku u lovačku kućicu na Mokrome Brdu, na suprotnoj strani puta, nalaze se dva hrasta. Ispod njih je mjesto gdje su zakopani vojnici NDH. U jednoj skupini prepoznat je **Franjo Balen** iz Strizivojne Kraljevo. On je kod bunkera u Slatini bio ranjen i zarobljen, a tamo je ostao nezakopan, ali zaklan. Prema samohvali S.R. i B.Š., imenovani se sakrio, ali ga je izdala Lj. R. svomu bratu koljaču, koji ga je zaklao.

6. **KATOLIČKO GROBLJE – GROB USTAŠKE MLADEŽI** – u zajedničkom grobu pokopani su pripadnici ustaške mladeži, koji su dočekani u zasjedi u Kometniku 12. siječnja 1942. i to: **Franjo Balen**, rođ. 27. 01. 1918. u Slatini, **Zlatko Crnković**, rođ. 25. 04. 1925., **Zdravko Cvjetković**, rođ. 23. 11. 1923., **Mirko Šomodi**, rođ. 18. 08. 1925. i **Antun Otočan**, svi iz Slatine. Oni su se nalazili u ophodnji na području sela Kometnik. Četnici su ih iz zasjede pobili strojnicama. Na mjestu su vjerojatno poginuli **Zlatko Crnković** i **Zdravko Cvjetković** (to se zaključuje iz činjenice da nisu bili masakrirani), a ranjeni i zarobljenici bili su Šomodi, Otočan i Balen, kojima su iskopane oči i rezani pojedini dijelovi tijela dok nisu izdahnuli. Oni su pokopani na groblju u zajedničkoj grobnici između drugih grobova, pa je zločinci nisu zapazili i preorali, kao ostale. (Podatke dali: zastavnik **Rudolf Arambašić**, koji ih je izvlačio i **Franjo Kajzer** koji zna kako se događaj odvijao.)

7. **KATOLIČKO GROBLJE** – masovna grobnica. Nalazi se na ulazu u katoličko groblje. U tri paralelne reda – rake, dužine oko 30 metara, pokopano je 167 hrvatskih vojnika i civila, koji su ubijeni prigodom napada na Slatinu 4./5. travnja 1944. Po izgonu partizana iz Slatine 6. travnja 1944., u mjestu je pronađeno 396 poginulih i ubijenih vojnika i građana Slatine. Od istaknutih Hrvata, tko se nije uspio sakriti, nije ostao živ. U prokazivanju Hrvata revni su bili domaći Srbi, a neki su se istakli i u ubijanju. U zlodjelima naročito se isticao **Radoja Štulić**, koji je bio jedan od mučitelja i ubojica slatinskog župnika **Julija Burgera** u Slatinskom Dre-

novcu, gdje je imenovani župnik bio zatočen i likvidiran. Na groblju gdje su bile sahranjene žrtve "Slatinskoga krvavog Uskrsa", Udruga ratnih veterana Hrvatski Domobran, uz pomoć građana, podigla je Križ mučenika, kod kojega se danas prigodno polažu vijenci i pale svijeće.

8. **SLATINA - KOD SPREMNIKA ZA VODU** – u vrijeme kopanja temelja za spremnik pronađena veća količina kostiju i lubanja. Nakon kopanja jedan je dio vraćen u jamu, a drugi dio odvezan u nepoznatom pravcu. Predpostavlja da su iz zakopali negdje na smetištu. Oni koji znaju šute.

9. **SLATINA - OBRAMBENI JARAK POKRAJ SPREMNIKA** – nedaleko od sadašnjeg spremnika za vodu nalazi se obrambeni jarak, a kod kopanja na tome dijelu pronađena su dva kostura netaknuta. Predpostavlja se da su tamo partizani odvodili nepočudne Slatinčane i tamo ih likvidirali. Što je u ostalom dijelu obrambenog jarka, za sada se ne zna.

10. **MELJANI** – na rubu šume u blizini sladojevačkog groblja nalazi se grobište gdje je likvidirano oko 300 zarobljenika i 10. Slatinčana, optuženih za vezu s križarima.

11. **LOGOR JORGICÍ KRAJ VOĆINA** – u njemu je stradalo nekoliko stotina Hrvata od domaćih Srba. Najveći broj je stradao poslije pada Voćina 1943.

Grobišta na području općine Virovitica

12. **CIGLANA PČELIĆ** – kod skretanja s ceste Slatina–Virovitica kod mjesta Jugovo Polje, nalazi se odvojak za Pčelić–Pepeleane. Odprilike 4 km od skretanja nalaze se ostatci ciglane (vlasništvo **Dure Horvata**), gdje se vidi dio kružne peći. Tamo se nalazi jedno od najvećih guibilišta na području Virovitice.

13. **OBRAMBENI KOZAČKI JARAK** – od ceste do navrh brda nalazi se obrambeni jarak, što su ga Kozaci kopali za obranu od Rusa, dug oko 2 km. U taj jarak bacani su ratni zarobljenici. Prema nekim procjenama, tamo je našlo smrt oko 700 zarobljenika.

14. **PEĆ CIGLANE** – u to vrijeme ciglana je bila u pogonu, a u nju se radi zime sklonilo oko 200 zarobljenika. Partizani su ih zazidali i žive spalili.

15. **BAJER NA CIGLANI** – između dimnjaka i križa (kojeg su postavili hrvatski ratni veteranji), nalazio se bajer gdje je kopana zemlja za izradu cigle. Prema izjavi svjedoka **Cvjetka Pustaje** iz Pčelića br.

147, bivšeg partizana, u tom je bajeru zako-pano oko 400 ratnih zarobljenika, pitomaca vojne {kole u Varaždinu.

16. **ŠVABSKO BRDO** – na vrhu obrambenog jarka, zvanog Švabovo Brdo, svjedok **Duro Petak** iz Pčelića br. 54, pri "regulanju" vinograda koji se nalazi na vrhu (gdje su kopani obrambeni jarcii) pronašao je 11 kostura te ih je ponovno zakopao. Tu se i danas nalaze. Dobar dio podataka doznao je Cvjetko Pustaj od mještana Srba, koji su tada bili "omladinski rukovodioci" i sudjelovali u svim tim zlodjelima 1945. U Pčelić na ciglanu dovedeni su mnogi povratnici s Križnog puta iz Požege, Virovitice, Daruvara, Voćina, Suhopolja i ostalih okolnih mjesta, te su tamo likvidirani. (Izjave bivši partizani dali pred članovima komisije Hrvatskog Domobrana: Dragutinom Pelikanom, **Draganom Kufnerom** i **Franjom Kajzerom**).

17. **MALA TRAPINSKA** – Prema izjavni **Josipa Grgca**, koji danas živi u Virovitici, ali je rođen u Maloj Trapinskoj, kamo i danas često odlazi u lov, kao dječak nije smio zalaziti u šumu za vrijeme pucnjave. Iza Trapinske nalazi se mjesto prozvano "stacionar" na predjelu zvanom Kruškovac (Kruškova). U taj stacionar dovođeni su zarobljenici s Križnog puta, a prema izjavama seljana koji su vidjeli koliko je ljudi dovedeno u stacionar, osobito prema navodima gde. **Marije Pleše**, koja je stanovaла najblže stratištu, tamo je ubijeno 600 do 700 zarobljenika i bačeno u Mrtvi jarak. Tako, naime, mještani zovu to mjesto. Zarobljenici su dovođeni preko sela Bukovje. Mrtvi jarak nalazi se u kotlini dubokoj oko 5 m. Međutim stariji ljudi tvrde da je jarak bio dublji još najmanje 3 metra, ali ga je lišće i grmlje zasipalo i zaraslo. Lovci tvrde da su još unazad 15-tak godina divlje svinje znale izrovati ljudsku lubanju ili kosti. Mještani navode da je ubijanje trajalo nekoliko dana, jer se stalno čula pucnjava i jauci (vjerojatno ranjenika). Nitko se nije mogao približiti mjestu stratišta jer su partizani opkolili čitav prostor gubilišta. Na tom prostoru djelovala je jedna crnogorska brigada, koja je bila smještena u Suhopolju. Za njezine pripadnike tvrde da su bili jako krvoločni, pa su mještani izbjegavali susrete s njima. (Mjesto stacionara obilježeno je križem). (Više podataka o zlodjelima crnogorske brigade može se naći u zapisniku što su ga partizani – Hrvati iz Suhopolja uputili **Andriji Hebrangu** u Beograd, ali na nj odgovor nisu dobili). U tom kraju bila je po zlu poznata jedna žena, koja je radila za OZN-u, a upućeni tvrde da je ona s još nekim SKOJ-evcima zaklala **Franju Štam-**

para, i ženu **Josipa (Joška) Mihelčića** koja je bila trudna, pa su svi završili u Mrtvom jarku.

18. **ŠUMA KOD VIROVITICE** – gdje je 1945 pobijeno 1718 hrvatskih novaka u travnju, te **ŠUMA LIMBUŠA KOD PITOMAČE** gdje su poubijani ratni zarobljenici s Križnog puta 1945. g. Broj nepoznat.

19. **ŠUMA KOD SIROVE KATALENE I PODRAVSKOG KLOŠTRA** – mjesto gdje je pobijeno oko 2.000 zarobljenika iz dva transporta.

20. **LOGOR KORIJA**, kraj Virovitice, mjesto smaknuća velikog broja zarobljenika krajem svibnja 1945. Zarobljenici su se vraćali s Križnog puta iz Bleiburga. Mjesto je križem obilježeno. Obilježio veterinar i medicinar **Rudolf Šerbedžija** iz Špišić Bukovice, i sam svjedok tih događanja.

Grobišta na području grada Virovitice

IZVORI SAZNANJA – u tijeku rata partizani su prvi puta napali Viroviticu 11./12. veljače 1943., a drugi put 12./13. studenog 1943. Ni jednom je nisu uspjeli zauzeti. Treći napad je izведен 4./5. listopada 1944. i tada su je uspjeli zauzeti. Taj napad ostavio je iza sebe na području grada 4 veća grobišta, u kojima leže hrvatski vojnici i građani, poginuli u borbama, te strijeljani i zarobljeni civilni i ranjenici.

U literaturi objavljenoj poslije II. svjetskog rata, koja obrađuje to područje, podaci se ne slažu. U nekim se izvorima govori da su branitelji imali 200 mrtvih ustaša, 130 domobrana i 220 zarobljenih, dok se u drugim izvorima spominje oko 740 mrtvih i 220 zarobljenih. Prema

saznanjima Komisije za žrtve rata, i ti su zarobljenici strijeljani. Prema istim izvorima, Viroviticu je branilo 800 pripadnika Domobranske dočasničke škole (djeca od 15 do 17 godina) i 200 ustaša. U Virovitici su do sada otkrivena 4 grobišta, i to:

21. **"ŠINTARNICA"** - nalazi se udaljena od središta grada oko 5 km. Bečkom ulicom preko željezničke pruge u smjeru lovačkog društva "Srndač", zatim prema sjeveroistoku oko 1,5 km. Na tome mjestu postavljen je križ sa natpisom "Ovdje počivaju žrtve rata", što nije točno, jer tu počivaju žrtve točno utvrđenog dana i iz poznatih razloga. Broj nepoznat, predpostavlja se oko 300.

22. **ŠEĆERANA** – udaljena je od središta grada oko 2,5 km, ulicom M. Gupca u smjeru šećerane. Grobište se nalazi oko 180 m južnije u livadi. Predpostavlja se da je tu sahranjeno oko 400 domobrana.

23. **MILANOVAC** – grobište je udaljeno od grada oko 5 km, Gajevom ulicom, zatim Narodne garde, kroz naselje Milancvac, cestom prema Jasenašu 30 m lijevo u šumi. Na to grobište odvezeni su ranjenici iz virovitičke bolnice, njih 86. Mjesto je obilježeno križem.

24. **GRADSKO GROBLJE VIROVITICA** – grobište je smješteno u sjeverozapadnom dijelu, u kutu, teren po završetku rata poravnani (zapovijed **Vicka Krstulovića**) i kasnije korišten za nove ukope. Tim je žrtvama podignut spomenik.

(nastavit će se)

POSTOJI

*Postoji jedna zemlja protkana rijekama,
polivena krvlj, oplakana suzama.*

*Postoji jedna zemlja na zemljopisnim širinama
tisuće puta napuštena.*

*Postoji jedna zemlja u srcima nošena
na dar ostavljen
onima što dođu, što dolaze, pa opet odlaze.*

*Postoji jedna zemlja u vučjim pjesmama,
u glasu opojnog zvuka bure, u glasu mora.*

*Postoji jedna zemlja...
Postoji...*

Ivan DUJMOVIĆ

MOJE RATNE I PORATNE USPOMENE (IV.)

Dok je trajala bitka za Mostar, iz Nevesinja su se uspjeli izvući oklopne postrojbe njemačke vojske. Pješačkim jedinicama koje su se izvlačile iz Nevesinja partizani su pripremili zasjedu u Bišini. S partizanima su bili četnici koji su sve do pada Nevesinja bili u njihovim jedinicama, a onda su se borili s Nijemcima protiv partizana, a sada su opet prešli na stranu partizana.

Na Bišini, u teškoj bitci, njemačke pješačke snage su prepovoljnjene. Kad je Mostar pao, mi smo još uvjek bili na Buni, samo 12 km udaljeni od Mostara. Morali smo se povlačiti ispod Veleža, gdje smo se spojili sa njemačkim pješačtvom koje se uspjelo probiti od Nevesinja. Skupa s Nijemcima smo se spustili u Bijelo Polje, gdje je bio stožer "Vražje divizije". Tu smo potpomagali utovar viška oružja, streljiva, prehrane i ostalog materijala kojeg nismo mogli nositi pri povlačenju. Sve smo to iskrcali u Neretvu. Povlačili smo se prema Konjicu gdje smo imali velike bitke s partizanima sve do Ivan-planine. Tu smo se zaustavili i zauzeli borbene položaje.

Držao sam položaj desno od Bradine na koti Čagalj. Istočno od te kote bila je jedna domobraska jedinica.

Odbio sam zapovijed o povlačenju

Moj zapovjednik satnije **Brbor** je otisao službeno u Sarajevo, a do njegova dolaska mijenjao ga je **Krtić**. Jedne večeri napala nas je 10. brigada, 29. divizije **Vlade Šegrta**. Domobrani zapovjednik je naredio povlačenje. Domobrani su se mogli povlačiti samo duž naše linije, pa sam zapovjedio svom zamjeniku, dovodniku **Radalju**, da domobranima otme jedan broj strojnica, čeških zbrojovki, i da ih ubaci našim vojnicima u rovove. Kad su se domobrani povukli, veza prema njima je bio naš III. vod. Ubrzo je Krtić naredio da se i III. vod povuče istim smjerom kao i domobrani. Poslije je stigla naredba o povlačenju i II. vodu. Kad je naredba stigla i do mog voda, ja sam otkazao poslušnost. Nisam se htio povući! Zastavnik je otisao s vojnicima koji su se povlačili.

Jedan moj vojnik, **Stipe Čilić** iz Međugorja, pokušao se pridružiti onima

Piše:

Frano ALILOVIĆ

koji su se povlačili. Malo sam ga udario pištoljem po licu i viknuo: "Nije tvoja glava skuplja od moje. Ako ja mogu ostati u rovu, možeš i ti!" Iza naših leđa je

demo bitku s partizanima u Kiseljaku. Nakon Kiseljaka slijedi Zenica, pa Doboj.

Moja jedinica je stalno štitila odstupnicu postrojbama koje su se povlačile iz BiH prema Hrvatskoj. Prigodom povlačenja s nama su se spojile jedinice s Drine, kojima je zapovijedao puk.

Pavelić sa seljacima

bila jedna planinska kuća, pokrivena šindrom, puna puščane municije koja je ostala domobranima. Municije nam nije nedostajalo. Tu je u kući bio i domobranički telefon. Putem telefona smo imali vezu s Tarčinom gdje je bilo naše topništvo. Zatražio sam pomoć topništva i ubrzo sam je dobio. Bitku sam izdržao. U samo svanuće u pomoć je došla II. ustaška bojna i jedna bojna "Vražje divizije". Preko brda smo potjerali partizane Konjic. Zastavnika Krtića nikad više nisam vidio. Mislim da je zbog naredbe o povlačenju završio u zatvoru. Za zasluge u ovoj bitci dobio sam čin zastavnika, srebrnu kolajnu od hrvatske vlasti, a od njemačke jedinice "kukasti križ". Ta dva odlikovanja su uz prethodnih pet (sve za hrabrost) bila meni novi poticaj.

Ubrzo se naš zapovjednik Brbor vratio iz Sarajeva i moja jedinica je zbog izvrsnog držanja u spomenutoj bitci dobita tri dana odmora. Odmor smo proveli u mjestu Binježevu, između Hadžića i Blažuha. Naredjenje je stiglo da pove-

Sudar. Prešli smo iz Bosanskoga u Slavonski Brod. To je bio konac travnja, početak svibnja 1945. Nama su se pridružile jedinice sa srijemske fronte.

Partizani su već ovladali Čazmom, Garešnicom i Hercegovcem, a naša maršruta je bila baš kroz ta mjesta, pa smo se morali sukobiti s partizanima. Uspjeli smo se probiti i "izdušili" smo pred Zagrebom, u Svisvetima. Pri ulasku u Zagreb nismo vidjeli živa čovjeka na ulicama. Bile su samo naše jedinice koje se povlače. Od Zagreba smo izašli na Samobor do Zidanoga Mosta. U Zidanom Mostu je bilo još vojske, a razvila se i velika bitka s partizanima. Vidio sam vagone sa ranjenicima kako gore.

Početak kraja

U Sloveniji su se vodile krvave borbe, što je uglavnom poznato, sve do Bleiburga. U Sloveniju se slijevala sva njemačka i hrvatska vojska koja se povlačila, te dio četnika. Kretali smo se prema Celju. Tu su već jenjavale borbe, jer je bio 9. svibnja, kad su Nijemci pot-

pisali kapitulaciju. Njemački vojnici su odložili oružje. Bili smo svjesni da smo izgubili rat. Partizani prolaze naoružani, a i mi smo bili naoružani, ali se više nije pucalo. Jahao sam na konju. Odjednom na cesti se pojavi nekoliko partizana, uhvatiše za uzde i pitaju kud sam naumio. Brzo sam se snašao i rekao kako sam

15 sati poslije podne. Tada su nam rekli da je rat završen. Ja sam moj pištolj, belgijski, i automat MP-njemačke proizvodnje, rastavio i zabio u zemlju. Nisam želio da se netko okoristi mojim oružjem. Nastalo je brdo oružja. Skinuo sam sedlo s konja, uzeo sebi dvije deke koje su bile pod sedlom i pustio konja. Kad sam se

Dramatični tonovi u hrvatskom tisku u travnju 1945.

krenuo njima javiti da će naš pukovnik doći da razgovara s njima. Kucnuo sam konja, on se prope i krenuo sam prema našima. Kolona se primakla Dravogradu. Ni tu nije bilo borbe, idemo dalje.

Iznad nas stalno nadljeću brizanski lovci. Brojao sam, bilo ih je 12, izišli su nisko i mahali bijelim zastavama. Doznao sam (priča je kružila među nama) da nas je u koloni oko 120 tisuća.

Došli smo na jednu veliku ledinu. Strjelicama je označeno koje je koja jedinica, da bi ako je netko zaostao od svoje jedinice, nju mogao naći. Tu je svatko napustio svoje. Na samoj smo granici Austrije s Jugoslavijom. Na austrijskoj se strani može golid okom vidjeti veliko imanje. Ali tu su i oklopna kola i tenkovi. Poslije sam saznao da je to bio stožer engleske vojske. Pozivali su po redu naše generale na pregovore. Oni su se vraćali i preko zvučnika nam rekli otprilike ovo: "Razvijte bijele zastave da se predamo. Ispraznite oružje. Tako sve do 15. 5. do

okrenuo, četnici stavljaju na njega sedlo i pripremaju se da ga uzjašu. Oni još nisu predali oružje, probirali su naše oružje. Blizu nas nije bilo partizana. Mi smo morali slušati zapovijed, a četnici su mogli raditi što su hteli.

Pala je noć. Bilo je u mome društvu oko 110 mojih zemljaka iz Radišića i okoline. Noć je bila hladna. Sjedili smo na dekama, a drugima smo se pokrivali. Onda je pala zapovijed da krenemo. Išli smo kroz Austriju. Kad se mjesec pojavi, vidjeli smo da sa strane kolone stje vojnici sa puškama. Nismo znali jesu li partizani ili Englezi, samo smo stalno čuli pucanje. Iz kolone je stalno netko nestajao. Kasnije sam saznao da je to bio gradić Bleiburg. Kad je osvanulo, video sam partizane. Bili su na konjima i s jedne i s druge strane kolone. Čim bi netko napravio korak izvan kolone, na mjestu bi ga ubijali.

Znali smo da su na mjestu ubijali sve koji su zaostajali, sve ranjene i bolesne.

Čitav taj dan i sljedeću noć su nas gonili kao stoku da pješačimo. Bez odmora. Oni koji su poznavali Austriju, govorili su da idemo u smjeru Klagenfurta. Poslijе smo shvatili da idemo u krug. Oni koji su uspjeli izdržati to pješačenje, odjednom su se stvorili pred Mariborom. Među njima sam bio i ja. Također, kasnije sam doznao za izdaju Engleza koji su obećali našim časnicima da će se s nama postupati kao s ratnim zarobljenicima. U stvari dali su partizanima odriještene ruke da rade s nama što žele.

Partizani nas more na sve načine. Nedaju nam ući u grad. S vremena na vrijeme nas vode naprijed, po nekoliko kilometara, pa opet nazad. Htjeli su nas poniziti i iscrpiti do kraja. Imao sam na leđima torbicu i u njoj nešto brašna i šećera. Zagrabilo sam vode na potoku, naložio vatru pod "porciju", čekajući da voda prokuha da zamijesim kašu, kad narediše: Naprijed! Pokušavao sam skuhati kašu nekoliko puta, ali nisam uspio. Partizani su paradirali na konjima, izigravali pobjednike, vikali da pobacamo sve sa sebe. Bacali smo na cestu sve, čak i novac. Samo smo mogli zadržati odjeću i "porciju" sa žlicom. Tako su nas mučili do podne. Tad su nas pustili da prođemo kroz Maribor. Naredili su "trčeći korak". Bili smo na rubu snage, što od umora, što od gladi.

Opći u Hrvatskoj

S obje strane kroz Maribor pratilo nas je mnoštvo partizana. Kome su pokazali prstom da izađe iz kolone, morao je izaći. Nikad se ti nisu više pojavili. Život je postao ništa, samo se slučajno ostajalo živim. Na izlasku iz Maribora malo su nas ostavili na miru, čak nismo više ni imali partizansku pratinju. Pješačkom stazom pored nas je išao jedan Slovenac. Nosio je dva kruha. Ponudio sam mu sat da mi da kruh. Mislio se i dao mi jedan, a ja njemu sat. Kruh sam podijelio na mohih osam Radišićana, toliko nas je bilo ostalo nakon posljednjeg dijela puta. Za mnoge nikad nitko nije saznao, jer se nisu vratili kućama. U kanalima kraj ceste, i s jedne i s druge strane, bili su mrtvi ljudi. Gledao sam ljude bez glave, jer je partizanima bilo lakše skloniti glave nego cijelo truplo.

Malo smo se odmarali. Bilo je to spa- vanje u hodu ili sjedeći. Kroz polusan čujem klopot cipela. Ljudi su samo pro-

lazili pored mene, tko zna kamo. Poslije malo odmora, krenem dalje. Na raskrižju ceste Varaždin-Krapina, krenem sa svojima prema Krapini. To mi je bilo bliže Zagrebu. Prije Krapine, kako je poznato, nalaze se velika brda, cesta ide kroz kanjon. Pred kanjonom je slavoluk i plakat na kojem piše: "dobro došli". Nasmijao sam se gorko. Znao sam da to nije pisano nama, nego partizanima. Tu su na stražarskom mjestu stražarila četiri partizana. Sve su nas premetalni.

Put kolone je vodio prema Krapini. Potjerali su nas prema jednoj zgradi (mora da je bila općina ili sud), koja je bila okružena dvorištem i visokim zidom. Nas je bilo mnogo, nije bilo mesta ni da se sjedne. Spustila se noć. U noći su potjerali oko tisuću i pol ljudi iz zgrade. Bio sam u toj koloni. Pratilo nas je samo pet partizana. Pješaćili smo do sela Mirkovaca. Desno od sela bio je vojni logor, barake iz kojih su se povukli Nijemci. Sve je ostalo netaknuto. Čak je i kuhinja bila nedirnuta.

Prvih dana po dolasku, žene su nam donosile nešto hrane, ali se to načim čuvarima nije svijedelo. Odnekle su dotjerali drvene stupove i bodljikavu žicu, pa smo sami sebe morali ograditi.

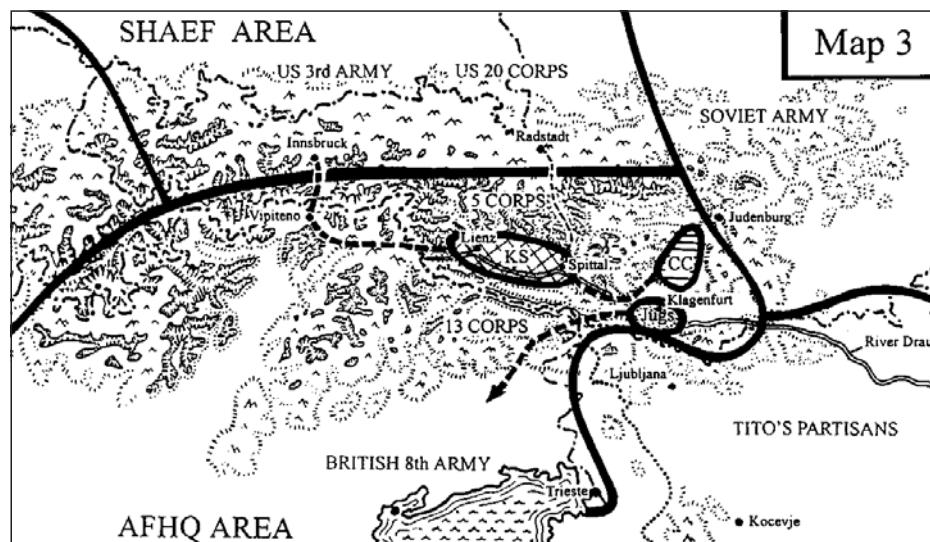
Po poljanama oko Mirkovaca "vukla" se izglađnjela stoka. Dozvolili su nam da nešto stoke dotjeramo u logor, zakoljemo i skuhamo u kazanu. Dali su nam i malo grisa, a sve je to bilo bez soli. Kad bi nekog od nas zapalo po nekoliko žlica te kaše, bili smo sretni i zadovoljni! Naoko smo parali zelje i travu, kuhalici i jeli. Najkritičnije je bilo za vodu, jer je bio samo jedan bunar. Svaki drugi dan dobijali smo nekakve kartone da ih ispunjavamo i unosimo svoje podatke. Prilikom ispunjavanja kartona nikad nisam poricao da sam se borio u ustaškoj vojsci, ali sam uvijek unosio pogrešan datum kad sam stupio u vojsku. Tako sam pisao da sam mobiliziran 20.6.1944., što je i odgovaralo mojim godinama.

Partizani su svaku noć odvodili 30 do 40 ljudi. Odmah po njihovu odlasku čula se pucnjava. Nikad se ni jedan nije živ vratio. Nekad su odvodili logoraše i po danu. Bilo je ljudi koji su bili tako iznenadili da nisu bili u stanju pješaćiti ni 30 metara. Sjećam se svog zemljaka **Bone Šarca** iz Radišića koji se jedva kretao. No, preživio je! I danas je živ! Samo u

prvih 15 dana broj ljudi u logoru se smanjio za 300. Jedne večeri sve nas puste iz logora i upute nas prema Oroslavljiju. Pratila su nas četvorica partizana.

Oroslavje je malo mjesto, sa strane su kuće, a po sredini je cesta. Razišli smo se po kućama. Partizani su nastavili cestom. Po kućama smo tražili hranu. U iste kuće ulazimo i izlazimo. Panično tražimo nešto za pojesti. Bio sam spretan i ubrzo sam se najeo. Krenuo sam u potragu za

Gospodin je pozvao iz stoja domobrane. Među nama nije bilo domobrana, jer smo već odavna bili klasirani. Onda je za tražio da izađu ustaše koji su stupili u vojsku u drugoj polovici 1944. Zaključio sam da se ne radi ni o kakvoj opasnosti, jer traži slabije borce, pa sam i ja stupio iz stroja. On je odabrao nas 50-ak. Izašli smo izvan logora. Gospodin se odvezao kolima, a nas je preuzeo partizan iz njegove pratnje.

Podjela utjecaja u južnoj Austriji i Sloveniji

dodatnom hranom. Pokupili smo sve što smo mogli. Stalno smo mislili da nešto ponesemo za rezervu. Razmak između Mirkovaca i Oroslavija je 14 km. Tek sutra navečer smo se uspjeli vratiti u logor u Oroslavje. To je bio veliki logor njemačke vojske, ograđen. Tu su nas podijelili u nekakve čete, bataljone, brigade, bilo nas je na tisuće. Pravili su evidencije da bi znali koliko nas je. Dnevno smo dobijali jedan obrok s malo kruha (uglavnom smo jeli grah i gris). Nakon desetak dana potrpali su nas u zatvorene vagone i pod pratnjom partizana dotjerali nas u Zagreb, na zapadni kolodvor.

Tu smo postrojeni i pod pratnjom dotjerani u logor Prečko (to je bio središnji logor za Zagreb). Tamo nije bilo никакvih zgrada, a logor je bio ograđen bodljikavom žicom. Bili smo pod vedrim nebom. Nakon tri dana, preko zvučnika smo čuli naredbu da se postroje svi logoraši iz logora Oroslavje (nekoliko stotina). Pred nama se pojavio jedan visoki gospodin u civilu. Pratnja mu je jedan partizan u uniformi, ali nenaoružan.

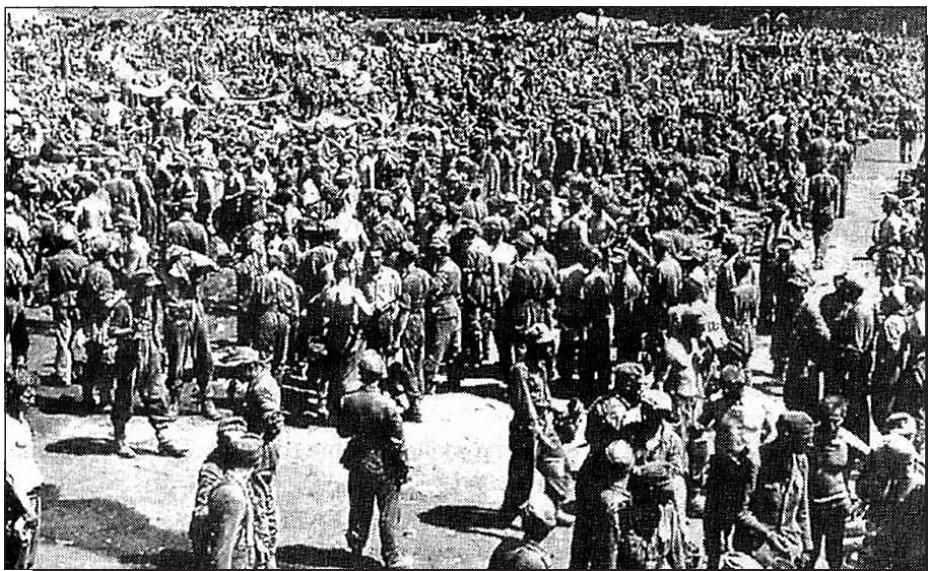
Pratio nas je do Vrapča, gdje smo smješteni u školu. Rekli su nam da smo dovedeni kako bi radili kod civila kao zatvorenici. Čak su nam rekli, ako nam dozvole, da možemo i noćiti tamo gdje radimo. Radili smo kod nekih vrtlara, zatim kod ljudi koji su raščišćavali ruševine da bi gradili kuće. Gospodin koji nas je izveo iz logora rođen je u Vrapču, gdje mu živi otac, majka i sestra, a on je ministar socijalne skrbi tadašnje vlade, **Jurica Draušnik**. Stanovao je u gradu sa ženom i dvoje djece, ali je skoro svaki dan dolazio kod roditelja. Bio je jako pristojan čovjek. Kad bi navečer došao po ženu i djecu u kuću svojih roditelja, stalno je s nama razgovarao. Pitali smo ga što će biti s nama. On nam je govorio: «Kud se žurite. Ovdje Vam je dobro. Još uvijek vlada bezakonje. Slobodno hodajte po Zagrebu. Ako vas policija zaustavi, kažite gdje radite i nitko vam ne će ništa.»

Pri koncu srpnja smo tražili da se vratimo u logor, što nam je on dopustio. Nakon nekoliko dana od nas 47, pročitali su 9 i izveli nas vani. Pojavilo se neko-

liko partizanskih ofocora. Rekli su nam da su nas provjerili da nismo bili zločinci, uvrstili su nas u nekakvu radnu dopunsku brigadu. Nakon nekoliko dana ukrcali su nas u vlak (oko 400) i uputili nas u sustav nekakve jedinice gdje je isključivo srpsko življe, jer je potrebno da razvijamo bratstvo i jedinstvo. Stigli smo u Voloder kod Kutine. Obukli su nas u partizanske odore, a na kapi je bila petokraka. Puno su nas koristili u propagandne svrhe. Držali smo priredbe za civile i morali kazivati koliko su partizani dobri. Nakon mjesec dana ponovno smo u vlaku i put Delnica.

Postajali smo «partizani»

U Delnicama smo raspoređeni u sela: Gerovo, Brod na Kupi, Lokve, Mrzle Vodice i Fužine. Radili smo na sjeći šume. Pravili smo građu u pilanama poterbitu za vojarne. Ostali smo sve do prosinca 1945. Na sjeći je s nama bila VI. lička, proleterska divizija. Ona je još ostala iza nas. To je ona ista VI. lička što je branila «Maršala», pa ju je **Tito** kaznio, jer su činili zlodjela. Imali su samo hranu, a za godinu dana nisu dobili ni odjeće ni obuće. Govorilo se da su u završnim akcijama, od Virovitice do

Logor u Maksimiru 1945.

Zagreba, pobili oko 13 tisuća ljudi po kućama, dakle civila. Ova lička brigada je bila sastavljena od Srba. Jasno je bilo da su nastojali pobiti što više Hrvata, bez obzira na to jesu li bili vojnici ili ne. Njihova mržnja naspram Hrvata bila je poticaj da učine tolika nedjela.

Pred Novu godinu moja je jedinica upućena na obalu kod Sušaka, u Bakar. Tu smo upućeni da bi izvršili istovar broda «Bosanka». Na istovar smo čekali punih 20 dana.

Nakon istovara s «Bosankom» smo se dovezli u Split. Glavnina moje čete je upućena u Knin, a moj vod u Zadar. Vodnici su nam bili **Josip Taušen** i **Ivo Smajilo**. U Zadru smo radili na opravci vojarni. Imali smo na raspolaganju oko 1500 Talijana i Nijemaca, također zarobljenika. I oni su radili što i mi. S vremenom na vrijeme sam sa svojim susjedom iz Radišića, **Marijanom Zlopšom**, išao po hranu u Split. S nama je bio i vojnik **Tomo Jurina**, rodom iz Zemunka. U Zadru je imao ženu i dijete. Naši nadređeni nisu branili da mu damo ponekad obrok i za ženu i dijete.

Ubrzo su nam primijenili i vodnike i komesar. Novom vodniku je Jurina kazao da smo mu davali hrane iz skladišta. Ubrzo su mene i Zlopšu pozvali u zapovjedništvo čete u Knin gdje smo dobili sedam dana zatvora. Potom smo išli u štab bataljona u Zagreb, gdje smo dobili još 15 dana zatvora.

Došli smo do «raporta» kod generala majora **Rade Žigića**. On nas je poslao u glavni armijski zatvor u Novu Ves. Ostali smo pod istragom četiri i pol mjeseca. U Novoj Vesi svaki dan su ljudi suđeni na smrt, a presude se izvršavaju nakon osam dana. Odatle sam prebačen u Koprivnicu, a Zlopša u Svetu Klaru kod Zagreba. U Koprivnici sam sudjelovao u gradnji vojarne «Čarda».

Odatle sam prebačen u Skakavac kod Karlovca, nakon čega me komesar **Vukmanović** pušta kući 16 dana. Stigao sam kući. Šesti dan sam čisteći oružje ranio sam sebe u podlakticu desne ruke. Javio sam se u mostarsku bolnicu, gdje sam proveo mjesec dana. Nakon toga upućen sam u sarajevsku bolnicu, gdje sam ostao mjesec i pol dana. Nisu u jedinici znali za mene. Nakon liječenja javio sam se u jedinicu koja je još bila u Skakavcu, svi su bili iznenadjeni. Mislili su da se više nikada ne će pojaviti. Pokazao sam otpusnice iz bolnice (moji nadređeni su bili gotovo nepismeni). Komesar me pita što mi je bilo. Rekao sam da sam dobro bolestan, da imam čir na želudcu i da su me liječili u bolnici. Nakon deset dana javio sam se na liječničku komisiju u Karlovac gdje je bila ambulanta VI. proleterske divizije. Dobio sam uputnicu u Zagreb u vojnu bolnicu.

(nastavit će se)

ZAKORAČIO SAM U ŽIVOT

*Izronio sam na površinu
Dabih došao do zraka
I upalio sobnu svjetiljku*

*U mojoj sobi
Pršti voda
Obrisi mojih prstiju
Ogledala
Na zidu

Zakoračio sam
U život.*

Bruno ZORIĆ

VELEBITSKA TRAGEDIJA

(Popis hrvatskih žrtava Drugoga svjetskog rata i porača na velebitskom području)

Velebit je hrvatska mitska planina, puna tajni, otkrivenih i neotkrivenih, velebna i neponovljiva u svojoj ljepoti. Do završetka Drugoga svjetskog rata bila je gusto naseljena s obje strane, sjeverne ličke, a posebice sa svoje južne-morske, podgorske strane. O tome nam jezivo svjedoče napuštena sela, čije je kuće počeo rastakati Zub vremena. Zašto su ta sela napuštena?

Zato, što je tu izvršen veliki zločin o kojem šute preživjele žrtve i zločinci. Zločinci misle da će šutnjom potisnuti u zaborav izvršeni zločin, a žrtve zbog još uvijek prisutnog straha i podsvjesnog srama što su bili žrtve, izvrgnute ponjenju i zvјerskom klanju i što nisu imali snage oduprijeti se. Tko su zločinci?

To su četnici i partizani, koji su predvođeni komunističkom partijom služili velikosrpskoj ideji da kroz Jugoslaviju oživotvore Veliku Srbiju, čiji su duhovni vođe i pokretači bili svetosavska crkva i Srpska akademija znanosti i umetnosti. Nažalost, i danas hrvatski državni predvodnici, slugani i nagodbenjaci, opravdavaju taj i takve zločine, umotavajući ih u otrcanu ambalažu «antifašističke borbe». Tragikomična su nastojanja kvazipovjesničara da te zločine «znanstveno» prikažu kao opravdane. No, najtragičnije je što se takve nebuloze događaju u Hrvatskome saboru, u čijim klupama sjede i oni koji su zaboravili da im je dužnost služiti Domu i Narodu, da im hrvatski narod dade državna dobra da valjano upravljaju njima, a ne da se ponašaju kao da je Hrvatska njihov feud, a Hrvati njihovi kmetovi.

Evo popisa žrtava s jednoga relativno malog prostora. Iako su potrebna dodatna istraživanja, već on sam dovoljno govori za sebe.

JASENICE

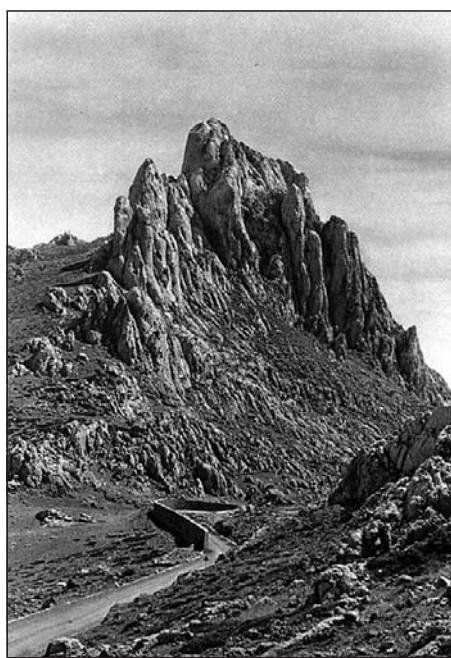
(Podatke prikupio Joso Nekić)

1. Ante Baričević, rođ. 1908., ubijen 1943., civil, ubili ga partizani;
2. Ante Baričević (Mile), rođ. 1921., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubijen u Bleiburgu;
3. Blaž Baričević, rođ. 1915., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;

Piše:

Ivan VUKIĆ

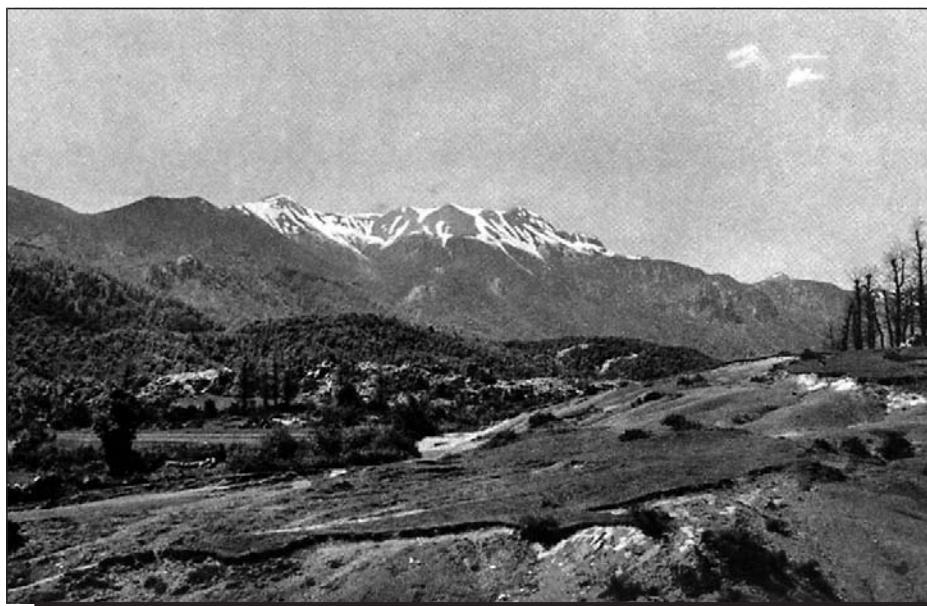
4. Ivan Baričević, rođ. 1914., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;
5. Šime Baričević, rođ. 1905., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;
6. Filip Baričević, rođ. 1925., ubijen 1944., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
7. Pavao Baričević, rođ. 1913., ubijen 1943., civil, ubili ga ustaše;
8. Luka Baričević, rođ. 1920., ubijen

Tulove Grede u južnom Velebitu

- 1944., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
9. Petar Baričević, rođ. 1907., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
10. Tome Basa, rođ. 1922., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
11. Ivan Basa, rođ. 1920., ubijen 1944., radnik, ubijen u Njemačkoj;
12. Božica Bucić, rođ. 1907., ubijena 1944., civil, ubili ju partizani;
13. Ante Božić, rođ. 1919., ubijen 1946., civil, ubila ga OZNA;
14. Krste Bužonja, rođ. 1915., ubijen 1945., partizan, ubila ga OZNA;
15. Jerolim Knežević, rođ. 1923., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubijen u Bleiburgu;
16. Šime Knežević, rođ. 1902., ubijen 1944., partizanski suradnik, ubile ga ustaše;
17. Ivan Knežević, rođ. 1918., ubijen 1944., partizanski suradnik, ubile ga ustaše;
18. Grga Knežević, rođ. 1918., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
19. Stipe Knežević, rođ. 1899., ubijen 1943., civil, ubili ga Talijani;
20. Martin Matek, rođ. 1919., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
21. Miljan Matek, rođ. 1923., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
22. Pavao Matković, rođ. 1898., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;
23. Jakov Matković, rođ. 1920., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
24. Ante Maruna, rođ. 1898., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
25. Šime Maruna, rođ. 1920., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
26. Mile Maruna, rođ. 1926., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
27. Jakov Maruna, rođ. 1924., ubijen 1944., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
28. Mijat Nekić, rođ. 1882., ubijen 1941., civil, ubili ga četnici;
29. Martin Nekić, rođ. 1905., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;
30. Ivan Nekić, rođ. 1871., ubijen 1943., civil, nehotice ga ubili Nijemci;
31. Ante Nekić, rođ. 1920., ubijen 1945., civil, ubili ga partizani;
32. Pavao Nekić, rođ. 1903., ubijen 1942., civil, ubili ga Talijani;
33. Nikola Nekić, rođ. 1908., ubijen 1942., civil, ubili ga Talijani;
34. Jure Nekić, rođ. 1911., nestao-ubijen 1943., civil;
35. Milka Nekić, rođ. 1915., ubijena 1944., civil, ubili ju partizani;
36. Marko Nekić, rođ. 1975., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;
37. Mate Nekić, rođ. 1911., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
38. Slavko Nekić, rođ. 1917., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
39. Luka Nekić, rođ. 1920., ubijen 1947., civil, ubila ga OZNA;
40. Grga Nekić, rođ. 1911., ubijen 1945., dezerter, ubili ga partizani;

41. Mate Nekić, rođ. 1875., ubijen 1944., civil, ubili ga četnici;
 42. Šime Rončević, rođ. 1921., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 43. Mile Rončević, rođ. 1923., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 44. Križan Rončević, rođ. 1924., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 45. Marija Rončević, rođ. (?), ubijena 1945., civil, ubili ju partizani;
 46. Krste Rončević, rođ. 1924., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 47. Pavao Stipandić, rođ. 1923., ubijen 1943., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 48. Joso Stipandić, rođ. 1924., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 49. Ante Šarić, rođ. 1910., ubijen 1944., nestao, ubili ga partizani;

Sv. Brdo u južnom Velebitu

50. Joso Šarić, rođ. 1919., ubijen 1944., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 51. Ivan Šarić, rođ. 1918., ubijen 1943., ubili ga Talijani;
 52. Ante Šarlja, rođ. 1922., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 53. Petar Šimičević, rođ. 1928., ubijen 1944., ubili ga Nijemci;
 54. Ivan Šimičević, rođ. 1917., ubijen 1944., radnik u Njemačkoj;
 55. Ante Šimičević, rođ. 1927., ubijen 1945., strijeljali ga partizani;
 56. Joso Šimičević, rođ. 1921., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 57. Mate Šimičević, rođ. 1923., ubijen 1945., partizan, ubijen u napadu na vojarnu;

58. Stipan Šimičević, rođ. 1898., ubijen 1943., ubojica nepoznat;
 59. Joso Vulić, rođ. 1923., ubijen 1944., hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
 60. Martin Vulić, rođ. 1902., ubijen 1944., civil, ubili ga partizani;
 61. Mile Vulić, rođ. 1916., partizan, ubio se 1945. napažnjom;
 62. Luka Vulić, rođ. 1924., ubijen 1945., hrvatski vojnik, ubijen u Bleiburgu;
 63. Nikola Zubak, rođ. 1901., ubijen 1943., civil, ubili ga partizani;
 64. Bože Zubak, rođ. 1904., ubijen 1945., civil, ubili ga partizani;
 65. Mate Zubak, rođ. 1911., ubijen 1945., civil, ubili ga partizani;

1. Šime Gazić Ivin, ubili ga partizani 1945., u Osijeku;
 2. Šime Gazić, zaklali ga četnici 1941. na Selini u Velebitu;
 3. Jure Gazić Nikolin, priklali ga četnici na Selini u Velebitu 1941., umro u senjskoj bolnici.
 4. Mile Gazić Nikolin, zaklali ga četnici 1941. na Selini u Velebitu;
- LUG**
5. Loce Katić Markov, ubili ga partizani;
 6. Jure Katić Lucin, hrvatski vojnik-dočasnik, ubili ga partizani 1945.;
 7. Kuzman Katić Locin, ubili ga partizani u Ribniku u Lici 1943.;
 8. Marko Katić Lovrin, odveli ga partizani u Liku 1943. i ubili;
 9. Ante Katić Markov, ubili ga partizani 1945. u Lici;
 10. Ive Žeželj Nikolin, hrvatski vojnik-časnik, partizani ga ubili 1945.

KORITA

11. Šime Matak Juričin, dveli ga partizani 1943. u Počitelju u Lici i ubili;
12. Nikola Matak Šimin, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1945.;
13. Nikola Matak Matin;
14. Jure Matak Antin, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1943.;
15. Ive Matak Grgin, civil, ubili ga partizani.

LJUBOTIĆ

16. Ive Matak Šimin, ubili ga partizani u Divoselu;

17. Jandre Matak Markičev;

18. Ive Sjauš Nikolin, odveli ga partizani u Liku 1943. i ubili;

19. Ante Sjauš Nikolin, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1943.;

20. Nikola Sjauš Pavin, hrvatski vojnik, odveli ga partizani u Liku 1943. i ubili;

21. Lovre Sjauš Šimin, poginuo 1944. u Sušaku;

22. Mile Sjauš Antin, hrvatski vojnik-časnik, ubijen 1953. u Trstu;

KRČEVINE

23. Mile Matak Stipanov;

MEDENI

24. Ante Njegovan Nikolin, zaklali ga 1941. četnici na Selini u Velebitu;

25. Luka Njegovan Antin, odveli ga partizani u Liku 1943. i ubili;

26. Joso Njegovan Antin, odveli ga partizani u Liku 1943. i ubili;

27. Ana Njegovan Lukina, petučena u zatvoru, umrla 1950. od posljedica batinanja;

28. Joso Njegovan Jurin, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945.;

29. Šime Njegovan Jurin, odvali ga partizani u Liku 1945. i ubili;

30. Jure Njegovan Matin, odveli ga partizani 1943. u Liku i ubili.

BRISTOVAC

31. Ive Njegovan Ivanov, ubili ga partizani u Našicama 1945.;

32. Lovre Njegovan Šimin, hrvatski vojnik- dočasnik, ubili ga partizani 1945.;

33. Jure Njegovan Šimin, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1942. na Drini;

34. Jure Vukić Jurin, odveli ga partizani 1943. u Liku i ubili;

35. Nikola Vukić Jurasov, rođ. 1921., hrvatski vojnik, partizani su ga ubili 1945.;

36. Ante Vukić Jurin, rođ. 1921., hrvatski vojnik-dočasnik, partizani su ga ubili 1945.;

37. Ive Vukić Lukinov, rođ. 1921., hrvatski vojnik, ubijen pod Staljingradom 1943.;

38. Drago Vukić Jankov, partizani su ga ubili u Vrpolju 1944.

39. Niko Vukić Stipin, hrvatski vojnik-časnik, partizani ga ubili 1945.;

40. Nina Zubčić Šimin, rođ. 1922., hrvatski vojnik-časnik, partizani ga ubili 1943. u Karlobagu;

41. Šime Zubčić Šimin, partizani su ga ubili 1945.

KRUŠČICA

42. Milko Sjauš Markova, odveli ga partizani 1943. u Liku i ubili;

43. Šime Trošelj Ivanov, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1945.;

44. Joso Trošelj Ivanov, ubili ga partizani 1945. u Ludbregu;

45. Miro Trošelj Ivanov, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1945.;

46. Joso Trošelj Ivanov, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1945.;

47. Ante Trošelj Ivanov, ubili ga partizani 1945.;

48. Mate Trošelj Jerkov, odveli ga partizani 1944. u Liku i ubili;

49. Jerolim Trošelj Matin, odveli ga partizani 1945. u Liku i ubili;

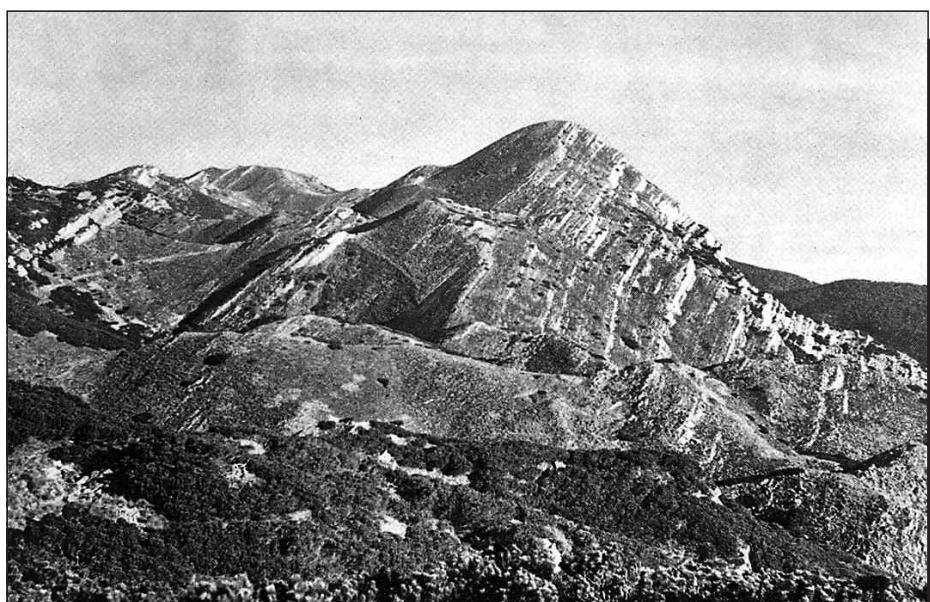
50. Jure Trošelj Nikolin, policijski poručnik, ubili ga partizani 1945.;

51. Marko Trošelj Jurin, boksač, prvak Hrvatske, ubili ga partizani 1945. u Zagrebu;

52. Ika Trošelj Jurina, ubili ga partizani 1942.;

SILNO SELO

53. Šime Trošelj Matin, ubili ga partizani 4. lipnja 1942.;

Veliki Malovan

54. Kuzman Trošelj Grgin, ubili ga partizani 1943.

KOPOVINE

55. Šime Trošelj Lovrin, ubili ga partizani 1942.;

56. Joso Trošelj Lovrin, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1945.;

57. Roko Trošelj Petrov, ubili ga partizani 1943.;

58. Velimir Trošelj Rokin, ubili ga partizani 1945.

VINIŠTINE

59. Pave Vukić Stipičin, civil, ubili ga partizani 1945. u Lici;

60. Šime Vukić Stipičin, ubili ga partizani 1943.;

61. Nikola Vukić Pavlov, hrvatski vojnik-časnik, ubili ga partizani 1945.;

62. Luka Vukić Pavlov, hrvatski vojnik-časnik, poginuo 1943. na Staljingradu;

63. Stipe Vukić Šimin, hrvatski vojnik-dočasnik, križar. Opkoljen od OZNE u uvali Paripovača izvršio samoubojstvo 2. veljače 1947.;

64. Mica Vukić Šimina, ubili ju partizani 1945.;

65. Nikola Vukić Markov, ubili ga partizani 1943. u Karlobagu;

66. Ive Vukić Jurin, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945.;

67. Frane Vukić Markov, nestao u inozemstvu;

LIVODICA

70. Nikola Vukić Stipin, zadnji put viđen u Sarajevu 8. svibnja 1945., ubili ga partizani;

71. Niko Vukić Rokin, rođ. 1921., ubili ga partizani 1943. u Ribniku u Lici;

72. Ivica Vukić Šimin, ubili ga partizani u Slavoniji 1943.;

73. Šime Vukić Petrov, hrvatski vojnik, ubio se u Šušnju 1943.;

74. Nikola Vukić Jurin, rođ. 1920. ubili ga partizani na Križnom putu 1945.;

75. Stanko Vukić Jurin, rođ. 1923., partizani ga ubili 1943.;

76. Tonka Vukić Jurina, rođ. 1928., ubijena u bombardiranju Zadra 1943.;

77. Frane Vukić Nikolin, rođ. 1923., hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1943.;
78. Šime Vukić Antin, rođ. 1923. partizani ga ubili 1943.;
79. Ive Vukić Antin, rođ. 1921., partizani ga ubili 1942.;
80. Ive Vukić Jakovljev, civil, ubili ga partizani 1943.;
81. Ive Vukić Jurin, hrvatski vojnik, partizani ga ubili 1945.;
82. Darko Zubčić Ivin, pripadnik UNS-a, partizani ga ubili 1945.;

KRIŽ

83. Ante Vukić Ivančin, hrvatski vojnik-dočasnik, ubili ga partizani 1945.;
84. Šime Vukić Ivančin, ubijen u Njemačkoj 1945.

MANDALINA

85. Joso Vukić Jakovljev, partizani su ga 1943. odveli u Liku i ubili;
86. Joso Vukić Tršinov, hrvatski vojnik-časni, ubili ga partizani u Sušaku 1945.;
87. Nikola Vukić Tršinov, partizani ga odveli 1943. u Liku i ubili;
88. Šime Vukić Jurišin, ubijen u Sušaku 1944.;;
89. Kuzman Vukić Matin, partizani su ga odveli 1943. u Liku i ubili.

ZIDINE

90. Šime Vukić Markov, hrvatski vojnik, partizani su ga ubili 1945.;
91. Jure Vukić Markov, rođ. 1915., hrvatski vojnik-bojnik, partizani su ga ubili 1945.;
92. Mate Vukić Markov, partizani ga ubili 1945.

OBIČAJ

93. Riko Vukić Matin, partizani ga 1943. odveli u Liku i ubili;
94. Ante Vukić Rikov, oružnik, ubili ga partizani 1941.;;
95. Slade Zubčić Krstić, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1943.;

BRINE

96. Jandre Vukić Nikolin, hrvatski vojnik, ubili ga partizani;
97. Niko Vukić Pavlićev, prebjegao iz ustaša u partizane i nestao.

BRISTOVAC-BRIŠĆE

98. Pave Vukić Šimin, rođ. 1915., hrvatski vojnik-časnik, partizani ga ubili 1945.;

99. Mica Vukić Stipanova, rođ. 1922., partizani su ju ubili na Križnom putu 1945.;

100. Pave Vukić Ilijin, rođ. 1921., hrvatski vojnik-časnik, član Kavranove skupine, strijeljan u Rakovu Potoku 1948.;;
101. Niko Vukić Svilinov, hrvatski vojnik-časnik, partizani ga ubili 1945.;;
102. Mime Vukić Svilinov, partizani ga ubili 1945. u povlačenju;
103. Krune Vukić Anteškov, ubili ga partizani u Bihaću 1942.;;
104. Marko Vukić Šimin, civil, partizani ga odveli 1943. u Liku i ubili.

TROŠELJEVAC

105. Kuzman Zubčić Radin, ubili ga partizani 1945. u Lipovcu;
106. Šime Zubčić Radin, ubili ga partizani 1944. u Lici;
107. Pave Zubčić Radin, ubili ga partizani na Fruškoj gori 1943.;;
108. Anica Zubčić Radina, ubijena 1944. u Lici.

LISARICA

109. Ivan Zubčić Ivičin, hrvatski vojnik, partizani ga ubili 1945.;;
110. Šime Zubčić Antin, partizani ga ubili 1945. u Lici;
111. Pave Zubčić Pajin, partizani ga odveli 1944. u Liku i ubili;
112. Šime Zubčić Pajin, partizani ga odveli 1944. u Liku i ubili;
113. Andelko Zubčić Stipin, partizani ga odveli 1944. u Liku i ubili.

LUKOVAC

114. Ante Zubčić Lovrin, financ, ubijen 1943. u Čaćincima;
115. Jolica Zubčić Josin, civil, partizani ga odveli 1943. u Liku i ubili;
116. Lovre Zubčić Pajin, ubijen 1943.;;
117. Neven Zubčić Pajin, oružnik, ubili ga partizani 1945.;;
118. Stipan Zubčić Lovreškov, ubijen 1943.;;
119. Nikica Zubčić Nikolin, ubijen 1945.;;
120. Mica Zubčić Ivanova, ubijen 1944.;;

BRKAREŽ

121. Ivan Zubčić Kuzmanov, hrvatski vojnik, partizani ga ubili 1943. u Lici.

LUKOVO ŠUGARJE

(Podatke prikupili August Pavičić, Niko Pavičić, Martin Tomljenović i Ante Šarić)

1. Mate Viko Barić, sin Ivana zvanog Sremac, rođ. 1905. ubijen 1945. civil, ubili ga u

Gospiću partizani;

2. Stipan Devčić, sin Ivana Kusina, rođ. 1903. ubili ga žandari u Jadovnu 1932. Sudionik Velebitskog ustanka;

3. Martin Devčić, sin Ivana Kusina, rođ. 1911. ubijen 1945. Bio u emigraciji od 1934. do

1935. ili do 1936. Hrvatski vojnik, nestao u povlačenju, ubili ga partizani;

4. Joso Devčić, sin Ivana Kusina, rođ. 1915. ubijen 1945. Hrvatski vojnik, nestao u

povlačenju, ubili ga partizani;

5. Joso Devčić, sin Jadrin, rođ. oko 1870. civil. Zadnji put viđen u Mekinjaru u Lici.

6. Ivan Devčić zv. Jovo, sin Josin, rođ. 1911. ubijen 1945. Bio sudionik Velebitskog ustanka.

Robija u Zenici od 1932. do 1934. Bio hrvatski vojnik, nestao 1945, ubili ga partizani;

7. Nikola Devčić zv. Žućo, sin Josin, rođ. 1906., ubijen 1945. Hrvatski vojnik, ubili ga partizani;

8. Kruno Devčić sin Nikolin, rođ. 1914. Bio u emigraciji od 1932. do proglašenja NDH.

Poginuo u Ludbregu. Časnik, odlikovan je odličjem viteza;

9. Ivan Devčić, sin Pavla zvanog Prce, rođ. 1904. ubijen 1945. Bio je u emigraciji od 1932. do proglašenja NDH. Časnik, nestao u povlačenju, ubili ga partizani;

10. Ika Devčić, kći Šimina, civil, zaklali ju u Ražancu partizani;

11. Zvonko Devčić sin Ivičin, hrvatski vojnik, ubili ga ustaše u Zagrebu;

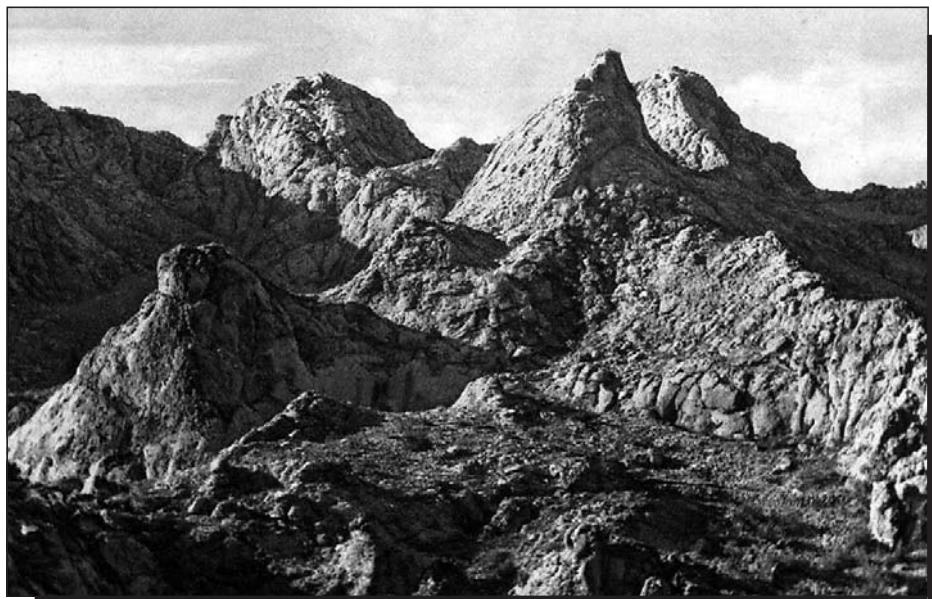
12. Martin Devčić, sin Jadrin zv. Jadrelica, rođ. 1897., ubijen 1945. Bio na robiji od 1932. do

1936. Bio hrvatski vojnik, nestao 1945, ubili ga partizani;

13. Jure Devčić, sin Jadrin zv. Jadrelica, rođ. (?) Odselio u Slavoniju kao i brat mu Martin sa sinom Pavlom. Nestao;

14. Ante Devčić Frane Jadreličina, hrvatski vojnik. Nestao u Valjevu 1945.;

15. Pava Devčić, sin Martina, rođ. 1921. ubijen 1945. Hrvatski vojnik, ubili ga partizani.
16. Ivica Devčić, sin Franin, rođ. 1902. ubijen 1945. Bio na robiji od 1932. do 1936. Bio hrvatski vojnik, ubili ga partizani u Maksimiru;
17. Jandre Devčić, sin Franin, rođ. 1909., ubijen 1945. kraj groblja u Ličkom Novom. Ubili ga partizani pod zapovjedanjem Miće Jelače;
18. Jure Devčić, sin Markov. Nestao 1945. u povlačenju. Otar Marko odselio u Ameriku, gdje je i umro;
19. Dane Devčić, sin Jurin. Bio odselio u Slavoniju. Nestao 1945.
20. Pavao Pavlica Devčić, sin Frane zv. Žila, rođ. 1911. ubijen 1945. Bio u emigraciji do proglašenja NDH. Izdajom zarobljen u Javorovcu u Velebitu. U Gospicu osuđen na smrt i pogubljen.
21. Ivan Devčić, sin Frane zv. Žila, rođ. 1921. Ubili ga partizani na nepoznatu mjestu;
22. Mića Devčić, sin Frane zvanog Žila, rod. 1916., ubijen 1945., ubili ga partizani;
23. Šime Devčić Šimlica, sin Frane zv. Žila, rođ. 1914., ubijen 1945. Ubili ga partizani;
24. Mihajlo Devčić, sin Frane zvanog Žila, ubijen 1944. u Podravskoj Slatini
25. Miljenko Devčić, sin Stipe, rođ. 1921.(?) Ubijen 1941. iz zasjede kod šume Jasikovac u Gospicu. Ubili ga četnici;
26. Stjepan Devčić, sin Ivana, rođ. 1905., ubijen 1941. u Velebitu pod Pogledalom. Civil, ubili ga četnici;
27. Mate Devčić Sukno, sin Ivana, rođ. 1917., ubijen u Karlobagu 1945., ubili ga partizani.
28. Jure Devčić, sin Luke, nestao 1945. Ubili ga partizani;
29. Martin Devčić, sin Jure;
30. Ante Devčić, sin Jadrin;
31. Niko Devčić, sin Franin;
32. Marko Devčić, sin Franin;
33. Ivica Devčić, sin Jandrin;
34. Jandre Devčić Jandrin;
35. Đenka Devčić, kći Pavla, nestala, ubili ju partizani;
36. Jure Došen, sin Nikolin, rođ. 1898., ubijen 1943. u Srbu nakon višednevnog mučenja;
37. Mirko Došen, sin Jurin, rođ. 1926., ubijen 1945., ubili ga partizani;
38. Anka Došen, kći Jurina, rođ. 1924., ubijena 1945., ubili ju partizani;
39. Marko Došen, sin Blaža zvanog Blažić, rođ. 1905., ubijen 1945. Bio je hrvatski vojnik.
- Odlikovan odličjem viteza. Nakon kapitulacije predao se partizanima u Lukovu Šugarju. U Gospicu je osuđen na smrt i ubijen;
40. Martin Došen, sin Mile Vickova, rođ. 1912., ubijen 1947. Bio na robiji od 1932. do 1934., bio hrvatski vojnik. Zarobljen 1947. i kod Golića u Velebitu ubijen. Sestra nakon pet godina prenijela ostatke u groblje u Lukovu Šugarju. Ubojica poznat;
41. Marko Došen, sin Mile Vickova, rođ. 1914., ubijen 1945. Bio hrvatski vojnik. Potopljen u njemačkom brodu za vrijeme povlačenja;
45. Mate Došen, sin Nikolice Gašparova;
46. Vid Došen, sin Nikolice Gašparova, rođ. 1912. ili 1914. Hrvatski vojnik. Poginuo tijekom rata;
47. Drago Milković, sin Ante zvanog Antalas, rođ. 1925., poginuo 1942. u Pazarištu;
48. Jakov Milković, sin Tome tetke Katuše, rođ. 1914., ubijen u Senju 1937. kao jedna od poznatih senjskih žrtava. Žandar Dušan Radovanović pucao po njima iz puškomitrailjeza. Pobjegao 1945.

Velebitsko stijenje nad Jablancem

jnik. Uhićen u Lukovu Šugarju i odveden u Gospic. Uspio pobjeći iz gospičkog zatvora, ali je u bijegu na gospičkoj tržnici ubijen;

42. Pava Došen, sin Mile Vickova, rođ. 1919., ubijen 1947. Hrvatski vojnik. Kao križar bio u Velebitu do 1947. Zarobljen 16. siječnja 1947. ubijen i bačen u more sa ženom Micom Pavičić, koja je bila u visokom stupnju trudnoće. Zbog skrivanja u velebitskim bespućima nisu se mogli vjenčati. Partizani im žicom vezali ruke, te jedno za drugo također žicom za nadlaktice. Njoj ponudili slobodu ako ga se odrekne. Ponosno je to odbila rekavši da će ići tamo gdje i njezin Pava. More ih izbacilo kod Raba.

43. Ante Došen, sin Ivana Jukina, rođ. 1914., ubijen u Mariboru 1945. Bio hrvatski vojnik.

44. Pava Pavlan Došen, sin Gašpara, rođ. oko 1902. Ubijen 1944. Civil, ugos-

u Australiju. Oženjen Katom Došen iz Kusače. Mnoge je Podgorce batinao i poslao u zatvor;

49. Pajo Milković, sin Ivetin;

50. Roko Pavičić, sin Marka zvanog Ćiro, rođ. 1897., ubijen 1945. Civil, osuđen na smrt u Gospicu i ubijen u park šumi Jasikovac;

51. Darko Pavičić, sin Roka, rođ. 1925. God. 1942. opkoljen od partizana izvršio je samoubojstvo bombom;

52. Ante Mile Pavičić, sin Roka, rođ. 1927., nestao 1945. kao hrvatski vojnik;

53. Šime Pavičić, sin Marka zvanog Ćiro, rođ. 1912., nestao 1945. Brat Roka Pavičića. Bio je hrvatski vojnik;

54. Pava Pavlica Pavičić, sin Mate, rođ. 1914., ubijen 1945. kao hrvatski vojnik. U Gospicu osuđen na smrt i ubijen;

55. Pava Pavičić, sin Vida zvanog Pajina, rođ. 1920., ubijen 1943. u uvali Moština kod Karlobaga. Bio hrvatski

vojnik. Pokojni Pava Šarić Cigo dovezao ga u Lukovo Šugarje gdje je na groblju sahranjen;

56. Nikola Pavičić Balanturi, sin Šime, rođ. 1910., nestao 1943. Nakon zarobljavanja od partizana u Bribiru gubi mu se trag.

57. Pava Pavičić, sin Fabe, rođ. 1919., ubijen 1945. Bio je hrvatski vojnik. Predao se partizanima 1945. u Lukovu Šugarju. Zadnji put je viđen u travnju 1945. na putu za Perušić;

58. Mica Pavičić, kći Fabe, rođ. 1924. ubijena 1947. i bačena u more sa svojim nevjenčanim mužem Pavom Došenom;

59. Tomislav Pavičić, sin Lovre, rođ. 1927. ubijen u Gospicu 1947. Bio student;

60. Pava Pavičić, sin Josipa zvanog Josipica, rođ. 1919., nestao 1945. Bio vojnik, ubili ga partizani;

61. Josip Pavičić, sin Nikole zvanog Duškan, rođ. oko 1895., ubijen 1942. u Kragujevcu. Bio je strojovođa. Po nekim svjedočenjima strijeljali ga Nijemci;

62. Mate Matić Pavičić, sin Pavla zvanog Gundelin rođ. 1898., ubijen u Moštini kod Karlobaga 1943. Partizani ga zarobili i s ostalim zarobljenicima ubili. Bio civil. Sin ga je izvadio iz mora i sahranio u Lukovu Šugarju;

63. Josip Pavičić, sin Nikole, rođ. 1905., ubijen 1945. Robija u Zenici od 1932. do 1936. Bio je hrvatski vojnik. Zarobljen je u Lukovu Šugarju i ubijen kilometar od kuće. Ubio ga partizan-četnik Lukša iz Šibuljne;

64. Pava Pavičić, sin Ivana zvanog Ivša, rođ. 1870., ubijen 1945. u Gospicu. Civil. Starca od 75 godina partizani uhitili i ubili;

65. Pava Pavičić, sin Gašpara, rođ. 1906. ubijen 1944. u Velebitu. Civil, ubili ga partizani.

66. Marko Pavičić, sin Rokin, rođ. oko 1912. Odselio u Slavoniju 1929. Bio je hrvatski vojnik. Poginuo tijekom rata;

67. Ivan Pavičić, sin Rokin, rođ. oko 1916. Odselio s bratom Markom u Slavoniju. Bio je hrvatski vojnik. Poginuo je tijekom rata;

68. Ante Rudelić, sin Ivana zvanog Ivančev, rođ. 1904., ubijen 1943. Bio je oružnik. Partizani ga zarobili u Karlobagu, ubili i bacili u more;

69. Mile Rudelić, sin Josipa, rođ. 1903., ubijen 1943. zajedno s Antonom Rudelićem u Karlobagu, za kojeg je bio vezan žicom.

Sahrani su kraj crkve Sv. Pavla. Kad se radila magistrala ekshumirani su i sahranjeni u groblje u Lukovu Šugarju. Bio oružnik;

70. Mile Rudelić sin Jose, rođ. 1923., ubijen u Pazarištu u Lici 1942. Bio je hrvatski vojnik, ubili ga partizani;

71. Jure Jurica Rudelić, sin Jose, rođ. 1920., nestao 1945. Bio hrvatski vojnik. Ubili ga partizani;

72. Joso Rudelić Čopo, sin Jure zvanog Jurica, rođ. je 1924. Bio je legionar u Njemačkoj. Poginuo u Italiji;

73. Nikola Rudelić, sin Radin, rođ. 1921., ubijen u Gospicu 1942. Bio hrvatski vojnik. Navodno ga u nastupu bijesa ubio ustaški zapovjednik Baljak, jer je s nekim vojnicima pobegao s bojišnice pred partizanima;

74. Mile Šarić, sin Roka, rođ. 1911. Bio hrvatski vojnik do 1945., a potom križar do 1. 5. 1947., kad se predao partizanima. Odveden je u Gospic i u šumi Jasikovac strijeljan na Svc. Antu 13.6.1947.;

75. Jandre Šarić, sin Šime Stevana, rođ. 1922. a nestao na križnom putu 1945. Bio hrvatski vojnik, ubili ga partizani;

76. Josip Šarić, sin Stipana Evina, rođ. 1920., nestao 1945. Bio legionar u Njemačkoj;

77. Mile Šarić, sin Jose Talijanova, rođ. (?) Nestao na križnom putu 1945., ubili ga partizani;

78. Karlo Šarić, sin Dane Ivina, rođ. 1904., nestao 1945. Ubili ga partizani. Bio sudionik Velebitskog ustanka. Osuđen na robiju od 1932. do 1936., koju je izdržao u Zenici. Bio hrvatski vojnik od 1941. do 1945.;

79. Slavko Šarić, sin Dane Ivina, rođ. 1916., ubijen u Divoselu 1943. zaslugom Stipića i Miška Došena, te Marina Trošelja. Bio je civil;

80. Marko Šarić, sin Nikole Zeca;

81. Mile Šarić, sin Nikole Zeca;

82. Marko Šarić Zec, sin Ivana zvanog Ćailo, rođ. 1096. oružnik. Zarobili ga partizani u Karlobagu 1943. Ubijen u uvali Moština 9. 9. 1943.;

83. Filip Šarić Zec, sin Ivana zvanog Ćailo, partizani su ga zarobili u Karlobagu 1943. i od tada mu se gubi trag. Vjerojatno je s ostalim zarobljenicima ubijen u uvali Moština;

84. Dane Šarić, sin Mate Stevana, hrvatski vojnik. Nestao na križnom putu.

Zadnji put viđen u Bleiburgu 1945. Ubili su ga partizani;

85. Darko Šarić, sin Mate Stevana, rođ. 1920., ubijen 1945. Partizani su ga uhitili u bolnici u Jankomiru, odveli i ubili;

86. Ivica Šarić, sin Mate Stevana, rođ. 1914., nestao 1945. Ubili ga partizani. Mjesto pogibije nepoznato. Bio je hrvatski vojnik;

87. Jure Juriša Šarić, sin Marka Dračice, bio je hrvatski vojnik. Nestao 1945. u povlačenju ili na križnom putu. Ubili ga partizani;

88. Nikola Niko Šarić, sin Marka Dračice, rođ. 1920. nestao u povlačenju ili na križnom putu 1945. Bio je hrvatski vojnik. Ubili ga partizani;

89. Pere Šarić, sin Marka Dračice, bio je hrvatski vojnik. Nestao 1945. u povlačenju ili na križnom putu. Ubili ga partizani;

90. Stipe Šarić, sin Ante i Eve, civil, ubili ga partizani 1945. u Srijemu;

91. Marko Šarić, sin Nikole Papice, rođ. 1904. Civil. Jedno vrijeme živio je u Francuskoj. Govorio je francuski i talijanski jezik. U Rijeci, pred vratima svoga stana ubijen je 19. 4. 1950. udarcem sjekire u glavu i zabijanjem željeznog klinu u mali mozak.

92. Roko Šarić, sin Ante, rođ. 1908. Do 1942. živio u Osijeku. Bio je pripadnik HOS-a u Otočcu. Ubili ga partizani;

93. Marijan Šikić, sin Jose, rođ. 1920. nestao 1945. Ubili ga partizani. Bio je pitomac zrakoplovstva u Rajlovcu.

94. Mate Šikić Sova, sin Milišin, rođ. 1909. civil, potopljen 1944. u njemačkom brodu kad i Pava Došen;

95. Perica Tomljenović Guračin, sin Martina, rođ. 1921. nestao 1945. Bio je hrvatski vojnik. Ubili ga partizani;

96. Nikola Tomljenović, sin Jure s Piska, rođ. 1919., nestao 1945. Zadnji put je viđen u Mariboru. Ubili ga partizani. Bio je oružnik;

97. Pava Tomljenović, sin Mate s Pišetića, rođ. je 1926. nestao je 1945. Bio je hrvatski vojnik. Predao se kod kuće partizanima. Odveli su ga u Gospic i dalje mu se gubi trag;

98. Marija Trošelj, kći Ivana Šarića, ubili ju u Karlobagu pripadnici hrvatske vojske. Bila je osumnjičena da je partizanska suradnica;

99. Mijat Trošelj Ribina, sin Ante, ubili ga u Velebitu pripadnici hrvatske vojske. Bio je osumnjičen da je partizanski suradnik;

100. Frane Uzelac, sin Pavla. Bio je hrvatski vojnik i križar do pogibije 1947. Ubijen je na Sadikovcu u Velebitu gdje je i sahranjen. Ubila ga OZNA.

101. Filip Uzelac, sin Pavla, rođ. 1914., nestao 1945. Bio je policajac u Zagrebu. Ubili su ga partizani;

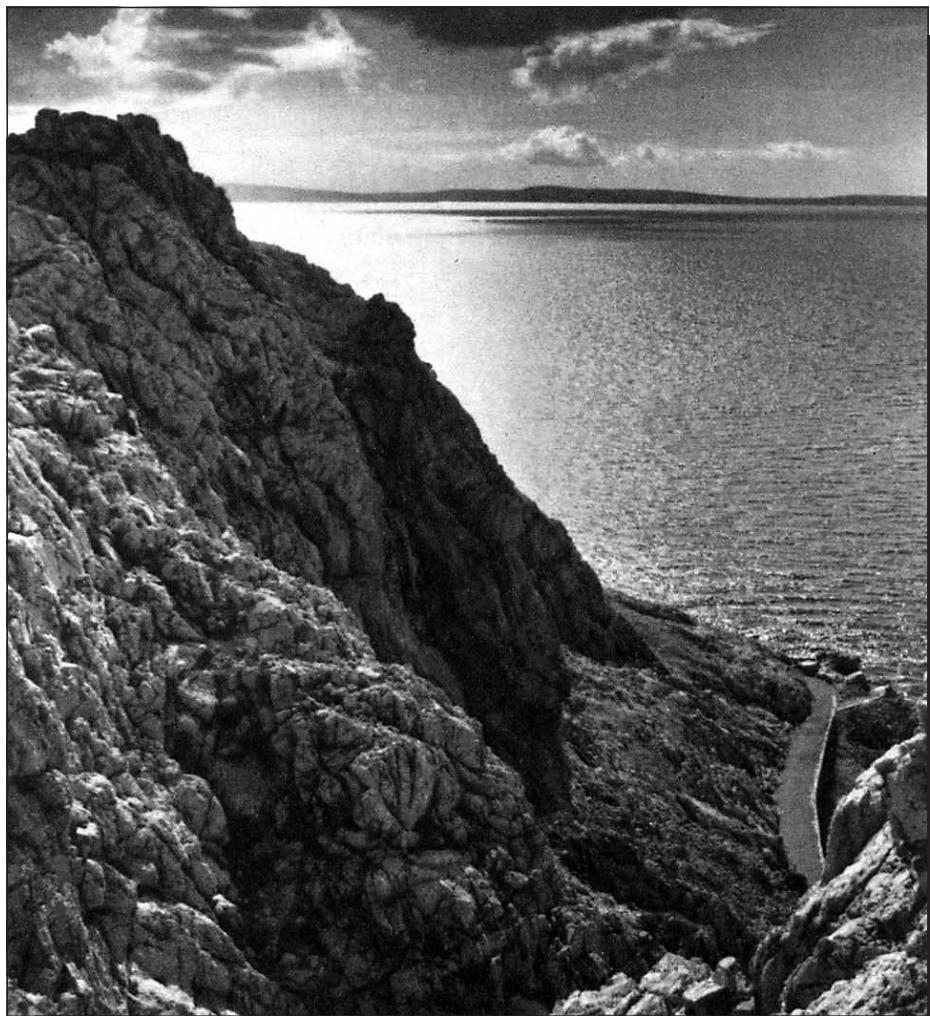
KONJSKO

1. Jadre Brkljačić Dujin, civil lugar,
2. Joso Brkljačić Jadrin, civil,
3. Jure Brkljačić Josin, hrvatski vojnik,
4. Mile Mažuran Grgin, časnik hrvatske vojske,
5. Joso Mažuran Ivanov, civil cestari,
6. Joso Mažuran Nikolin, časnik hrvatske vojske,
7. Jure Mažuran Nikolin, hrvatski vojnik,
8. Nikola Mažuran Markov, civil-lugar,
9. Ivica Mažuran Markov, financ,
10. Marica Mažuran Nikolina, civil,
11. Marko Mažuran Ivičin, hrvatski vojnik,
12. Joso Mažuran Nikolin, civil cestari,
13. Jure Šikić Grganov, civil,
14. Stipe Šikić Nikolin, civil,
15. Jurica Šikić Nikolin, civil,
16. Ive Šikić Nikolin, hrvatski vojnik,
17. Ante Šikić Karlov, časnik hrvatske vojske,
18. Joso Šikić Riđo Matin, časnik hrvatske vojske,
19. Joso Šikić Matulić, civil,
20. Gabre Šikić Jadrin, časnik hrvatske vojske,
21. Gabre Šikić Gabrin, časnik hrvatske vojske.

KRIVI PUT I OKOLNA MJESTA (Podatke prikupio Tomislav Šojat)

KRIVI PUT

1. Milan Duda Prpić, sin Jose, rođ. 1921.
2. Marijan Cungo Prpić, sin Grge, rođ. 1912.
3. Nikola Babica Prpić, Nikole, rođ. 1917.
4. Joso Markić Prpić, sin Marka, rođ. 1925.
5. Vinko Čovin Prpić, sin Marka, rođ. 1908.

Obronak Velebita kod Zavrtnice

6. Ive Čovin Prpić, sin Marka, rođ. 1919.
7. Mirko Lukić Prpić, sin Mile, rođ. 1912.
8. Ive Lukić Prpić, sin Mile, rođ. 1914.
9. Mićo Kovač Prpić, sin Stipe, rođ. 1924.
10. Joso Gajtan Prpić, sin Mile, rođ. 1921.
11. Mile Bariša Prpić, sin Mate, rođ. 1923.
12. Ive Bus Prpić, sin Martina, rođ. 1920.
13. Ljuba Štelina Prpić, kćer Mile, rođ. 1924.
14. Dragutin Čorina Prpić, sin Marka, rođ. 1904.
15. Ivan Vranelja Prpić, sin Jakova, rođ. 1932.
16. Stjepan Kujica Prpić, sin Ante, rođ. 1936.
17. Julko Mačan Špalj, sin Mate, rođ. 1898.
18. Joso Ropeta Tomljanović, sin Ive, rođ. 1920.

VELJUN

19. Marijan Anić, sin Vinka, rođ. 1926.
20. Milan Lejo Krmpotić, sin Jose, rođ. 1910.
21. Jure Lejo Krmpotić, sin Jose, rođ. 1922.
22. Mate Zdravko Krmpotić, sin Mate, rođ. 1913.
23. Dujo Migeč Krmpotić, sin Frane, rođ. 1913.
24. Frane Migeč Krmpotić, sin Frane, rođ. 1915.
25. Josip Milina Krmpotić, sin Mile, rođ. 1907.
26. Frane Grabar Krmpotić, sin Pere, rođ. 1910.
27. Jure Grabar Krmpotić, sin Pere, rođ. 1912.
28. Milan Dujica Krmpotić, sin Frane, rođ. 1907.

(nastavit će se)

RATNI ZLOČINI NAD HRVATIMA U ODESI 1916. (IV.)

(INTERPELACIJA DR. ALEKSANDRA HORVATA, NASTAVAK)

Tako se dogodilo, da je dobrovoljački odred, mjesto da bude školom bratske slove, ljubavi i pomirljivosti, postao školom i ognjištem medjusobne mržnje. U tom je duboka i žalosna tragedija II. divizije, koju su opet uz nekoliko pokvarenih elemenata medju samim dobrovoljcima skrivili srpski oficiri."

"Razumljivo je da su ovakvi 'silovljci' upotrijebili prvu zgodu da uteku. Kožaci su imali pune ruke posla da ih hvataju i vode natrag u njihove pukove i čete, gdje bi je naravski čekala stroga kazna. Kazna se redovito sastojala u batinama i zatvoru, no bilo je domišljati komandanta, koji su nastojali da unesu malo razlikosti u dosadnu jednoličnost kažnjavanja. Tako je n. pr. major **Perivoj Ilić** nepokorne vojnike kaznio tako da ih je osudio na smrt. Zatim im je naredio, da svaki sebi iskopa grob onda ih je privezao i doveo vojnike, koji su trebali da ih streljaju i t. d. i tako razigrao s njima komediju smaknuća. No često se komandanti nisu ograničili komedijom, nego su doista i dali ubijati 'nepokorne' silovljce.

Naravski, da je svaki čestiti čovjek bio do dna duše uzrujan nad takvim nasiljima. No protestirati je bilo vrlo opasno, pošto je svakoga mogla da stigne ista sudbina, koja je stigla kapetana dobrovoljca **Stolfa**, po narodnosti Čeha, koga su radi takvog protesta dva viša oficira dali na zvijerski način potajno ubiti.

Neki su dobrovoljci pisali o svim tim zločinima nekim Hrvatima i Slovincima, koji žive u Petrogradu i ti su o tom informirali rusku vladu i molili je, da u interesu slavenske stvari ne dopušta takvog postupanja sa slavenskim zarobljenicima. Srećom je tada baš bio pao **Sturmer** i nastupio svoju kratkotrajnu vladu **Trepov**. Bila je odredjena istraga o sakupljanju dobrovoljaca za II. diviziju. Srbski se krugovi opravdavali iztičući, da su Hrvati i Slovinci izdajice slavenstva itd. Kako je poznato, ti se krugovi još danas drže ove taktike.

Rezultat je bio taj, da je ruska vlada odredila, neka se u buduće otpremaju u Odesu samo oni zarobljenici, koji izjave volju, da stupe u dobrovoljce. Time se

Piše:

Dr. Stjepan MATKOVIĆ

barem postiglo, da se nisu nastavili zločini i nasilja. To dakako nije bilo po čudi **dru JambrišŠaČku**, pošto se isti spremao, da dade mobilisirati sve zarobljenike Jugoslavenske i govorio, da sve ovo, što se dотле radilo, "nije bilo ništa prema onom, što će on provesti."

Visoki sabore, ovi ljudi disidenti, koji su služili u srpskim legijama i koji su osnovali, kako sam rekao, samostalnu jugoslavensku legiju, bili su optuženi po srpskom generalu **Živkoviću** pred čitavom javnosti, i za čudo, onim istim riječima, kojima se služe gospoda i kod nas. Srbski general Živković prozvao je

naime jednostavno sve jugoslavenske disidente Frankovcima i agentprovokaterima. (Zast. **Marko Mileusnić**: Kako vraga znadu i tamo za frankovce?) Gospodine Mileusniću, svaki Hrvat, koji nije zatajio kralja, izdao svoju domovinu, bio je za njih Frankovac. Frankovci znače sintezu svega hrvatstva. (Poklici kod stranke prava: Tako je!) Da se ne veli da na pamet govorim, ja ću citirati. Druga stavka optužbe Živkovićeve glasi (čita): "Svi oni Hrvati i Slovinci, koji su stupili u korpus, a sada opet istupaju, frankovci su i austrijski agent-provokatori, koji su stupili u korpus, samo iz sliedećih razloga:

1. da špijuniraju, što se radi u korpusu i javljaju kud treba, naime u Austriju,
2. da rade na propasti korpusa,

Špediter Pribičević: "Ne znam što se toliko bune ti Hrvati što im malo po malo otpremam Zagreb u Beograd. Zagreb će sjajno pristajati Beogradu k licu." (Osvit, Zagreb, 1919.)

3. da se oslobođe robstva i s dobrom plaćom ljepe žive u Odesi.

Polemika "Jugoslavije" i "Slovenskog Juga" radi Jugoslavenske legije

Visoki sabore! Polemika koja je nastala između "Jugoslavije" i "Slovenskog juga", organa jugoslavenskog, što izlazi u Odesi, dovele je do toga, da je dr. Jambrišak sa svojim potpisom, kao član jugoslavenskog odbora, u 18. broju toga lista od 13. maja 1917. oborio se na ove disidente pa je interesantno, da je on, braneći sebe, u glavnem morao priznati istinitost svega onoga, što priopćio naša sirotinja, što se vratila iz Rusije, istinitost onoga, što sam pročitao već prije. On se brani, da je uspjeh verbovanja za drugu diviziju bio vrlo slab. "Hrvati i Slovenci, oficiri dobrovoljci, došli su u priličnom broju, oko 250 tako, da je inteligencija bila zaista ljepe zastupana. Što se tiče vojnika, odziv nije bio sarazmjeran, jer se javilo tek nekoliko stotina, te broj inteligenata prema vojnicima nije bio u proporciji. Taj fakat ponukao je Hrvate i Slovence oficire i dr. Potočnjaka (tada je **dr. Potočnjak** zastupao u Rusiji jugoslavenski Komitet), da se poradi, oko toga, da se sakupi što više Hrvata i Slovenaca i da se u tu svrhu pošalju oficiri, koji će putujući po Rusiji objasniti ljudima u zarobljeničkim taborima cilj korpusa i pozvati ih u dobrovoljce. Jedno zbog nesusretljivosti sa strane njezinih i vojinskih načelnika, a drugo zbog poljskih radova za vrijeme žetve, kad su ljudi bili rasijani po radovima, uspjeh je bio vrlo neznatan. Medju onima, koji su putovali, agitovali i kupili dobrovoljce nalazi se **Milan Banić Golija, Landikucić**" itd.

Dalje piše, taj dr. Jambrišak: "Kako reko, uspjeh je bio vrlo slab. Kad smo se vratili sa putovanja, podnigli smo u tom pogledu raporte, a pojedinci su podnigli svoje misli i predloge kako bi se moglo sakupiti što više Hrvata i Slovenaca u dobrovoljce. Nakon kratkoga vremena momanjem inicijativom a podporom dr. Potočnjaka i privolom generala Živkovića sastala se u Korpusu anketa, koja je imala da pretrese to pitanje. Na toj anketi zaključilo se na predlog prisutnih Hrvata i Slovenaca, da se pomoći ruskim vlasti dovedu Hrvati i Slovenci u većem broju u Odesu, da će oficiri dobrovoljci

Hrvati i Slovenci zaći medju ljudi, objasniti im pravo stanje stvari, da ih nagonore da stupe u dobrovoljce. Izjavili smo uvjerenje, da će na taj način biti uspjeha. Naročito smo izjavili i protokolarno ustanovili, da za taj korak skidamo svaku odgovornost sa oficijelne Srbije i sa komande korpusa i da pred Hrvatima i Slovincima i pred svima drugima faktorima preuzimamo odgovornost u svim konzekvencijama, a te se odgovornosti ni danas ne odričemo, što više još ju podcertavamo.

Motiv, koji nas je vodio, u glavnom je ovaj: Hrvati i Slovenci po nesreći primorani, da se bore na frontama protiv Rusa, a ranije i protiv Srbije, protiv onih, koji imaju da nas oslobođe. Mi, koji smo se

Nismo htjeli da zaostanemo za Amerikancima i pošli smo na posao.

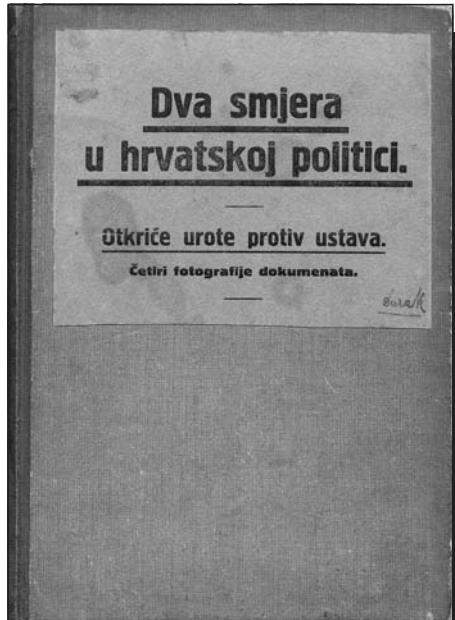
Kod formiranja druge divizije, u koju je ušlo oko 3800 Hrvata i 2100 Slovenaca, dešavale su se neke neprijatnosti uslijed neobavještenosti našeg naroda, koje su gotovo neizbjegljive kod takvog posla. Da se izbjegne tim neprijatnostima, ustanovila se "vaspitna komanda", koja je imala ljudi obavjestiti i politički obrazovati".

Dobrovoljce, silovljice morale je vlastita srpska komanda politički odgajati, da budu znali, zašto su dobrovoljci u srbskom korpusu! (Čita): "U tom poslu aktivno i energično su učestvovali Banić kao komandir čete u vaspitnoj komandi i Ivo Mance u dopunskom bataljunu, koji su svim sredstvima objašnjavali i provadjali agitaciju. Druga divizija formirana je bila i razmještena po raznim selima."

A sada čujte o disciplini u austro-ugarskoj vojsci, o što se je malo prije spominuo **dr. Bertić**, šta o njoj veli dr. Jambrišak. (Čita): "Oficiri, koji su došli sa Krfa, naučni na jaku disciplinu u srbskoj vojsci, provadjali su je i u Korpusu, ne samo kod vojnika nego i kod oficira dobrovoljaca, što je sasvim razumljivo.

Zivotne namirnice u Rusiji poskupile su znatno a plaće oficira bile su relativno prema cijenama male. Zbog toga je nastalo medju oficirima dobrovoljcima nezadovoljstvo, te su od vremena do vremena izlazili sa zahtjevom, da se plate povećaju. Povodom neuspješnih bojeva u Dobrudži klonuo je donekle duh, što je samopo sebi shvatljivo. Iz toga se rodila želja, da se više ne kreće u boji, osim u rodnim krajevima. Strogoj disciplini u korpusu mnogi se oficiri nisu prilagodjivali."

"Od generala traže, da se promjeni ime Korpusa, da se poprave materijalne prilike, da se srbski emblemi zamjene jugoslavenskim, da se latinica potpuno izjednači sa cirilicom, da se Hrvati i Slovenci odijele od Srbija i da se stvore zasebni pukovi. Na vjeru se ima osobito paziti i ne mijesati katolike sa pravoslavnim, odred se nema smatrati vojskom kraljevine Srbije, no zasebnom revolucionarnom vojskom jugoslavenskom i najzad, da se ova nikada i pod kojim uslovima nesmije upotrijebiti izvan granica iredentskog našeg nacionalnog teritorija, a svaki, koji bi pokušao ma s

Knjiga V. Vildera - pamflet protiv "frankovaca"

našli u Rusiji, treba da pokažemo, da se želimo otresti Austrije i da udjemo u redove braće, koja se bore protiv nje. Treba da se prolije hrvatska krv za slobodu, jer samo onaj zna cieniti slobodu, koji je spreman za nji i poginuti. Inteligencija narodna ima u takvom slučaju pravo da zadobije narod za oslobođilačku borbu. Smatrali smo što više kao dužnost, da organizujemo Hrvate u Rusiji za borbu, imajući pred očima silne žrtve američkih Hrvata, koji su zadužili čitavu Jugoslaviju, i historija će njihove žrtve pravilno ocjeniti i zlatnim slovima zabilježiti u stranicama povijesti svjetskog rata.

koje strane da nas upotrebi izvan tih granica (kao što smo na pr. išli s Rusima u dobročku ekspediciju), da se ne ima staviti pred narodni sud. Osim toga tražili su komitet oficira kao neku nuzvlast u korpusu, valjada po obrascu austrijske vojske?! , i da im se preda redakcija "Slovenskoga Juga". **Švrljuga**, koji je bio bez eksistencije, htio je da udje u redakciju i gurao ih da to iznesu, no moram priznati, da ga u tom nisu svi podupirali. [to se tiče lista, general nije ni u vlasti, da to učini, jer je "Slovenski Jug" organ jugoslavenskog odbora, no to ih nije smetalo da to zahtjevaju htijući zao{triti konflikt. A kao uvjet dalnjem opstanku u Korpusu tra'ili su "garancije", da će Jugoslavija biti federalativna".

Dr. Jambrišak, koji je poticao u zajedničtvu sa srbskim oficirima sve ove pokolje, na koncu veli o tim jugoslavenskim disidentima (čita): "Podnose famozni memorandum, koji vrvi navalama na Srbiju, a nijesu našli nijedne riječi, da se obore na Austriju. Govore o srbskom imperializmu i prikazuju, da se Hrvati i Slovenci ne će boriti u korpusu, jer ne će da liju krv za svoje ropstvo i t. d. Ukratko - ovo je karakteristično - izgleda kao da su Hrvati i Slovenci zadovoljniji u Austriji, nego bi bili u zajednici sa Srbijom. U uvodu memoranda spominju, da se bore za Jugoslaviju, a na koncu traže razbijanje korpusa."

Sad drži dr. Jambrišak predavanje o formi buduće države jugoslavenske te veli, da nije postignut sporazum o toj formi, pa će narod nakon rata sam po principima samoodredjenja odlučiti, koju će formu prihvatići, da li republiku, federalivnu kraljevinu pod žezlom Karagjorgija i t.d.

Tim je autentično prikazan historijat, postupak, osnutak i djelovanje ovih srpskih legija, koje su bile ništa drugo nego mučilište i pakao za Hrvate i koje su uništile na desetke tisuća hrvatskih sinova, koji su zapali u rusko ropstvo, a čiji roditelji su sigurno izčekivali, da će se vratiti svojim kućama. Utješno je jedino to, da se tisuće i tisuće nisu dali u te srpske dobrovoljce, već su radje i mučeničku smrt podnijeli, nego da se izn-

evjere svomu domu i svomu kralju. I onda neka meni netko govori, da će ta ideja jugoslavenska zaraziti hrvatski narod.

Crno more progutalo na tisuće Hrvata i Slovenaca

Pišu iz Radziechowa od 26. srpnja **Ilija Rašković i Stjepan Ožbolt**, član akademskoga kluba "Domagoj", koji su se vratili iz zarobljeništva i **Ivan Lah**, narednik, te Slovenac **Valenčić** ovako (čita): "Mi smo pretrpili za vrijeme našega ropstva više nego svi drugi, pa zar da budemo jedino mi zaboravljeni i ostavjeni od svih. Mi u tudjini nijesmo zaboravili svoje domovine - naše mile majke Hrvatske; i u Rusiji trpjeli smo i proljevali svoju krv samo zato, jer smo bili i ostali Hrvatima!"

Zatvarali bi nas, bili i ubijali, gladom morili. No nikakove muke i patnje, nikakove prijetnje nijesu mogle da prisile Hrvata i Slovenca, da se odreknu svoga imena, da postanu izdajicama svoje domovine.

Uzalud tisuće dobrih matara, vjernih žena i nejake dječice očekuju svoje mile

sinove, muževe i oce-hranitelje, oni ostaviše život svoj i svoje kosti po svim stranama velike, Rusije. Uzalud ih očekuju, no oni se nikad povratiti ne će. Kad bi Crno more znalo govoriti, samo ono moglo bi Vam reći, kolike je tisuće slovenskih i hrvatskih sinova progutalo."

Strašni dani u Odesi

Imam ovdje pismo od jednog jednogodišnjeg dobrovoljca, koji je proveo one strašne dane u Odesi i koji ima čitavi izvještaj o tom, što su počinjali tamo Srbi iz kraljevine Srbije i iz Hrvatske, Slavonije i Bosne te Česi. (Zast. Marko Mileusnić: To sve nije istina). Ja sam naveo ovdje imena vrlo mnogo ljudi, i ja bi molio, da se ovako ne govoriti o ljudima, koji su imali kuraže izći sa svojim imenima, i koji jamče za ono, što su kazali. Taj se dobrovoljac zove **Juraj Grčević**, sada na dopustu u Kompolju. On kazuje, da je godine 1916. polovicom listopada, kad su ruski policiste pokupili zarobljenike po jekatirinoslavskoj guberniji i potjerali ih oko 2000 u Odesu, da je tu već došlo do uzbune, jer se naši ljudi nisu htjeli dati, da podiju onamo. On u tom izvještaju kaže dalje (čita): "Drugi dan je došao u logor za sužnjeve srbjanski kapetan **Majstorović** u pratnji nekoliko Čeha, srpskih legionara potporučnika, potčastnika "stanova" pristava, Rusa. Česi pokušaše da nas urede u zbor - oni su u nedostatku Jugoslavena imali da zamiene naše narodne predstavnike - dok je kapetan otisao k Srbima dobrovoljcima, da od njih primi raport.

Na Čehu medju sužnjevima Hrvatima i Slovincima podiže se buru od protesta: "Ne ćemo da znamo za Srbiju! Dalje od Srbije i srpskih oficira! Živio kralj Franjo Josip I!" Majstorović je ostavio raport, dotrčao k nama i vikao kao bezuman: "Sramota, što Rusi dopuštaju u logoru za sužnjeve! Mitraljeze treba doneti i ukopati ih! Da se to dogodilo u Germaniji, Nemci bi ih ukopali mitraljezama, ja imam za to dokaze."

Stanovoj pristav, (šef ruske policije), u pratnji policista sa štitama na prevjes, posramljen ovako od srpskoga oficira, zatrci

„HRVATSKA“

glavno glasilo stranke prava za sve hrvatske zemlje.

Izlazi svaki dan u Zagrebu. Predplata mu iznosi na mjesec dana K 5:40, a šalje se na upravu lista: Zagreb, Gundulićeva ulica 3

„Hrvatski Dnevnik“

za interese bosansko - hercego - vačkih Hrvata.

Izlazi svaki dan u Sarajevu. Predplata mu iznosi na mjesec dana K 4:50, a šalje se upravi lista: Sarajevo, Franje Ferdinanda ulica 24.

„Hrvatska“ i „Hrvatski Dnevnik“ jedina su dva dnevnika u svim hrvatskim zemljama, koja za stupaju čisti hrvatski pravac i koja se jedina bore za prava hrvatskog imena i hrvatskog naroda.

• Hrvati, predplaćujte se na te listove! •

se s volovskom žilom medju sužnjeve, mlateći ih nemilice: ("Marvo! Rusko roblje! Kamo Rusija hoće, tamo ćete vi ići!") Majstorović izbi jednoga sužnja Nijemca, koji je gledao prizor, sabljom, i time rastjera iz dvorišta ostale sužnjeve Nijemce i Bugare u kasarnu. Srbianac je vikao kao razbjegnjena zvijer, i mahao naglo uokrug desnom rukom sabljom iznad glave. Kunuci i prieteći nam, otidoše izmedju nas oficiri kralja **Petra**.

Iza njihova odlaska došla je odmah satnija Rusa sa štokovima pod komandom oficira i otjerala polovicu, oko 1000 ljudi, na glavnu stanicu. Ovi sužnjevi pred zgradom "vojenoga načelnika" (nešto u rodu kotarskog predstojnika) zade-monstrirale. Ruski vojnici, dobroćudni i pošteni, ne htjedoše uspostavljati reda. Vojenij načelnik morao je pozvati kozake, koji su s knutovima i pikama otjerali sužnjeve na jekaterinoslavsku glavnu stanicu, i strpali ih u vagone. Za dva dana otjerali su i nas iz logora za sužnjeve, samo što su nas pratili odmah i kozaci i dvije satnije ruskih vojnika. Civiliste po gradu začudjeno trčahu za nama i pitahu, što smo učinili, misleći, da nas prate na stratište.

Na glavnoj stanici strpaše nas u vagone i poslaše prema Odesi. Mnogima Rusima stražarima nije išlo u glavu, što će s nama i kako mogu da nas silom gone u boj protiv svojih. Ja sam, rasudjivajući o našem položaju, pozivao ljudi, da drže na umu zakletvu i izticao, da nije moguće, e če nas Srbijani siliti, jer to se prvo protivi zdavome razumu, da se daje oružje neprijatelju, a kad bi već poludili, pa nam dali oružje, onda si unapred mogu pripisati posliedice. Za ove riječi malo da niesam u Odesi platio životom. Živi svjedoci mogu poslužiti tome u dokaz.

Na stanici Balta vidjeli smo kapetana **Pandića**, Jugoslavena, Srbohrvata,

rimo-katoličke vjere - kako nam reče - obučena u srpskoj uniformi s četiri zvezde na epoletama. S njime je govorio Srbin Kukić, vodnik kod 27. pješ. puk. iz moga vagona. Ovaj uhoda nije bio okićen srbskom trobojnicom, nego se neprestano vrzao oko nas. On je i mene prokazao.

Oko 25. listopada 1916. godine stjeraše nas silom u "Kanatnij zavod" (Tvornicu štrikova) na Boljšoj Aronautskoj ulici br. 2. u gluho doba noći. A tamo nas dočekaše Srbi svi i svuda i dva Jugoslavena. Srbi s oružjem u ruci i fišeklji-jama preko prsiju, iz kojih su virili oštiri. Bilo je to upravo u ono doba, kad su Bugari na Dobrudži potukli, hametom diviziju srbskih legionaša, i svi su reorganizirani po tri po četiri u grupicama dolazili u Odesu, gdje im krvoločni general Živković i njegovi oficiri Srbijanci dadeše odmah priliku, da se srazuju proti drugom jugoslavenskom opakom plemenu Hrvatima, u kojih na sreću nema noževa ni pušaka kao u Bugara.

To su bili srbski legionaši "slabe sile" policiste ili komitadžije - kako ih nazivaju - koji kod mobilizacije Hrvata i Slovenaca u Odesi postadoše prestupnici nebrojenih zločina i počinitelji strašnih okrutnosti. Odeska mobilizacija je crna ljaga u historiji srbstva, zbog koje će se pred čovječanstvom vječno stiditi jugoslavenski Pijemont - mala Srbijica.

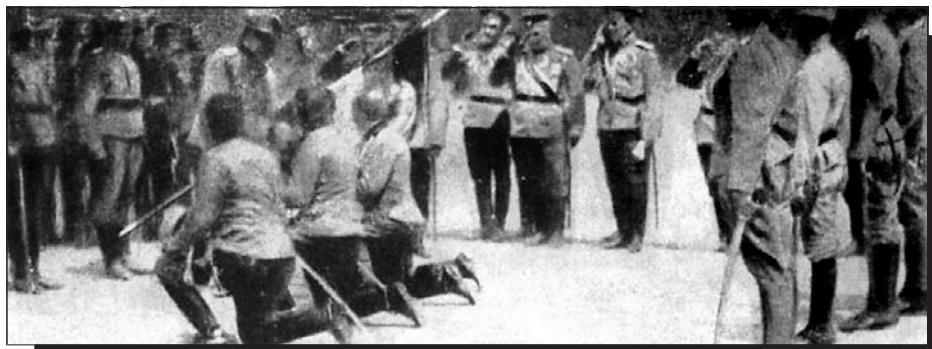
"Srbi svi i svuda", kako već rekoh, gospoda potporučnici **dr. Štefanović**, **Novaković**, **Blažević**, kaplari **dr. Čerenov** iz Novoga Sada, **Jerko Jedlička** iz Mostara i dva Jugoslavena, kapetani Pandić i **Gašparović**, i jedno osamdesetak oružanih do zuba "slabosilaca". Ova "slabosilačka garda" izrazi nam odmah svoje negodovanje zbog austrijskih kokarada (Rose) na kapama, htijući ih sve potrgati pobacati. Mi to ne dadosmo. Na to nas počeše Jugoslaveni katoličke vjeroizpo-

vesti "osviešćivati": da se imamo stiditi, jer smo svojom hrabrošću kao vjerne sluge tudjina, samo sramotu nanieli hrvatskome imenu!

Dr. Franko Potočnjak moralno odgovoran za užase u Odesi

A kada im se mi usudisimo odgovoriti, da nam se ne čini nikakvim zlom služiti vjerno svome zakonitome vladaru, što više, da smatramo to kriepošću i da se s time ponosimo, jer boreći se u redovima austrijske vojske, zaštitili smo naše hrvatske zemlje od najzede dušmana. Slabosilci, koji su okruživali naše jugoslavenske apostole - koji u nedostatku nacionalne svosti nisu mogli da nadju u tu svrhu Hrvata - baciše se na nas, kao razjarene zvijeri. I počeše tući goloruke sužnjeve šakama, kundacima i štapovima, tući do krvi, izbijati zube, udarcima po uhu razbijati bubenje, svaljivati pjesnicama na zemlju, kundacima lomiti rebra i kosti. Apostoli čiste srbske krvi, a ne jugoslavenske (Srbi su ostali Srbi!) ne samo da su dopuštali, da tuku "slabosilci", nego su tukli i sami, ljuto rušeći sabljama "šokce" na zemlju. Pri tom "braća Srbi" nisu ni tajili svoju zloradost riječima: "Aha, to ti je šokće, za to, to za crkvu našu, to za popa Iliju, što si ga dao u lancima tjerati, to što si ubijao srbsku djecu" itd. Apostoli Jugoslaveni nisu aktivno sudjelovali u rukopašnom "osvješćivanju", nego su se poslije oluje, kad su braća Srbi izvolili prestati, vrzli oko nas, dok smo se pipali po rebrima i brisali od krvi, upozorujući, da su batine u Srbiji zabranjene, budući da je ona najdemokratičnija država na svijetu, nego da smo upravo mi svojim podlim odgovorom izazvali ove čestite patriote, da se zaborave. Glave jugoslavenskih odeških apoštola, jugoslavenski ministar - kako ga je krvoločni general Živković titulirao - dr. Franko Potočnjak nije se pokazivao pred sužnjima Hrvatima. No unatoč svega toga, on nosi najveću moralnu odgovornost za odeške terore, jer je Živković kod cara Nikolaja II. izradio dozvolu za mobilizaciju Hrvata, pozivajući se na izaslanike izdajničkoga jugoslavenskog komiteta dra Potočnjaka.

Inteligencija je otišla spavati, a "slabosilci" su nas okružili kordonom i čuvali preko noći. Sutradan u sam rasvjet došla je opet k nama inteligencija. Mene je iz-

Posveta srpske zastave u Odesi

Dr. Živko Bertić

medju ljudi izveo Čeh Janko Jedlička iz Mostara i odveo me u uzani hodnik, u kojem je stajao Srbin policista s puškom. Ovaj mi je policista najprije strgnuo kardu s kape, a onda me udario kundakom svom silom u ledja. Krv mi se

otvorila na nos i usta. Jedlička ga je sustavio tvrdeći, da me mora predvesti pred kapetana Majstorovića. Radilo se o mojem "bunjenju" u vagonima, na putu iz Jekaterinoslava u Odesu. Isti je Jedlička izjavio pred dvojicom sužnjeva Hrvata, da sam ja imao za to biti smaknut. Tražio je Majstorovića, no ovoga nije bilo. Na to me je predveo pred jednoga jugoslavenskog oficira, koji me je izgrdio i s dva policista dao otjerati k I-voj četi. Ovamo dotjeraše još jedan dio sužnjeva (druge su razbacali po drugim četama), Hrvata i Slovenaca, i počeše im dijeliti legionarsko odijelo. Kada su pokrivali ljudima na glave šajkače - ovo jedino obilje je vojske kralja Petra, sve drugo bilo je rusko - mnogima nije moglo da odoli srce i bacahu ih. - Jedan pravoslavni Hrvat Ličanin, bacio je šajkaču: "Ja nisam Srbin, nego pravoslavni Hrvat, otac šestero djece, ne mogu i ne žu da slušim kralja Petra". Načelničtvu zatulilo je kao ranjena žvier i bacilo se na 'rtvu. "Lopove, ti tajiš svoju vjeru, izdajice!" I uđa-

rahu ga šakama po glavi, ispod rebra, u trbuš. U porivu bijesa spoticahu se inkvizitori jedan na drugoga i padahu, diju i se i kunu i strašno otimaju i se tko že doži do 'rtve. A onda se počeše izmjenjivati, pokazuju i nam svaki svoju specialnost u bijenju. Prvi je tukao četni narednik I. čete, Srbin **Medvjedović** iz Dervente i to japanskim d'iu-d'icu, udaraju i 'rtvu koljenom u spolovilo. Čovjek je od boli pada na zemlju Medvjedić ga je gazio, silio da ustane, gušio za vrat i japanizirao koljenom. Na to je došao dobrovoljac Srbin **Obrad Komjen** iz Banje Luke, i tukao nesretnika šakama u sljepočice. Jednom šakom udara u jednu, a drugom dočekiva u drugu sljepočicu. Svršio je kundakom Srbin dobrovoljac **Toma Tomić** iz Zvornika. Čovjek je izgubio svjet. Bacili su ga na kraj i pokrili šatorom. Bilo je to oko 10 sati prije podne, čovjek se do noži nije osvjestio. U noži su ga nekamo iznesli.

(nastavit će se)

POVJESNIČARI PRED HAŠKIM SUDOM

S obzirom na to da se pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u Haagu redovito raspravlja i o povjesno-političkim pitanjima, u nizu postupaka se kao vještaci pojavljuju profesionalni povjesničari. Osjećajući važnost teme (a i sklonost da se presude MKSJ-a uzimaju kao historiografska utvrđenja), uredništvo *Časopisa za suvremenu povijest* kojega izdaje Hrvatski institut za povijest, u prvome broju za 2004. objavilo je nalaze vještaka povjesničara u predmetima hrvatskim optuženicima iz Bosne i Hercegovine.

Pored uvodne riječi glavnog urednika *Časopisa*, ujedno suradnika *Političkog zatvorenika*, dr. Stjepana Matkovića, Postupak o pravilima i dokazima MKSJ-a, te nalaze i mišljenje vještaka komentira dr. Ksenija Turković s Katedre za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu. U zborniku su uvršteni vještački nalazi dr. Roberta J. Donie s University of Michigan (SAD), dr. Marka Almonda s Oxforda, te nalazi hrvatskih povjesničara mr. Davora Marijana (Hrvatski institut za povijest), dr. Mladena Ančića (Zavod za povjesne znanosti HAZU, Zadar) i

dr. Dalibora Čepula (Pravni fakultet Zagreb). Svi prilozi, uključujući urednički uvodnik i pristupne napomene, objavljeni su i na hrvatskome i na engleskom jeziku.

Već običnim pregledom nalaza i mišljenja, i bez velika je stručnog znanja moguće uočiti da hrvatski povjesničari ratnom sukobu u BiH pristupaju s temeljitijim poznavanjem činjenica i obilnjim korištenjem izvornoga gradiva. No, s druge strane, nije nikakvo čudo da su vijeća MKSJ-a sklonija prihvaćanju ocjena stranih pisaca. To istodobno upućuje na zaključak da historiografske podloge osuda u pojedinim kaznenim predmetima pred MKSJ nipošto ne će biti prava povijest ratnog sukoba u BiH, nego će više govoriti o samom Tribunalu, načinu njegova djelovanja i svrsi njegova postojanja. Velika je vrijednost ovoga tematskog broja *Časopisa za suvremenu povijest* u tome što prvi put omogućuje hrvatskoj i stručnoj i laičkoj javnosti da se upozna s prevažnim aspektom funkciranja haške institucije koja tako dalekosežno zadire u naše živote i sudbinu države. (T. J.)

**ČASOPIS
ZA SUVREMENU 1
POVIJEST**

2004

HAŠKI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU I
POVJESNIČARI

ICTY AND HISTORIANS

CSP 36 br. 1 1-431 Zagreb 2004.

HRVATSKI INSTITUT
ZA POVIJEST

POKRET «ŽUTIH SVEĆENIKA» I NASTANAK HRVATSKE STAROKATOLIČKE CRKVE (VI.)

Potpuno razočaran držanjem kardinala **Gasparrija**, jednoga od najviših crkvenih predstavnika, prema pitanjima vezanim za provođenje reformi, za koje je o. **Tomac** držao da su neophodne za daljnji život Katoličke crkve, on je napustio Rim i vratio se već 9. prosinca 1919. u domovinu. Poslije povratka u Varaždin o. Tomac je ministru **Alau-poviću** uputio pismo u kojem ga je obavijestio o rezultatima svog boravka u Rimu. Za o. Tomca se 1919. godina završila uvjerenjem da se ne može računati na to da će službeni predstavnici Katoličke crkve ili organizirani katolički pokret u Hrvatskoj, predvođen Senioratom, pristati na *kooperaciju* u svrhu provođenja reformi, pa je stoga ili trebalo napustiti daljnji rad u tom smislu ili tražiti druge mogućnosti za ostvarenje reformnih ideja.

Krajem travnja 1920. o. Tomac je dragovoljno, zajedno s nekoliko drugih kapucina, napustio samostan u Rijeci u koji se na poziv redovničkih poglavara morao vratiti nekoliko mjeseci ranije. Do toga koraka, koji je imao biti samo

Pi{e:

Dr. Zlatko MATIJEVIĆ

privremena, a ne kako je to na kraju ispalо trajna mjera, došlo je sporazumno s kapucinskim generalnim komisarom o.

Papa Benedikt XV.

Paternjanom, a nakon brojnih sukoba s tadašnjim redovničkim vlastima (o. **Bernardinom Škrivanićem**, gvardijanom riječkog samostana i o. **Odonikom Ožegom**, provincijalom Hrvatske kapucinske provincije). Nakon kraćeg zadržavanja u Rijeci, a nakon presude najviših redovničkih vlasti kojom je vraćen u laički stalež, Tomac se preselio u Koprivnicu. Odmah nakon svoga dolaska u novo središte reformnog pokreta, bivši o. Jeronim aktivno se uključio u borbu za provođenje reformi u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj.

Podvajanje do kojega je došlo među svećenstvom, na osnovama Petrićeva i Cenkićeva shvaćanja problema provođenja reformi u Katoličkoj crkvi, nužno je postavilo pred vode pokreta nova pitanja koja je trebalo riješiti ako se željelo ostvariti postavljene ciljeve. Kolebanje (i odustajanje) dijela svećenika od daljnje borbe za provođenje reformi učinilo je da Zagreb, barem privremeno, postane nepodesan za središte pokreta. Njegove

Tomčovo pismo dru Tugomiru Alaupoviću u Beograd; Varaždin 1919. god.

PREUZVIŠENI GOSP. MINISTRE!

Budući da ste me, kad sam bio u Beogradu, s takvom srdačnosti primili, držim Vam mogu povjeriti s potpunom iskrenosti neke stvari, koje će Vama biti nužne za ravnanje, ali ja Vas molim, da ih sačuvate za sebe i da *za sada nipo* {to ne upotrebljavate možda u razgovoru s drugima i u javnosti, *barem u koliko sam ja u svezi s tim stvarima*. Glede toga potpuno se u Vas pouzdajem, jer Vas poznajem kao prijatelja sinova sv. Franje. Stvar je ova:

U ime svoje i u ime jedne grupe mojih prijatelja - prigodom moga boravka u Rimu - razložio sam Kardinalu Drž. Tajniku potanko vjersko-crkvene prilike u Jugoslaviji, a napose u Hrvatskoj, s nakanom da zatražim od Sv. Stolice *dozvolit za propagiranje ideje o nekim vjersko-crkvencim reformama, koje nam se čine nužne, da se narod ne odbije od Crkve i da Crkva - osobito u nas - sačuva svoj moralni prestiz i upliv na vjersko-moralni odgoj naroda, jednom riječi, da se otrese svog preživjelog formalizma, konzerva-*

tivizma i petrifikacije, pa da se zatre klerikalizam, težnja za vlašću u državi i.t.d. Pripominjem, da je ova akcija skroz neovisna od akcije eks-fratra Miloševića, neovisna od pokreta «žutih svećenika», skroz katolička i ortodoknsa, dapače u slučaju dobivenih zatraženih koncesija bila bi uperena protiv svih onih, koji hoće da raskidaju jedinstvo kat. Crkve. Tako sam i izjavio Kardinalu i tražio, da budem uveden k Sv. Ocu Papi te da mu o tome govorim. K sv. Ocu Papi nijesam bio pripušten, nego sam opširno raspravljaо s Kardinalom Državnim Tajnikom te mu uručio *jedan spis*, u kojem su nanizane teze, koje bi se htjele propagirati u svrhu reforme Crkve na bazi potpune vjernosti Papi, jedinstva Crkve, ali i - Evandželu. Spis je tri dana ležao kod Kard. Drž. Tajnika, a onda mi bio povraćen s odgovorom: »Non his defensoribus indiget S. Mater Ecclesia« - t.j. da ne treba Crkvi takvih branitelja, koji bi ujedno htjeli i reformati Crkvu. Naišao sam na *skrajnju intrasigentnost* u svim pitanjima, osobito u pitanju reforme klera, demokratizacije uprave u Crkvi, ukinuća crkvenih cenzura i indeksa, u pitanju zajedničkoga organiziranja kat. i pravosl. svećenstva na putu do unije i t.d.

SVEZAK I.

KOPRIVNICA, SIJEČANJ-VELJAČA 1920.

GODINA I.

PREPOROD

SMOTRA ZA CRKVENO-POLITIČKA TE STALEŠKA PITANJA
KATOLIČKOG KLERA I CRKVE U KRALJEVSTVU SHS.

Presvjetli gospodine nadbiskupe!

Svatko živ duboko osjeća, da je užasni ovaj rat potresao daleko jače nego li ista francuska revolucija temeljima, na kojima je počinjao savršeniki duševni, moralni i socijalni život današnjega ljudskoga društva. Mi vidimo, kako sve države velike i male nastoje, da svoje uređenje i upravu što prije dovedu u sklad sa nazorima, koje sobom donosi bujica ovoga novoga duha vremena.

Naivno bi bilo misliti, da će jedina crkva katolička, to najveće društvo, koje svojim nazorima zahvaća najduhujte u psihički i socijalni život čovjeka, ostati poštedjena od upliva toga duha vremena. Nasuprot. Ne bude li ona znala i htjela u svojoj vanjskoj formi, u upravi i svemu onomu što ne čini njezinu bit, što nije božanskog podrijetla, prilagoditi se novom vremenu, biti će neminovalno zahvaćena valovima ove bujice na štetu same sv. vjere.

Uvažujući sve ovo i promatrajući prilike u kojima se već danas nalazi sv. vjera i crkva Kristova, a videći, da će doskora bili dušobrižnom svećenstvu onemogućen svaki uspješni rad na vjersko-moralnom polju — pregnuće nekoj članovi hrvatskog katol. nižeg klera, da poput svoje braće u Francuskoj, Italiji, Bavarskoj, Čeho-slovačkoj, Mađarskoj i drugdje potraže sredstva, kako bi spriječili daljnje razaranje postojećeg dobra, a našli izlaz iz zla, koje nastaje. Opažanja pojedinaca iznesena na sastancima drugova, popraćena su savremenim mislima i osnovama, te su stvorena rezolucije, koje su postale predmetom općeg raspravljanja. Rezolucijama stvorenim dne 10. veljače t. g. nije se išlo za drugim ciljem, nego da se priredjeni materijal ponudi najprije na ogled, te na raspravu i ispitivanje svima, kojih se tiče.

Izkreno žalimo, što nijesmo našli razumijevanja i dobrohotnosti onđe, gdje smo to u prvom redu očekivali. Još nijesmo pravo istupili pred javnost sa svojim željama i prijedlozima, još nijesmo imali vremena, da ih u dogovoru s pristašama dostatno ispitamo i sredino, već smo bili napadnuti kao rušitelji vjere i crkve Kristove. Priznajemo, da je bilo krivnje i u metodi i taktici, kojom su neki od bivšeg odbora bili istupili. Ali i to se dade razumjeti i ispričati. Zato smo sada odlučili da sve te progresa i manje odstranimo, i da čitav naš pokret stavimo na legalnu bazu, kako nebi bilo prigovora s nijedne strane.

Iznoseći ovo pred Vas, kao svog natpastira, istom iskrenošću i otvorenosću, kojom nastojimo da prikažemo sve ono, što nas je vodilo u dosadanju našem radu, izvješćujemo Vas da smo stvorili organizaciju svećenstva u našoj nadbiskupiji pod imenom: „u druženje hrvatskog katoličkog klera“, koje bi imalo biti početak organizacije katol. klera za sve jugoslav. zemlje. Hrvati su u prvom redu pozvani da zapale svjelo, koje će rasvijetliti i ogrijati čitavi Balkan te osvježiti sv. crkvu Kristovu na njemu.

Naš program jest Krist, prema tomu naš cilj: slava božja, te spas vlastitih i ludih duša. Program dostojan žrtava, cilj dostojan rada i trpljenja. To uvjerenje, da idemo putem, koji nam je Krist pokazao, radja u nama oduševljenjem, daje nam snage, da radimo ne obazirući se ni desno ni lijevo.

Razgovarao sam s Biskupom Mahnićem, a on mi je izjavio slične dojmove i sažalošću konstatirao, da je Crkva zapravo *italianizirana*, jer su na svim odlučnim mjestima sami Talijani, koji cijeli svijet promatraju na naočale svoga uskoga i tjesnogrudnoga talijanskoga ambijenta, a osobito naše prilike. To je konstatirao Mahnić, koji se niti sam uostalom ne slaže s mojim širokim vidicima o potrebi reforme Crkve.

Ovo povjeravam Vama, Preuzvišeni gospodine, jer Vas je Providnost postavila na to mjesto, da štitite *interese vjere*, i da Vam služi za ravnanje. Nijesu mi pobliže poznati Vaši osobni nazori u pogledu crkvene politike, ali držim, da je Vaše mišljenje slično mojemu, t.j. da se interes i katoličke vjere i Crkve s ovakvom skrajnom tjesnogrudnosti podržavanjem jednoga preživjelog i trulog sistema koji se u Crkvi uvriježio, ne dadu štititi. Dapače i oni, koji su najvjerniji Crkvi, videći to, traže izlaz iz ovakova

vođe, stoga, pronalaze rješenje tako da za novo središte svoga djelovanja izabiru Koprivnicu. Tamošnji župnik **Stjepan Zagorac** (1868.-1936.), novinar i političar, i njegov kapelan **dr. Stjepan Vidu{i}** bili su otprije zagrijani za reformne ideje, ali do tada nisu imali neki značajniji udio u samom pokretu. Vlč. Zagorac, potpomognut svojim »glavnim {tabom« - Vidu{i}, **Haberstock, [temberger, Jirou{ek i @ličar - preuzima vodstvo u reformnom pokretu katoličkog sve}enstva.**

Prvi je konkretni korak bio sazivanje sastanka privremenog odbora »Udruženja hrvatskog katoličkog klera« za zagrebačku dijecezu. Na sastanku održanom u Koprivnici 5. veljače 1920. zaključeno je da se, usprkos odlučnoj protukciji nadbiskupa **Bauera** i započetom procesu djelomičnog osipanja reformaških redova, ustraje u daljnjoj borbi. Također je prihvaćena inicijativa da se, nakon što su izišla tri sveska časopisa »Reforma/Nova Reforma«, pokrene nova edicija pod imenom »Preporod«, čiji je prvi svezak objavljen krajem veljače 1920. u Koprivnici. Za urednika novoga reformaškog časopisa izabran je župnik Zagorac. Prisutni svećenici, ras-

preživjelog ambijenta i kušaju, da nađu nove staze i nove načine, kako da se svijet preporodi u Evandželu, bez obzira na okosnicu službene Crkve, te od kojega izvora da se stane crpsti čista voda. Jer ovo će, ako dalje podje ovim putem, doskora ostati samo okosnica, od koje je otpalo sve živo meso, i jedan presušeni izvor... Ostajem s izrazom dubokoga štovanja i moleći još jednom za potpunu diskrekciju jesam odani u Kristu. Varaždin, dne 19/XII. 1919.

P. Jeronim Tomac
kapucin

(Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Ostavština dra Tomca, kut. 1, fasc. 1.)

Memorandum J. Tomca i drugova upućen Narodnom vijeću SHS na Sušaku, Rijeka 1920. god.

SLAVNO »NARODNO VIJEĆE« Sušak.

Bit će Vam poznato, da je u našem kapucinskom samostanu na Rijeci nastao pokret za zdrave reforme u Crkvi analogni pokretu katoličkog klera u Češkoj i u Jugoslaviji.

pravljući o položaju u kojem se u tom trenutku nalazio njihov pokret, zauzeli su stajalište da ne treba prekidati veze sa službenim predstavnicima katoličke crkvene organizacije ni u Hrvatskoj ni općenito, nego da je potrebno obratiti se spomenicom nadbiskupu Baueru i pokušati mu temeljivo razložiti motive svoga pokreta i ciljeve kojima teže. Od nadbiskupa se očekivalo da će tu spomenicu, nakon što mu bude uručena, poslati u Rim. Nakon što bi oko sebe okupili pristaše iz cijele zemlje, reformni su svećenici namjeravali poslati papi svoje odaslanstvo: »Uvjereni smo naime, da će sv. Otac prije uslišati naše želje, kada mu ih mi direktno i autentično saopćimo a ne budemo se ni mi ni glava kršćanstva oslanjali samo na izvještaje biskupske (...)«.

Novoosnovano »Udruženje hrvatskog katoličkog klera«, koje je sada na sebe preuzealo vodstvo reformnog pokreta, trebalo je biti »početak organizacije katol.(oličkog) klera za sve jugoslav.(enske) zemlje«. Osnivanjem te organizacije nastojalo se parirati oficijelnoj »Svećeničkoj Zajednici«.

U tijeku akcije okupljanja svećeničkih potpisa za spomenicu, u veljači 1920., vlč. Zagorac je stupio u

neposredni kontakt sa zagrebačkim nadbiskupom Bauerom i podrobno ga obavijestio o svemu što će se u spomenici zatražiti: »Tražimo, 1. Sjedinjenje svih kršćanskih crkvi. 2. Samostalnu crkvenu pokrajinu sa primatom za Jugoslaviju na čelu. 3. Autonomiju crkve na demokratskim načelima, ali uz priuzdržanje njezine monarhijsko-hijerarhične konstitucije. 4. Narodni živi jezik u sv. misi, sakramentima i svim obredima. 5. Fakultativno molenje brevijara. 6. Reformu teoloških studija. 7. Ukinuće obvezatnog celibata. (U pogledu rješenja ovog pitanja reformaši su izjavili da će se pokoriti konačnoj odluci Sv. Stolice.). 8. Materijalno obezbeđenje klera uređenjem fonda za uzdržavanje istoga prodajom ili otkupom biskupskih, kapolskih, župskih i crkvenih posjeda, koji nadmašuju t. zv. minimum gospodarstva a uz doprinos države ili vjernika«.

Vlč. Zagorac je na kraju zamolio nadbiskupa neka iznesene zahtjeve zegovara kod Svetе stolice, jer je znao da se Bauer spremja na put u Rim gdje ga je primio papa **Benedikt XV.** Nakon svog povratka u Zagreb, sredinom veljače 1920., a nakon što je obavio razgovore i konzultacije u Vatikanu, nadbiskup Bauer je k sebi pozvao župnika

Stjepan Zagorac

Zagorca. Tom mu je prilikom saopćio da papa smatra da je za Katoličku crkvu u Hrvatskoj, odnosno Kraljevini SHS, mjerodavno isto ono, što je sadržano u njegova dva pisma upućena praškom nadbiskupu dru Kordaču, a u vezi sa slamanjem reformnog pokreta češkoga

Protiv naše volje umiješaše se u taj pokret političke oblasti na Rijeci, pa kako sada iz principa liberalnosti i zdravoga shvaćanja i same te oblasti sa simpatijom prate ovaj naš pokret protiv zastarjelog režima farizeizma i formalizma u Crkvi, dalo je to povoda elementima, koji radi svoje zasukanosti nastoje već u samomu zametku ovaj pokret na svaki način uništiti, da nas pred Hrvatskom javnosti ocrnuju radi tobožnjega šurovanja s Talijanima u političkom smislu. Zato smatramo svojom dužnosti, da slavnom narodnom vijeću osvijetlimo naš položaj slijedećim činjenicama:

I. Naši poglavari - o. Odorik Ožeg i o. Bernardin Skrivanić - htijući da nas na svaki način maknu iz Rijeke i rasprše, a ne mogavši to izvesti legalnim putem, poslužiše se poznatim hrvatskim izrodom svećenikom Balasom te nas preko njega optužiše talijanskoj riječkoj policiji sa zahtijevom da nas policija kao opasne za mir i poredak istjeri iz grada.

P. Jeronim i P. Filip kao vođe reforme bili su dne 17. ožujka (1920.) predvedeni na riječku policiju, gdje im bude saopćeno, da su od svojih poglavara optuženi radi ovih delikata:

- 1) radi religioznog boljševizma, radi propagande za nacionalnu jugoslavensku Crkvu na Rijeci, i dosljedno tomu
- 2) radi antinacionalne (antitalijanske) propagande.

Ujedno im bude uručen dekret, da za 24 sata ostave Rijeku davši im pravo priziva na samoga Danunzija.

Slijedeći dan (18. III.) teškom mukom dobiše audijenciju kod D'Annunzia, kojemu je upravo taj dan bio imandan, u 4 sata poslije podne. Međutim na njihovo veliko iznenadjenje nijesu bili primljeni u posebnu audienziju, nego ih je D'Annunzio primio u velikoj sali u krugu svojih časnika i raznih čestitara. Iz pravila uljudnosti (a bez ikakove političke primjese) izraziše u par riječi i oni svoju čestitku, te odmah prijedoše na stvar, radi koje su došli. Uručiše D'Annunziju svoj utok protiv izgona i u kratko razložiše, o čemu se radi. Na to je on suspendirao nalog policije obećavši, da će stvar potanje ispitati i otpustio ih. Mi smo dakle bili *prisiljeni*, da idemo k D'Annunziju i to baš na njegov imandan, jer bismo inače isti dan u 6 sati po podne morali ostaviti grad, što ne bi bilo uputno. Oni pak, koji su nas tužili talijanskoj policiji radi jugoslavenske propagande (rada za jugoslav. nar. Crkvu) sada taj naš rekurs na

katoličkog svećenstva. Nezadovoljan takvim odgovorom, vlč. Zagorac je izjavio da su »jugoslavenske prilike daleko različne od onih u Češkoj, pa zato, da si (...) udruženje (hrvatskoga katoličkog klera) pridržaje pravo podnijeti sv. Ocu (osobno) temeljito obrazloženu predstavku o (...) pokretu i (...) zahtjevima (reformnih svećenika u Hrvatskoj)«. Pozivajući se na češki slučaj, nadbiskup Bauer je izjavio da on ne može ni odobriti ni priznati organizaciju »koja ide za svrhom, da se dokine celibat (i brevijar), da se provede demokratizacija Crkve i da se u sv. misi uvede narodni jezik«. Te za crkvenu hijerarhiju neprihvatljive zahtjeve vlč. Zagorac je pokušao braniti sljedećim argumentima: »Mi ne tražimo posvemašnje odstranjenje celibata u katol.(ičkoj) crkvi, već tražimo - kako je kod braće unijata - fakultativni brak. Gledem demokratizacije crkvene uprave ne diktiramo sv. Stolici ništa, već savjetujemo i preporučamo, da se u tome dade rječ i svećenstvu i narodu, koji najviše doprinosi za uzdržavanje crkve i svećenstva. To nam diktiraju prilike, koje postoje u crkvi naše braće pravoslavnih sa kojima smo tako pomiješani i u jednoj državi ujedinjeni. U njihovoj

crkvi će se to pravo sve više proširivati, a u našoj se jošte steže. Osim toga ova načela potpuno odgovaraju duhu današnjega vremena, koje to apodiktički zahtjeva. Nerazumijemo nadalje, zašto ne bi uz latinski jezik mogao biti dopušten i narodni u bogoslužju tim više što pravoslavna braća svojim novim pokretom to isto traže (umjesto staroslavenštine)«.

Konačno, svećenička organizacija koju bi nadbiskup Bauer eventualno mogao priznati morala bi biti isključivo pod njegovom jurisdikcijom. No, takvo bi rješenje za reformne svećenike za pravo implicite značilo odustajanje od zatraženih reformi. Nedugo poslije toga razgovora nadbiskup je objavio okružnicu u kojoj je osudio nastojanja reformnih svećenika.

Pozivajući se na pisma Benedikta XV. upućena praškom nadbiskupu **Kordaču** i dekret kongregacije sv. Oficija koji izriče ekskomunikaciju za one svećenike koji su u Čehoslovačkoj osnovali »narodnu crkvu«, nadbiskup je ustvrdio: »1. (...) Sada (se) ne može više nitko usuditi agitirati za zahtjeve čehoslovačkoga klera, kao da oni nijesu *od nikoga osudjeni*. (...) Osudjen je svakako zahtjev o dokinuću celibata i o

demokratskoj uredbi crkvene autonomije. 2. Pokret nižega klera ide za organizacijom kat.(Oličkog) klera, te želi, da tu organizaciju proširi na čitavo kraljevstvo. Budući da se ta organizacija provadja bez svake sveze s biskupima, dapače očito protiv biskupa, nema sumnje da je takva organizacija sasvim nedopuštena, sasvim protivna biti Crkve.

Organizacija ova hoće da izdaje i svoje glasilo, i to dva puta na tjedan. Na to iz-javljam jasno i otvoreno: I ja želim, da se kler u našoj nadbiskupiji organizira, da bude jedna i čvrsta falanga u obrani sv. vjere, sv. crkve i svojih staleških interesa. Ali da ovakva organizacija bude u skladu sa crkvenim zakonima i duhom sv. Crkve, mogu je samo onda dopustiti i priznati, ako pravila organizacije budu od ordinarijata odobrena, i upravnici organizacije od ordinarijata potvrđeni, da se tako uzdrži ono, što sv. Otac kaže riječima: 'da kler, ma bio i udružen ostane pod vlašću i nadzorom biskupa, koji mora s njim vladati i ravnati'. Zato ja proglašujem sadašnju organizaciju nižega klera kao nedopuštenu i osuđenu od vrhovne crkvene vlasti«.

(nastavit će se)

D'Annunzia podlo izrabljuju da nas diskreditiraju pred jugosl. javnosti.

II. U »Vedetta d'Italia« u broju od 24. III. 1920. izašao je članak o nama, u kojemu je bilo netačnosti s obzirom na naš pokret, našu crkvu i naš samostan. Mi smo isti dan predali uredništvu toga lista ispravak (...). »Vedetta« nije sljedeći dan donijela taj ispravak, nego je od svoje strane napisala članak, u kojemu lažno prikazuje, kao da smo mi njima dali razumjeti naše osjećaje »di fervida italianita«.

Na to sam odmah napisali i danas uredništvu »Vedette« predali našu izjavu, kojom to ispravljamo (...).

III. Narodno Vijeće neke uzme u obzir naš teški položaj, koji se prikazuje ovako:

Naši protivnici iz Redova zasukanoga klera i klerikalaca služe se svim sredstvima pred talijanskim oblastima protiv nas, da nas protjeraju odavle radi zdravoga pokreta na polju crkvenih reforma. Kad mi u našoj samoobrani, tim oblastima prikazujemo pravo stanje stvari (t. j. da se radi o jednoj crkvenoj a ne političkoj stvari), onda nam to naši protivnici zamjeraju i prikazuju nas kao izdajnike narodne stvari.

No s druge strane opet talijanski krugovi nastoje da stvar izrabe u svoje političke svrhe, te su spremni u toliko zagovarati naš pokret, u koliko se nadaju, da bi iz našega pokreta mogli izbiti kapitala za sebe a protiv hrvatskoga klera u opće. Odatle njihova nastojanja, da nas prikažu kao svoje prijatelje i kao sudionike kod incidenta s Drom Kučanićem, što sve nema nikakvoga temelja. Najgore je, što mi nemamo našega lista, u kojem bi mogli cijelu istinu iznijeti i javnost o pravom stanju stvari obavijestiti. U naknadu toga smatramo svojom dužnosti barem Narodno Vijeće upozoriti da se i ono neda možda u bludnju zavesti raznim lažnim glasinama. (...)

Držimo dapače i nadamo se, da će »Narodno Vijeće« sa simpatijom naš pokret pratiti i pomagati već radi svojih načela liberalnosti i slobode savjesti (...).

S osobitim štovanjem

Na Rijeci, dne 25. ožujka 1920.

Mladi riječki kapucini: P. Filip, P. Jeronim, P. Herman, P. Aleksander, fr. Stefan, fr. Venancije

(Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Ostavština dra Tomca, kut. 1, fasc. 1.)

U SPOMEN

članovima
preminulima u 2003. godini

JELENA KURTNAKER
1909.-2003.

MANDA KOZIĆ
1917.-2003.

LUKA IVANOVIĆ
1914.-2003.

KATA STARČEVIĆ
1925.-2003.

VINKO SLIJEPČEVIĆ
1928.-2003.

KATARINA BUTURAC
1921.-2003.

MARIJA GUZMIĆ
1921.-2003.

Laka im bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Požega

ODLEPRŠALA JOŠ JEDNA BIJELA GOLUBICA

U zagrljaj Oca Nebeskoga 13. siječnja ove godine otišla je naša draga č. s. **Florentina Cerovski**. Mnoge će naše kolegice ova vijest posebno rastužiti, jer su časnu Florentinu poznavale kao ustrajnu logorašicu i uzornu časnu sestru.

Časna sestra Florentina Cerovski

Rođena je 8. rujna 1914. u Zagrebu. Svoj robijaški križ, nametnut joj okrutnom osudom jugoslavenskoga komunističkog suda, nosila je časno i strpljivo. Suđena je samo zbog ljubavi za patnike. Tzv. okružni narodni sud u Bjelovaru, presudom br. K. z. 239/45 od 6. prosinca 1945. osudio je četiri optuženice: **Andelu Sinković, Božu Bilić, Florentinu Cerovski i Nenadu Zvonar**, nalazeći da su početkom srpnja 1945. izišle ususret pismenoj molbi **Martina Nemeca**

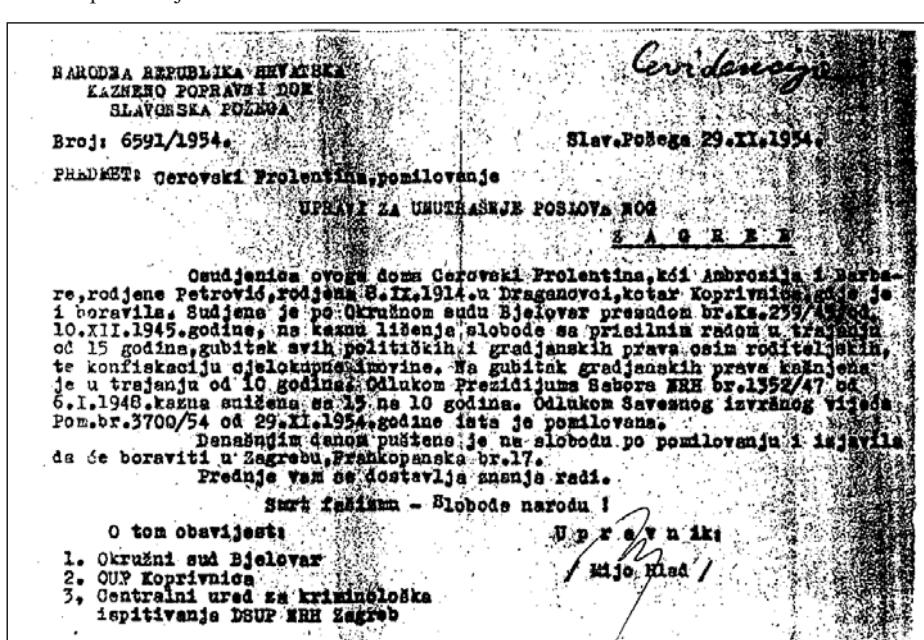
da se križarima u šumu dostave lijekovi. I dostavljen je, prema presudi, "paket sanitetskog materijala sa šest zavoja, manjom količinom vate, nešto gaze i oko 100 gr. joda". Bilo je to dosta za drakonske kazne.

Kao trećeoptuženica, časna Florentina osuđena je na petnaest godina robije s prisilnim radom, gubitak svih građanskih i političkih prava osim roditeljskih u trajanju od deset godina, te konfiskaciju cijelokupne imovine.

Zbog narušena zdravlja radila je u kaznioničkom vrtu i šivaonici rublja, a dosta je vremena provela među veziljama. Svaki je njezin rad bio umjetničko djelo, jer je u nj upletala svoju dušu. Strpljivošću je poticala sve oko sebe da sive robijaške dane oplemene slikom svoje duše, molitvom i strpljenjem. U zadnjem robijaškom razdoblju dane provodi u izolaciji zbog tuberkuloze. Pomilovana je pred kraj 1954., pa se vraća u matičnu redovničku kuću u zagrebačkoj Frankopanskoj ulici, gdje je radosno dočekuju njezine redovničke sestre.

Nakon oporavka otišla je na rad u Ogulin, gdje je bila sve do odlaska u starosnu mirovinu 1974. Nakon uspostave hrvatske države dobila je status političke uznice i prava koja iz toga slijede, a u prikupljanju dokumenata od velike joj je pomoći bila naša surobijašica **Zorica Čengić**. Na vječni počinak ispratile su je njezine sestre redovnice i malobrojne robijašice. Neka joj je vječni mir u zemlji hrvatskoj do dana Uskrstnoca vjernih.

Kaja PEREKOVIC

Obavijest o pomilovanju

STIPE JUKIĆ-ŠITIĆ (1922.-2004.)

Naš brat, supatnik, borac i politički uznik, gospodin Stipe Jukić - Šitić, preselio je u vječnost 16. siječnja 2004.

Rođen je u malome hercegovačkom mjestu Posušju, uvijek sušnom, a tako bogatom hrabrim i poštenim ljudima, domoljubima i vjernicima. Svoju borbu za slobodu Hrvatske Stipe je započeo u mladoj dobi, još u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Već tada je došao u sukob s jugoslavenskim oružnicima ("žandarima"), bio progonjen i zatvaran.

Vojsku je služio u elitnim hrvatskim postrojbama, prošavši teška ratišta od Mostara do Zagreba i Bleiburga. Na križnome je putu voljom Providnosti ostao živ. Malo nakon toga, već 1946. nastavlja borbu za hrvatsku državu u

i često gostovao u tamničkim samicama. Po svjedočenju supatnika, na robiji je bio uvijek uspravan, ponosan i nasmijan, uvijek spreman pomoći starijima i slabijima, a mlade poučiti hrabru držanju. Do smrti su mu na zapešćima ostali ožiljci od žice kojom su ga vezali kad je 1946. uhićen. O tome je jedna gospođa pripovijedala na sprovodu. Bila je očevidac tog vezivanja, budući da je Stipe uhićen na prepad u vlastitoj kući. Kad je njezina majka priugovorila zašto ga tako jako vežu, odvratili su: "Tebe ćemo, stara, još jače pritegnuti žicom!"

Stipu sam i osobno poznavao. Dесetak smo godina radili u istoj tvornici, često se družeći i razgovarajući o političkim prilikama. Komuniste je

Nad odrom Stjepana Jukića

križarskim redovima. Ipak, uskoro biva uhićen kao i ostali suborci iz njegova zavičaja. Jedne su egzemplarno strijeljali nedaleko od posuške crkve pred kojom su u to doba bila postavljena vješala, da narod zna s kim ima posla.

Stipe je bio osuđen na smrt, pa je naknadno pomilovan i osuđen na dvadeset godina robije. Robiao je pet godina u zeničkom kazamatu, gdje je ardio na najtežim tjelesnim poslovima

uvijek zvao "partizanima", i uvijek je bio čvrsto uvjeren u kratkotrajnost jugoslavenskoga komunističkog režima: "Ovo je klapnja, ovo će đava brzo odnit!". Hvala Bogu, bio je u pravu.

Dragi Stipe, u ime Tvojih suboraca, prijatelja i susjeda, neka Ti je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Hercegovina
Želimir Crnogorac

U SPOMEN

KATA IVEZIĆ

1921.-2003.

Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica
Sisačko-moslavačka

U SPOMEN

MARIJA PRUSAC rod. ŠARIĆ

1920.-2004.

MARIJA MICA MIKEZ

1924.-2004.

Laka im bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Zagreb

U SPOMEN

KATICA BABIĆ

preminula u 78. godini života
Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Koprivnica

U SPOMEN

BARBARA BLAGAJ

preminula u 78. godini života
Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Koprivnica

U SPOMEN

LUKA ŠOŠTAREC

preminula u 85. godini života
Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Koprivnica

IN THIS ISSUE

The Archbishop of Zagreb and Croatia's metropolitan, **Dr. Alojzije Stepinac** (+ 10 February 1960) is one of the best known victims of communism. Yugoslav communist authorities sentenced him to sixteen years of imprisonment in a staged political trial in 1946, because of his opposing communism, refusing to separate Croatia's Catholics from the Holy See, and his dedication to Croatian people's right to have their own state. In 1998, Pope **John Paul II** beatified Cardinal Stepinac. Because of his very significance for the Catholic Church and the Croatian people, Stepinac is still being an object of disputes and contradictory interpretations. Nevertheless, there are only a few of those who still accuse Stepinac of violence against non-Catholics and encouraging people to change their religion in the World War II. Many of the revealed pieces of evidence have shown that those claims were baseless, and their authors today are motivated only by their strong hatred for the Catholic Church. There are much more of those, especially in the ecclesiastic circles, who claim that Stepinac's support for the Croatian state during the World War II is overstated. Moreover, they are trying to show that the then Croatian authorities were even jeopardizing Archbishop's life.

Ivan Gabelica elaborates upon Archbishop Stepinac's attitude towards Croatian state in general, and especially towards the Independent State of Croatia (1941-1945). Starting with this issue, we are publishing his study based on the published literature, but not on the published archive documents. In Gabelica's opinion, Archbishop Stepinac was constantly and unconditionally devoted to the Catholic Church. On the other hand, his political development shows certain straying. As a young man, Stepinac was rather devoted to the Yugoslav idea. That was a result of the influence of the Croatian Catholic Movement which, inspired by similar trends in Europe, was arguing for bringing together South Slavs and creating a Yugoslav state. Ideologists of

that movement thought that the Catholic element, socially and culturally more advanced, would have a decisive influence in that state. In their ideas, it should have been a way towards the union of non-Catholic nations (Serbs, Bulgarians, Montenegroans, etc.) with the Catholic Church.

Like the majority of prominent members of the Croatian Catholic Movement, young Alojzije Stepinac considered that his Yugoslav political orientation was not in any conflict with Croatian patriotism. And his affection for Croatia and the Croatian people strongly characterised his correspondence and notes of that time. Nevertheless, when in 1918 the joint state was established, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, it became

led to the disappointment of Croatian advocates of the Yugoslav idea. Many of them started pleading for the establishment of an independent Croatian state. In Gabelica's opinion, Stepinac came to realise that in the second half of 1930-es.

For that reason, a large majority of Croatian Catholic hierarchy and clergy happily welcomed the proclamation of the independent Croatia on 10 April 1941. All of them were fully aware that the establishment of their own state came in an unfavourable time, in the midst of the World War. They were also aware that democratic forces had been defending the Yugoslav dictatorship for more than two decades, and that they still wanted a restored Yugoslavia, for their own interests. In such circumstances, an independent Croatia was only possible in alliance with the Axis forces. The Archbishop of Zagreb was also well aware of that. He welcomed the establishment of the state and was dedicated to its survival. But at the same time, he was fearlessly defending human and religious rights of all citizens of the Independent State of Croatia. For that reason, he was in conflict not only with the representatives of the national-socialist Germany in Croatia, but also with those Croats who did not follow the Catholic moral doctrine. Gabelica claims that there is no serious evidence whatsoever substantiating the statement that the Croatian authorities were threatening Archbishop Stepinac.

He also says that Stepinac never, neither in the midst of the war nor after the war stopped defending the right of the Croatian people to freedom and an independent state. He also gave a statement before the court, which was considered the motto of the activities of the generations to come: «The Croatian nation unanimously declared itself for the Croatian State and I would have been remiss had I not recognised and acknowledged this desire of my people enslaved in the former Yugoslavia!».

Vid Došen: *Jeka planine* (Echo in the Mountain) (Zagreb, 1767)

obvious that the state was functioning as an enlarged, Greater Serbia. Instead of the expected predomination, Catholicism declined in that state, and tens of thousands of Catholics, driven by the regime's discriminatory policy, adopted Serbian Orthodoxy. Such circumstances

IN DIESEM HEFT

Der Zagreber Erzbischof und kroatische Metropolit **Dr. Alojzije Stepinac** (verstorbene am 10. Februar 1960) ist einer der bekanntesten Opfer des jugoslawischen Kommunismus. Die jugoslawische kommunistische Herrschaft verurteilte ihn 1946 bei einem Schauprozess zu sechzehn Jahren Gefängnisses wegen Widerstandes gegen den Kommunismus, Ablehnens der Spaltung kroatischer Katholiken vom Heiligen Stuhl und wegen Einsetzens für das Recht des kroatischen Volkes auf einen eigenen Staat. Im Jahre 1998 hat ihn Papst **Johannes Paul II.** seliggesprochen. Gerade wegen der Bedeutung, die er für die katholische Kirche und das kroatische Volk hatte, ist Stepinac immer noch das Objekt des Bestreitens und widersprüchlicher Deutungen. Doch sind heute diejenigen, die Stepinac der Gewalt an Nichtkatholiken und Anstiftung der Gläubensübertritte während des Zweiten Weltkrieges beschuldigen, rar. Die Vielzahl von veröffentlichten Beweisen zeigte, dass diese Behauptungen ohne jede Grundlage sind, so motiviert heute deren Autoren lediglich starken Hass gegen die katholische Kirche. Die Vielzahl jener, besonders in kirchlichen Reihen, sind die behaupten, dass man Stepinac's Unterstützung des kroatischen Staates während des Zweiten Weltkrieges, übertriebt. Umso mehr wollen sie beweisen, dass die damalige kroatische Macht sogar das Leben des Erzbischofs bedrohte.

Über das Verhältnis des Erzbischofs Stepinac zum kroatischen Staat im allgemeinen und zum Unabhängigen Staat Kroatien (1941-1945) insbesondere, schreibt ausführlich **Ivan Gabelica**. Seine Studie, die sich auf der veröffentlichten Literatur, aber auch an nichtöffentlichten Archivdokumenten gründet, veröffentlichten wir ab diesem Heft. Nach Gabelicas Meinung war Stepinac dauerhaft und bedingungslos der katholischen Kirche ergeben. Andererseits zeigte seine politische Entwicklung gewisse Verirrungen. In seiner Jugend war er der jugoslawischen Idee ziemlich anhängig. Das geschah unter Einfluss der Kroatischen katholischen Bewegung, inspiriert von ähnlichen Tendenzen in Europa, die eine Annäherung der Südslawen und Bildung eines jugoslawischen Staates, befürwortete. Ideolo-

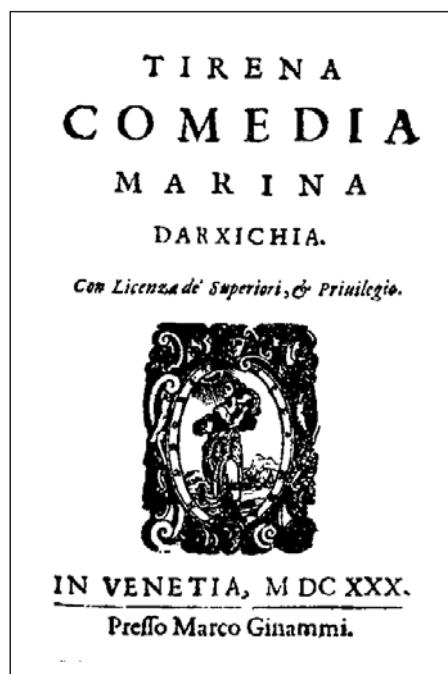
gen dieser Bewegung waren der Überzeugung, dass in so einem Staat das katholische Element als gesellschaftlich und kulturell fortschrittlich, einen entscheidenden Einfluss haben wird. In derer Gedanken sollte das der Weg sein, der zur Union nichtkatholischer slawischer Völker (Serben, Bulgaren, Montenegriner u.a.) mit der katholischen Kirche führt.

Wie der Grossteil bedeutender Anhänger der Kroatischen katholischen Bewegung, so betrachtete der junge Alojzije Stepinac, dass sein politisches Jugoslawentum in keinem Widerspruch zum kroatischen Patriotismus steht. Die Liebe zu Kroatien und dem kroatischen Volk kennzeichneten seine Korrespondenz und Notizen stark. Nachdem der 1918 gemeinsame Staat, das Königreich der Serben,

Staates. Nach Gabelica kommt Stepinac erst in der zweiten Hälfte der 30-ger Jahre zu dieser Überzeugung.

Deswegen erwartet die überwiegende Mehrzahl der kroatischen Hierarchie und des Klerus mit Freude die Ausrufung des unabhängigen Kroatiens am 10. April 1941. Alle sind sich im Klaren, dass die Wiederherstellung des eigenen Staates in einem ungünstigen Moment, Mitten im Krieg, kommt. Sie wissen auch, dass demokratische Kräfte, die jugoslawische Diktatur mehr als zwei Jahrzehnte verteidigten, und weiterhin im eigenen Interesse die Erneuerung Jugoslawiens wollen. Unter diesen Umständen ist ein unabhängiges Kroatien nur im Bündnis mit den Achsenmächten möglich. Dieser Tatsache ist auch der Zagreber Erzbischof gänzlich bewusst. Er begrüßt die Herstellung des Staates und setzt sich für ihr Bestehen ein. Indessen verteidigt er gleichzeitig und unerschrocken Menschen- und Religionsrechte aller Bürger des Unabhängigen Staates Kroatiens. Auf diese Weise kommt er nicht nur mit Vertretern des nationalsozialistischen Deutschland in Kroatien sondern mit jenen Kroaten, die der Moral der katholischen Lehre nicht folgen in Konflikt. Gabelica behauptet, dass es keinen einzigen ernsthaften Beweis für die Behauptung, dass die kroatische Macht Erzbischof Stepinac bedroht hat, gibt.

Er führt auch auf, dass Stepinac in keinem Augenblick, weder während des Krieges noch danach aufhörte, das Recht des kroatischen Volkes auf Freiheit und staatliche Unabhängigkeit zu verteidigen. Er wird auch vor dem kommunistischen Gericht eine Erklärung abgeben, welche die nachfolgende Generationen als Motto für ihre eigene Tätigkeit betrachten werden: „Das kroatische Volk hat sich durch einen Volksentscheid für den kroatischen Staat entscheiden, und ich wäre ein Nichtnutz gewesen, hätte ich den Pulsschlag meines Volkes nicht verspürt, das ein Sklave im ehemaligen Jugoslawien war!“

Marin Držić: *Tirena* (Venedig 1630)

Kroaten und Slowenen geschaffen wurde, zeigte sich mittlerweile, dass dieser Staat als vergrößertes Großserbien funktioniert. Anstatt erwarteter Übermacht stagnierte der Katholizismus und einige Zehntausende Katholiken treten, durch die diskriminierende Politik des Regimes, zur serbischen Orthodoxie über. Solche Umstände führen zu Enttäuschungen kroatischer Befürworter des Jugoslawentums. Viele von ihnen werden Verfechter eines Schaffens des selbständigen kroatischen

OKRUŽNOM KOMITETU KPH BIOVSKO-NERETVANSKOM.-

Dragi drugovi,

Otsjek Zaštite Naroda Oblasti VIII. Korpusa OZN-e za Hrvatsku, šalje druga Ljubomira Ljubića, zamjenika rukovodioca I. sekcije u Otsjeku, da pomogne u organizaciji i radu organe OZN-e na vašem području. On će prvenstveno izvršiti kontrolu dosadašnjeg rada i pomoći na sektoru I. sekcije, ali je dobio i zadatak, da pomogne kod organizacije Opunomoćstva za vaše područje i opunomoćenika u Grupi odreda i odredima. Drug će vam dati izvjesna uputstva, koja smatramo da su aktuelna s obzirom na razvoj dogadjaja u vezi sa oslobođenjem naše zemlje. Zbog naročite važnosti koju OZN-a svaki dan sve to više dobiva u borbi protiv svih narodnih neprijatelja, očekuje se od vas, da ćete posvetiti najozbiljniju pažnju radu OZN-e i da ćete najbolje drugove zadužiti na tom radu. Isto ćete poraditi, da sve partijske organizacije u vojsci i na terenu sa dužnim razumijevanjem shvate značaj rada OZN-e. Informirani smo, da se na vašem okrugu dogadjalo, da su se funkcioničari i povjencani u obavještajnoj službi dizali i mijenjali na štetu same službe i odgoja kadrova za tu službu. Upozoravamo vas, da funkcioničar OZN-e ne može nitko smjenjivati sa svog položaja osim ustanove kojoj pripadaju. Isto tako vas upozoravamo, da je potrebna naručna saradnja Partije i OZN-e, ali koja saradnja treba da dodje do izražaja u pravilnom odnosu koji se temlji na dužnosti i odgovornosti Partije, kao i OZN-e.

Otsjek će uspostaviti radio-vezu sa ~~xx~~ Štabom Grupe, a vi nastojte, da sve važnije vijesti Opunomoćstvo šalje radiočeputem.

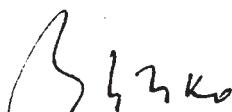
Uspostaviti ~~savremeni~~ Otsjekom sedmičnu kurirska vezu.

Smrt fašizmu - sloboda narodu !

Sa drugarskim pozdravom

Član Oblasnog Komiteta KPH
za Dalmaciju,

Položaj, dne 9/9.1944.

Na osnovu člana 15. stav 2. Statuta Srpske Autonomne Oblasti Krajina, člana 1. Odluke o sprovodenju Statuta SAO Krajina, tačka 2. i 5. Rezolucije o razdruživanju Republike Hrvatske i SAO Krajine koju je donijelo Srpsko Nacionalno vijeće i Izvršno vijeće SAO Krajine, i na osnovu člana 211. Statuta opštine Knin, Skupština opštine Knin u funkciji dijela Skupštine Srpske Autonomne Oblasti Krajina, na sjednici 8. Vijeća mješovitih zajednica od 18.03.1991. godine, 8. sjednici Društveno-političkog vijeća od 18.03.1991. godine i 10. sjednici Vijeća udruženog rada od 18.03.1991. godine donosi

ODLUKU

o odvajanju od Republike Hrvatske

Član 1.

Opština Knin se potpuno i trajno izdvaja iz sastava Republike Hrvatske.

Član 2.

Opština Knin sa svojim cijelokupnim teritorijem ostaje u sastavu jugoalenske federacije i to kao dio SAO Krajina, koja je konstitutivni dio Federacije.

Član 3.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u "Službenom glasniku SAO Krajine".

Klasa: 021-05/91-02/24

Urbroj: 2136-01-91-1

PREDSEDNIK
VIJEĆA MJEŠOVITIH ZAJEDNICA
Marjanović Pavle

PREDSEDNIK
DRAŠTVENO-POLITIČKOG VIJEĆA
Krnata Božidar

PREDSEDNIK
VIJEĆA UDRUŽENOG RADA
Mandinić Nenad

PREDSEDNIK
SKUPSTINE OPŠTINE
dr Milan Babić

z. formic

